

UNIVERZITET U SARAJEVU

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

ODSJEK: SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

SIGURNOSNA POLITIKA BOSNE I HERCEGOVINE:

STANJE I PERSPEKTIVA

-magistarski rad-

Kandidat:

Ahmed Halilović

Broj indexa: 810

Mentor:

Prof. dr. Mirza Smajić

Sarajevo, *decembar 2022.*

SADRŽAJ

UVOD	1
1. TEORIJSKO-METODOLOŠKI DIO RADA	3
1.1. Problem istraživanja	3
1.2. Predmet istraživanja	3
1.3. Ciljevi istraživanja	4
1.3.1. Naučni ciljevi istraživanja	4
1.3.2. Društveni ciljevi istraživanja	5
1.4. Sistem hipoteza	5
1.4.1. Generalna hipoteza istraživanja	5
1.4.2. Posebne hipoteze istraživanja	5
1.5. Metode istraživanja	5
1.6. Kategorijalno-pojmovni sistem	7
2. SIGURNOST I POLITIKA	10
2.1. Određenje pojma sigurnost	10
2.2. Određenje pojma politika	14
2.3. Korelacija pojmova sigurnost i politika	15
2.4. Sigurnosna politika - uže i šire razumijevanje	17
3. SISTEM SIGURNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE	19
3.1. Sadržaj i osnovni elementi sistema sigurnosti Bosne i Hercegovine.....	19
4. PROCJENA STANJA SIGURNOSTI I SIGURNOSNA POLITIKA BIH	41
5. NEDOSTACI I PERSPEKTIVA	64
5.1. Cyber sigurnost u BiH	64

5.2. Kritična infrastruktura u BiH.....	68
5.3. Pandemije/epidemije kao prijetnja sigurnosti BiH.....	71
5.4. Zaštita i spašavanje ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća u BiH.....	72
5.5. Državni registar sigurnosnih rizika.....	78
5.6. PERSPEKTIVA.....	82
ZAKLJUČNA RAZMATRANJA.....	86
SKRAĆENICE.....	89
LITERATURA.....	91

UVOD

O važnosti sigurnosnog aspekta za očuvanje opstojnosti jednog državnog i/ili društvenog sistema, ukazuje i potreba funkcionisanja svih elemenata društva, neophodnih za osiguranje harmonije koja bi vodila prosperitetu. Polazeći od ove osnove, sigurnosna politika za očuvanje suverenosti, teritorijalnog integriteta, međunarodnog subjektiviteta i historijskog kontinuiteta Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: BiH) ima važnu ulogu. Sigurnosna politika se manifestuje, ne samo kao skup državnih strategija za očuvanje i razvoj društvenog sistema, već i kao akcija progresivnih snaga, sigurnosnih aktera neizostavnih u ostvarivanju sigurnosnih ciljeva. Ovaj rad tematizira *sigurnosnu politiku BiH*, polazeći od osnovnih strateških i državotvornih dokumenata i akata, na čijim postulatima počiva funkcionisanje državnih institucija, a kao središnji dokument istraživanja (o)cijenjećemo sadržaj dokumenta „Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine (2006)“, kojeg je usvojilo Predsjedništvo Bosne i Hercegovine davne 2006. godine. Referentan period našeg istraživanja obuhvatiće period od 1995. do 2022., sa posebnim fokusom na period od 2006. do 2021. godine. Nastojaćemo da kroz relevantne izvore podataka damo čitaocima uvid u hronologiju izgradnje sigurnosnog sistema BiH, naglašavajući sve bitne momente koji su uticali na donošenje dokumenta Sigurnosna politika BiH. Sadržajno ćemo se osvrnuti na procjenu postojećeg stanja sigurnosti, te ukazati na bitne nedostatke dokumenta Sigurnosna politka BiH. Posebnu funkciju u organizaciji i funkcionalnosti sigurnosnog sistema imaju institucije iz oblasti sigurnosti, te prihvatajući njihovu neizostavnu ulogu u ostvarivanju sigurnosne politike ukazaćemo na njihovu svrhu, ulogu i poziciju u sistemu sigurnosti BiH.

Osigurati osnovne ljudske i demokratske vrijednosti prioritet je sigurnosne politike. Svoje djelovanje sigurnosna politika manifestuje u ekonomskoj, socijalnoj, političkoj, finansijskoj sferi, kao i u svim oblastima koje svojim djelovanjem utiču na stanje sigurnosti. Prihvatajući da se uglavnom percepcija sigurnosti, kao i sigurnosne politike, vezuje za sigurnosna tijela, sektor sigurnosnih agencija, uniformisane policije, oružanih snaga, i sl., ukazaćemo na širi sadržaj pojma sigurnosna politika, polazeći od elementarnih pojmova koji tvore njegov sadržaj, te ćemo na temelju jasnih i relevantnih promišljanja dati uvid u njen širi značaj po državu i društvo. Izazovi za sigurnosnu sliku zemlje mogu biti unutrašnji i vanjski, oni podrivaju sistem djelovanja i očuvanja harmonije, konsolidacije, usklađenosti upravljanja i ustroja sistema.

Svako djelovanje suprotno načelima sigurnosne politike i opredjeljenim ciljevima, može se tretirati kao pokušaj udara na sigurnosni sistem zemlje, njeno uređenje i politike upravljanja. Očuvanje poretka izazov je u eri cyber napada, terorističkih prijetnji, migrantskih kriza, humanitarnih kriza i separatističkih djelovanja interesnih grupa. Sigurnosni problemi odražavaju se na životne tokove, remeteći procese finansijske, ekonomske, ekološke, socijalne stabilnosti i sigurnosti države i društva. Zbog toga mnoge države, tako i Bosna i Hercegovina, imaju izazov da osiguraju normalne ekonomsko-finansijske i političko-sigurnosne tokove, u sigurnosno ugroženim područjima. Obzirom na nezavidnu prošlost BiH, posebno u periodu agresije na BiH, od 1992. do 1995., narušen i razoren političko-sigurnosni sistem zahtijevao je u postratnom kontekstu precizno strukturiranje, uvažavajući načela demokratije. Sigurnosni sistem je u postratnom periodu rekonstruisan, i obogaćen međunarodnim snagama za očuvanje mira i stabilnosti u BiH, a princip kolektivne sigurnosti, obzirom na ratne destrukcije, postavio se kao osnovni cilj i imperativ za državnu politiku sigurnosti. Shodno tome, BiH nastoji da implementira regulacije u raznim sferama društvenog djelovanja, po uzoru na organizacije i integracije međunarodnog karaktera, ne bi li tim putem ostvarila punopravno članstvo u organizacije te vrste. Procesom integracije u međunarodne organizacije u oblasti sigurnosti, BiH nastoji urediti političko-sigurnosni sistem, i time umanjiti mogućnosti sigurnosnih prijetnji poput agresije, strane intervencije, ili separatističkog djelovanja, i sl., čime bi se kreirale pretpostavke za izgradnju sigurne i stabilne budućnosti na teritoriji BiH. Ukazaćemo i na trenutnu poziciju BiH u procesu ka euroatlanskim integracijama. Dokument *Sigurnosna politika BiH (2006)* tretira oblasti vanjske politike, odbrambene politike, socijalne politike, oblast demokratizacije i ljudskih prava, finansijske politike, ekološke politike, te ćemo kroz sadržajni pregled dokumenta analizirati stanje u navedenim oblastima. Kompleksnost političko/administrativnog aparata BiH može se odraziti na efikasnost implementacije sigurnosne politike, ukoliko izostane koordinacija, i nedovoljna involviranost aktera sigurnosti u sigurnosne tokove za jedinstveni stav, cilj, plan, i akciju o mehanizmima i načinu djelovanja u očuvanju i razvoju sigurnosne politike. Shodno tome, naglasićemo eventualne prepreke i nedostatke koji proizilaze iz ovog pitanja. Uvažavajući aktuelni globalni i regionalni sigurnosni kontekst, daćemo uvid u nedostatke i izazove po sigurnost BiH.

1. TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR RADA

1.1. Problem istraživanja

Problem istraživanja se ogleda u procjeni stanja sigurnosti Bosne i Hercegovine, na temelju sadržaja dokumenta *Sigurnosna politika BiH (2006)*. Važno je da utvrdimo u kojoj mjeri su provedene aktivnosti koje državne institucije i postojeće politike provode kako bi zadovoljile osnovne ciljeve sigurnosne politike BiH, kao i da uvidimo nedostatke sigurnosnog sistema, koji će kao takvi biti prepoznati u dokumentu *Sigurnosna politika BiH (2006)*. Također, problem istraživanja podrazumijeva procjenu stanja sigurnosti u svim značajnim oblastima za sigurnost države, a koje su prepoznate kao sastavni elementi dokumenta *Sigurnosna politika BiH (2006)*. Na temelju procjene i analize stanja sigurnosti BiH kreiraćemo osnovne odrednice u pogledu sigurnosne perspektive BiH.

1.2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja ovog rada je *sigurnosna politika Bosne i Hercegovine*, uključujući sve bitne dokumente, i zakonske regulative koje tretiraju oblast sigurnosti u BiH. U istraživanju ćemo se koristiti svim raspoloživim dokumentima, publikacijama, rezolucijama, memorandumima, zakonskim regulativama, koje nastoje definisati utvrđivanje, funkcionalnost i održivost sigurnosne politke BiH (u svim njenim administrativnim jedinicama) usmjerenim ka vani (članstvo u EU i NATO), i ka unutra (organizacija/reorganizacija policijskih snaga, oružane snage, strategije agencija za zaštitu sigurnosti, i sl.).

Tranzicijsko doba kroz koje je BiH prošla (ili još uvijek prolazi) donijelo je sa sobom niz izazova. Prethodovala su mu ratna dejstva, i ugrožena sigurnost ovdašnjih prostora koje percipiramo kao region. Po okončanju rata i intervencijom međunarodne zajednice, doneseno je niz zakonskih regulativa, i razmatran je aspekt sigurnosti, prije svega prihvatajući BiH kao jedinstveno sigurnosno područje, sigurnosno interesantno zemljama okruženja. Narušena sigurnosna situacija u poratnim godinama, rezultirala je stalnim i većim prisustvom stranih vojnih snaga za uspostavu i provođenje mira. Mir kao ideal slobodnog društva, i harmonizacija odnosa, morali su biti zagarantovani, prodeklamovani, i jasno prihvaćeni. Svaki od bh. entiteta je nakon 1995. godine gradio vlastitu sigurnosnu politiku, koja u to vrijeme još uvijek imala težište na odbrani i oružanim snagama. Time su se stvorile disprapantnosti politika sa aspekta sigurnosti, i neujednačen tretman

u sigurnosnim pitanjima važnim za državu i društvo. Uspostavom Brčko Distrikta 1999. godine, uvedena je posebna politika upravljanja, a time i sigurnosna politika specifična za ovo područje.

Tranzicijom, prelaskom iz jednog sistema u drugi, demokratizacijom društva, i kreiranjem relacija između zaraćenih strana, nametnula se potreba radi dalje integracije u međunarodne krugove i organizacije (EU, Vijeće Evrope, OSCE, NATO), kao i zbog ekonomskog prosperiteta (inostrane investicije, turizam, strani kapital), da se oformi jedinsvena sigurnosna politika, i pokrene reintegracija određenih institucija proistaklih ratom, u društveno pravni okvir potvrđen Dejtonom.

Na temelju pozitivnih promjena u pogledu reforme odbrane i sigurnosti u BiH, i intenzivnijeg uključivanja BiH u euroatlanske integracijske tokove usvojena je Sigurnosna politika BiH, 8. februara 2006. godine. Činjenica je da sigurnosna politika u slučaju BiH predstavlja pitanje koje implicira drugačije odgovore i različite stavove kod političkih krugova i predstavnika naroda, građana, vlasti entiteta, kantona i Distrikta. U svemu ovome fokusira se mogući izazov polarizacije sigurnosnih pitanja među političkim i administrativnim centrima. Napuštanjem etnocentričnih politika pod intervencijom međunarodne zajednice, uspostavio bi se okvir za postizanje dobrih praksi za daljnu integraciju BiH u oblasti sigurnosti, ali bi zbog političkih opstrukcija, jačanja nezavisnih entitetskih institucija i nadležnosti, i manjka učinkovitosti državnih mehanizama, uz korištenje nepovoljnih sigurnosnih prilika izvana (migrantska kriza, cyber napadi, i dr.), moglo dovesti u opasnost sigurnosnu politku (iznutra).

Vremensko određenje predmeta istraživanja: Referentan period od 1995. do 2022. godine, sa posebnim fokusom na period od 2006. do 2021.

Prostorno određenje predmeta istraživanja: Bosna i Hercegovina.

Naučno-disciplinarno određenje predmeta istraživanja: Istraživački rad je multidisciplinarnog karaktera, sa posebnim akcentom na oblasti sigurnosti i politike.

1.3. Ciljevi istraživanja

U okviru istraživanja iznose se naučni i društveni ciljevi.

1.3.1. Naučni ciljevi istraživanja

Ostvariti naučno objašnjenje kako i na koji način sigurnosna politika utiče na ukupne procese i stanje, na unutrašnjem i vanjskom planu države.

1.3.2. Društveni ciljevi istraživanja

Upoznati javnost sa sadržajem i značajem sigurnosne politike, te poboljšati uvjete za percepciju javnosti o sigurnosnim pitanjima, nastojeći proizvesti veći javni interes, neophodan za očuvanje i promociju sigurnosne politike BiH.

1.4. Sistem hipoteza

1.4.1. Generalna hipoteza

Efikasna provedba sigurnosne politike BiH od strane svih relevantnih subjekata političko-sigurnosnog sistema, otvara mogućnosti za ubranu integraciju BiH u NATO i EU članstvo i unaprijeđenje sigurnosnog sistema, čime će se kreirati pozitivne pretpostavke za razvoj sigurnosti i stabilnosti u BiH.

1.4.2. Posebne hipoteze

1. Evropska unija i NATO savez su imali bitnu ulogu u procesu donošenja Sigurnosne politike BiH.
2. Nedostatak dugročnog političkog dogovora i djelovanja državnih organa u pogledu sigurnosnih pitanja, i kompleksna organizacija političko-sigurnosnog sistema BiH, dva su osnovna faktora koja negativno utiču na intenzitet implementacije i razvoja sigurnosne politike BiH, a samim time i na ukupne procese od interesa za državu i društvo.
3. Redefinisanje dokumenta *Sigurnosna politika BiH (2006)*, te njegovo prilagođavanje aktuelnom savremenom sigurnosnom kontekstu, od izuzetne je važnosti za efikasno funkcionisanje sigurnosnog sistema BiH, i ukupnog sistema države.

1.5. Metode istraživanja

Osnovne metode: Osnovne metode koje će se koristiti u ovom naučnom istraživanju su:

Analiza: metodom analize se otkrivaju sastav i struktura cjeline (sistema), odnosi, veze, razna svojstva, uloge i funkcije činilaca u egzistenciji cjeline, mjesta raznih činilaca i njihov značaj u cjelini.¹

¹ Termiz, Dž., Metodologija društvenih nauka, NIK "Grafit", Lukavac, 2003., str. 74.

Sinteza: metodom sinteze ćemo povezati ranija saznanja sa novim saznanjima u pogledu sigurnosti BiH, te ih integrisati u jednu cjelinu.

Apstrakcija: apstrahovanje je proces izdvajanja općeg i bitno zajedničkog iz više posebnog i mnogo pojedinačnog ili izdvajanje posebnog koje sadrži birno zajedničko iz pojedinačnog i koje se oformljeno kao posebnost, razlikuje po nekim odredbama od općeg.²

Konkretizacija: metoda konkretizacije podrazumijeva kretanje mišljenja i saznanja od općeg ka posebnom i pojedinačnom, od apstraktnog ka konkretnom.³

Generalizacija: navedenom metodom ćemo formirati opće stavove o problemu istraživanja, preko navođenja pojedinačnih stavova, odnosno na bazi poimanja općeg.

Indukcija: na temelju provedenog istraživanja doći će se do zaključka o uzročno-posljedičnoj vezi donesenih i implementiranih ciljeva sigurnosne politike i aktuelnog stanja sigurnosti u BiH.

Dedukcija: u navedenom istraživanju poći će se od općih spoznaja kako bi se moglo doći do posebnih.

Opštenaučne metode: metoda komparacije, analitičko-deduktivna metoda, hipotetičko-deduktivna metoda.

Metoda komparacije: istraživački rad će obuhvatiti usporedbu mogućnosti političko-sigurnosnog sistema BiH sa obavezama i zadacima koji proizilaze iz euroatlanskih integracija.

Analitičko-deduktivna metoda: na bazi prikupljenih podataka i saznanja, usmjerit ćemo se na davanje naučnog i društvenog objašnjenja trenutnog stanja sigurnosti u BiH.

Hipotetičko-deduktivna metoda: navedenom metodom izvršit će se procjena uloge teorije u istraživanju, tako da se provjeravaju teorijske hipoteze, koje su na deduktivan način izvedene iz postojeće teorije. Ova metoda je neophodna za bolje razumjevanje problema istraživanja.

² Ibid, str. 75.

³ Ibid, str. 80.

1.6. Kategorijalno pojmovni sistem

Za potrebe istraživanja i u svrhu boljeg razumijevanja definisaćemo pojmove koji su usko povezani sa temom istraživanja.

- *Sigurnosna politika BiH,*
- *Sigurnosna politika,*
- *Politika,*
- *Sigurnost,*
- *Civilna zaštita,*
- *Zaštita i spašavanje,*
- *Nacionalna sigurnost,*
- *Odbrambena politika,*
- *NATO,*
- *EU,*

- 1) ***Sigurnosna politika BiH*** je dokument koji definiše dugoročnu i koherentnu strategiju, koja daje okvir i smjernice za izgradnju sistema, strukture i mahanizma neophodnih za efikasno djelovanje sektora sigurnosti. Sigurnosnu politiku razrađuje izvršna vlast koja ima sposobnost da koordinira primjenu obavještajno-sigurnosnih, vojnih, ekonomskih, diplomatskih, tehnoloških, informacijskih i ostalih resursa radi postizanja sigurnosnih ciljeva.⁴
- 2) ***Sigurnosna politika*** je okvirni kompleks mjera i aktivnosti na političkom, ekonomskom, socijalnom, sigurnosnom, odbrambenom planu kao i u drugim oblastima donesenim u skladu sa sadržajnom naučnom, stručno-operativnom i praktičnom analizom izvorišta ugroženosti čija se operacionalizacija odvija i usmjerava putem legitimnih podsistema u državi, koji sa jasno preciziranim funkcijama, te poštujući načela ustavnosti i zakonitosti

⁴ Dostupno na: http://www.mod.gov.ba/slike2014/02.28.20_1_Sigurnosna%20politika%20BiH.pdf pristupljeno: 18.8.2021.

svoje aktivnosti provode u skladu sa demokratskim vrijednostima društva, a sve u cilju zaštite vanjske i unutrašnje sigurnosti društva.⁵

3) **Politika** kao pojam se može razlučiti u tri osnovne skupine:

- Politika kao umijeće vođenja države;
- Politika kao izraz interesa, kao mudrost njihova definiranja i ostvarivanja na ličnom, grupnom ili općedruštvenom nivou;
- Politika kao vulgarni izraz za sve vrste ljudskog ponašanja (pojedinca, grupe, političke skupine, do države) koje poprimaju predznak prevare, lažnog kazivanja, općenito nehumanoga ponašanja i zlobe.⁶

4) **Sigurnost** „podrazumijeva stepen zaštićenosti ljudi od različitih oblika ugrožavanja, zaštitu materijalnih i kulturnih dobara u ličnoj i društvenoj svojini, zaštitu društva i njegovih vrijdnosti, cjelovitu zaštitu naroda, nacije, države., svjetske zajednice, od svih vidova ugrožavanja, a naposljetku, sigurnost podrazumijeva stepen zaštićenosti od ugrožavanja na kozmičkom i planetarnom nivou života općenito, ljudskoga roda u cjelini.”⁷

5) **Civilna zaštita** prema Huseinbašiću predstavlja „dio sistema zaštite i spašavanja ljudi, materijalnih i drugih dobara od opasnosti prirodnog i antropološkog porijekla u miru i ratu.”⁸

6) **Zaštita i spašavanje** prema Huseinbašiću predstavlja „najširi podsistem sistema nacionalne sigurnosti , odnosno sigurnosti države, i obuhvata civilnu zaštitu”.⁹

7) **Nacionalna sigurnost** podrazumijeva „integralnu funkciju i stanje na nivou i unutar jedne države.”¹⁰

⁵ Masleša, R., Teorije i sistemi sigurnosti, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 2007., str. 38.

⁶ Beridan, I., Politika i sigurnost, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2008., str. 15.

⁷ Ibid, str. 27.

⁸ Huseinbašić, Ć., Rječnik civilne zaštite, Sarajevo: Evropska unija i Federalna uprava civilne zaštite, 2004., str. 24.

⁹ Huseinbašić, S., Civilna zaštita u euro-atlanskim sistemima sigurnosti, Sarajevo, 2008., str. 15.

¹⁰ Beridan, I., Politika i sigurnost, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2008., str. 27.

- 8) **Odbrambena politika** podrazumijeva „niz stavova države koji se odnose na odbranu njenoga suvereniteta, političkim, diplomatskim, a nadasve oružanim sredstvima, oružanom borbom.“¹¹
- 9) **NATO** predstavlja vojno-politički savez. Ukupan broj država članica je 30. NATO promiče demokratske vrijednosti i članicama omogućuje savjetovanje i suradnju po pitanjima vezanim za obranu i sigurnost, a u cilju rješavanja problema, izgradnje povjerenja te, u dugoročnoj perspektivi, sprječavanja sukoba. NATO je posvećen mirnom rješavanju sporova. Ako se diplomatski naponi pokažu neuspješnima, NATO ima vojnu moć da poduzme operacije upravljanja krizama. Takve operacije provode se u skladu s klauzulom o kolektivnoj obrani iz ugovora o osnivanju NATO-a, odnosno člankom 5. Washingtonskog ugovora, ili u skladu s mandatom Ujedinjenih naroda, a provodi ih NATO sam ili u suradnji s drugim zemljama i međunarodnim organizacijama.¹²
- 10) **EU (Evropska unija)** nije savezna država kao što su to Sjedinjene Američke Države; nije niti isključivo međuvladina organizacija kao što su to Ujedinjene nacije. Evropska unija je zapravo jedinstvena. Njezine države članice (27 članica) ostaju nezavisne, suverene nacije, no ujedinjuju svoj suverenitet, i tako postižu puno veću kolektivnu snagu i uticaj na svjetskoj sceni, kakav same ne bi mogle ostvariti. Ujedinjavanje suvereniteta znači, u praksi, da države članice prenose neke od svojih nadležnosti za donošenje odluka na zajedničke institucije koje su stvorile kako bi se odluke o specifičnim pitanjima od zajedničkog interesa mogle donositi demokratski na evropskom nivou.¹³

¹¹ Ibid, str. 38.

¹² Dostupno na: <https://www.nato.int/>, pristupljeno: 18.08.2021.

¹³ Dostupno na: https://europa.ba/?page_id=900, pristupljeno: 18.08.2021.

2. SIGURNOST I POLITIKA

2.1. Određenje pojma sigurnost

Pojam sigurnosti u etimološkom kontekstu se može opisati kao značenje „*ekvivalentno onome koje je sadržano u starolatinskom izrazu securus (bezbrižan, po-uzdan, siguran)*“.¹⁴

Pojam sigurnost može se posmatrati kroz više aspekata. Prosto rečeno, sigurnost je stepen zaštite od opasnosti, od ugrožavanja, od eventualnih gubitaka u svakom smislu te riječi, odnosno pojma, ali posmatrano šire uviđamo različite pristupe i teorije u definisanju pojma sigurnosti. Sigurnost ima duboko značenje, te se može promatrati sa političkog, filozofskog, sociološkog ali i društvenog aspekta, jer sam pojam objedinjuje i dotiče cijelu društvenu zajednicu, koja bi bez osnovnih sigurnosnih postulata, ali i sigurnosnih aktera bila ugrožena. Morgan (1992:466) ističe nemogućnost definisanja sigurnosti odnosno „*da postoje velike teškoće u definiranju pojma sigurnosti*“, dok Buzan (1992:16) naglašava nepotrebnost definiranja sigurnosti zbog ne postojanja konsenzusa oko toga šta je zapravo sigurnost.

U prirodi društva i pojedinca jeste stalna potreba za sigurnim okruženjem, te je shodno tome pojam sigurnosti postao nezaobilazni faktor društvene opstojnosti čovjeka, kao jedinice, a samim tim i samog društva i zajednice. Ljudi su svojim destruktivnim djelovanjem kroz historiju, započinjali ratove, sukobe, nered, posticali su pljačke i uništavanja, a da tom prilikom nisu bili ni svjesni da su takvim djelovanjem učinili sigurnost najvažnijom i najrelevantnijom karikom sistema do danas. Takvim djelovanjem sigurnost je poprimila i šira svojstva, a samim nastankom prvih država, sigurnost, kao oblik zaštite od ugrožavanja je postao ključni pojam u definisanju društvene zajednice u turbulentom vremenskom okviru. Navedene konstatacije se mogu sažeti u definiciji Abazovića (2012:30) koji vidi sigurnost kao „*stanje u kojem je obezbjeđen i uravnotežen fizički, duhovni, društveni i materijalni opstanak pojedinca i društvene zajednice u odnosu prema drugim pojedincima, društvenim zajednicima i prirodi*“.

Historijski gledano, razumijevanje koncepta sigurnosti se dominantno vezalo za državocentrični pristup sigurnosti, odnosno tradicionalni pristup.

¹⁴ Beridan, I., *Politika i sigurnost*, Fakultet političkih nauka Sarajevo, Sarajevo, 2008., str.22.

Tradicionalni pristup je posebno došao do izražaja u hladnoratovskom kontekstu - država je percipirana kao jedini referentni objekat sigurnosti, a sve eventualne prijetnje po sigurnost države percipirane su kao prijetnje vojnog karaktera. Tradicionalno razumijevanje sigurnosti u hladnoratovskom periodu je „prigušilo” prisustvo nevojnih prijetnji, čija osobitost i važnost dolazi do izražaja krajem 80-ih i u toku 90-ih godina prošlog stoljeća.

Kraj bipolarnog sistema i raspad Sovjetskog saveza za posljedicu je imao progres procesa globalizacije, dolazi do nastanka novih država koje se povezuju na ekonomskom i sigurnosnom planu i kao takve etabliraju u novo međunarodno političko-sigurnosno okruženje. U takvom novonastalom okruženju „sigurnosna prijetnja više nije mogućnost globalnog vojnog sukoba dvije supersile, već niz drugih izazova – unutrašnji sukobi (građanski rat, etničko čišćenje, genocid) čije posljedice ne ostaju ograničene na države kojima se odvijaju, fenomen neuspjelih država, međunarodni terorizam i organizirani kriminal, energetska sigurnost, ekološka sigurnost, nejednak ekonomski razvoj, proliferacija konvencionalnog oružja i oružja masovnog uništenja, te drugi izazovi koji više nemaju isključivo vojnu dimenziju sigurnosti”¹⁵, pa se prema tome javila potreba za promjenom paradigme u promišljanju koncepta sigurnosti, što je značilo „da su se prijetnje i referentni objekat sigurnosti mijenjali”¹⁶.

Poseban doprinos produbljivanju koncepta sigurnosti dali su teoretičari Kopenhaške škole čije su teorije dale „najkompletniju i najprihvaćeniju alternativu realizmu fokusiranom na državu ali previše širokom konceptu sigurnosti”¹⁷. Proširenje koncepta sigurnosti podrazmijevalo je preusmjeravanje fokusa od nacionalne sigurnosti prema sigurnosti pojedinca kao referentnog objekta sigurnosti, što prema savremenim teoretičarima sigurnosnih studija „predstavlja glavni temelj koncepta ljudske sigurnosti”¹⁸.

Ljudska sigurnost je po prvi puta spomenuta u *Izveštaju o humanom razvoju UNDP-a iz 1994. godine*, te je definirana kao „stanje u kojem su ljudi oslobođeni od trauma koje opterećuju ljudski razvoj. Ljudska sigurnost znači, kao prvo, sigurnost od takvih hroničnih prijetnji kao što su glad, bolest i represija, a kao drugo znači zaštitu od iznenadnih i štetnih poremcaja svakodnevnice-

¹⁵ Colins, A., Savremene sigurnosne studije, Politička kultura, Zagreb, 2010.

¹⁶ Abazović, M., Državna bezbjednost, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 2002., str 41.

¹⁷ Ibid

¹⁸ Smajić, M., Turčalo, S., Seizović, Z., Humana sigurnost u postkonfliktnom kontekstu, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2017., str. 39.

bilo u domovima, na radnim mjestima ili u zajednici".¹⁹ Određeni autori navode da *"ljudska sigurnost obuhvata sedam područja koja čine temelj njenog osiguravanja ali i istovremene moguće izvore njenog ugrožavanja: ekonomska, prehrambena, zdravstvena, ekološka, lična, politička i sigurnost zajednice."*²⁰

Svaka država teži da ima ispunjenu sigurnosnu normu, koja se manifestuje kroz *„opstanak, teritorijalni integritet, političku samostalnost, i kvalitet života“*.²¹ Navedene četiri odrednice oslikavaju sigurnosno stanje unutar jedne države. U slučaju da bilo koji segment bude ugrožen uslijed destruktivnog djelovanja od strane relevantnih društvenih grupa ili na kraju krajeva i same države, ili trećih aktera, sigurnost same pomenute države može biti dovedena u pitanje. Svaki segment je usko povezan sa drugim, i zbog toga je neophodno da se prvenstveno uspostavi stabilna sigurnosna klima, a samim tim i organi koji će da provode odluke države. Opstanak države prvenstveno zavisi o visini, odnosno stepenu narušene sigurnosti, koji mogu biti unutrašnje ili vanjske prirode. Sam opstanak države ujedno zavisi i od odbrambenih mehanizama koje će država koristiti u cilju svoje zaštite, počevši od institucionalne zaštite (vlada, resorna ministarstva, sigurnosne službe, sudovi), te preko izvršnih sigurnosnih organa (vojska i policija). Drugim riječima, država mora biti podložna sistemskoj zaštiti svih relevantnih aktera, jer *„sigurnost, odnosno bezbjednost jedne zemlje je njena prvenstveno sistemska djelatnost“*.²²

Što se tiče teritorijalnog integriteta države, on je svakako vezan za opstanak države. Nijedna država se neće dobrovoljno odreći dijela svoje teritorije isključivo iz sigurnosnih razloga, iako država može opstati bez dijela svoje teritorije, ali sa sigurnosnog aspekta takva mogućnost otvara niz drugih sigurnosnih problema, odnosno izazova, koji mogu državu dodatno ugroziti i destabilizovati.

Politička samostalnost jednog društva, države je odraz volje jednog naroda koji u istoj egzistira. Iako su kroz historiju u mnogim zemljama bile ugrožavane i ugnjetavane političke slobode uslijed djelovanja raznih aktera (prvenstveno vanjskih), što je vremenom uticalo na narušenu političku samostalnost unutar država, koje kasnije nisu imale dovoljno kapaciteta da pod svoju kontrolu stave sve neophodne resurse u cilju zaštite države. Narušena politička samostalnost može se

¹⁹ Ibid, str. 36

²⁰ Ibid, str. 36

²¹ Abazović, M., Državna bezbjednost, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 2002., str.31.

²² Ibid, str. 30.

odraziti negativno po sve društvene grane, a samim time i na sigurnost, jer ključna nestabilnost direktno nastaje kao produkt političke nestabilnosti koja se može proširiti i na ostale društvene grane i time državu gurnuti u ambis. Politička samostalnost koja može biti ugrožena u slučaju slabljenja sigurnosnog aspekta i njegovih elemenata, ali u slučaju slabljenja sigurnosti, samim time se ujedno i narušava kvalitet života, koji tim povodom biva ugrožen, jer samo nepostojanje kvalitetnog sigurnosnog ambijenata, može svakako negativno uticati na sve ostale društvene procese u društvu i državi. Narušavanjem društvenog blagostanja stvara se nesigurno okruženje, što može dodatno ugroziti državu i njen poredak, jer „*nesigurnost podrazumijeva življenje u strahu gdje je opasnost produkt djelovanja jedne prijetnje ili više vrsti prijetnji.*“²³ Prema tome „*nesiguran život, bilo pojedinca ili grupe, jeste determiniran život.*“²⁴

Najviši nivo sigurnosti u jednom društvu, odnosno državi jeste svakako nivo koji se definiira kao nacionalna sigurnost, koja objedinjuje sve aspekte kroz sistemsku doktrinu, baziranih na temeljnim vrijednostima na kojima društvo počiva.

U razumijevanju pojma nacionalne sigurnosti nailazimo na različite pristupe. Sa jedne strane imamo grupu autora koji pojam nacionalne sigurnosti vidi kao državnu sigurnost koja podrazumijeva djelovanje države i društva u cilju zaštite nacionalnog teritorija kao i očuvanja i razvoja nacionalnih interesa. Sa druge strane, postoje određeni autori koji pojam nacionalne sigurnosti poistovjećuju sa pojmom nacionalne odbrane. U ovom kontekstu, autor Beridan (2008:27-28) pravi distinkciju između nacionalne sigurnosti i nacionalne odbrane, navodeći da nacionalna sigurnost jeste širi pojam pod kojim se podrazumijeva integralna funkcija i stanje na nivou jedne države, dok je pojam nacionalne odbrane uži, predstavlja komponentu nacionalne sigurnosti i podrazumijeva stanje i funkciju države u cilju zaštite njenog suvereniteta prvenstveno od napada/agresije na njen teritorij.

Nacionalna sigurnost, kao najviši nivo zaštite u državi, i njenih društvenih, političkih, socijalnih i ekonomskih vrijednosti svakako teži da na adekvatan način odgovori svim potencijalnim izazovima i prijetnjama, koje mogu ugroziti državni i ustavni poredak zemlje. U sklopu izazova, pored zaštite teritorijalnog integriteta od potencijalne oružane agresije, institucije koje su zadužene

²³ Kovačević, G., Smajić, M., Ahić, J., Korajlić, N., Novi koncepti razumijevanja odnosa sigurnosti i politike, Policija i sigurnost, Vol.22 No 2/2013., str. 239.

²⁴ Ibid

za provođenje bezbjednosti u državi svakako teže da suzbiju neželjene pobune koje mogu biti unutrašnjeg karaktera (demonstracije, pobune, nasilni nemiri), te svojim djelovanjem teže spriječavati terorizam, razne diverzije, spijunaže, ilegalne trgovine opojnim sredstvima, bijelim robljem, naoružanjem i dr.

2.2. Određenje pojma politika

Politika kao zasebna nauka oduvijek je bila efikasno sredstvo za postizanje ciljeva. Sam termin objedinjuje sve društvene aspekte u zajednici, a samim time čovjek kao pojedinac svjesno ili nesvjesno sudjeluje u donošenju odluka, koje u suštini i čine srž politike, kao oblika upravljanja i vladanja u društvu i zajednici. Svaki pojedinac je direktno ili indirektno uključen u politička dešavanja, jer ona svakako cirkulišu u društvu, zajednici, i na kraju u državi. Danas ne postoji ni jedan segment društva da je izuzet od političkih dešavanja, previranja, jer politika je postala sastavni dio funkcionisanja svih društava i svih zajednica koje egzistiraju, kako sada tako i prije njih. Tim povodom se može slobodno konstatovati da je politika moć, odnosno sredstvo koje kroz prizmu moći služi za svaki vid komunikacije između ljudi, a samim tim i sredstvo za komunikaciju između država, organizacija, zajednica.

Obzirom da su sve društvene grane duboko povezane sa politikom (sociologija, filozofija, pravo, ekonomija, sigurnost, i dr), samim time neraskidiva veza sa relevantnim granama, učinila je politiku krucijalnim akterom bez kojeg nema odlučivanja po bilo kojem pitanju.

Etimološki, izraz politika ima izvorište u starogrčkom jeziku: *polis-država; politicos-građanski, državni, javni*.²⁵ Izraz politika se prvi put spominje u Aristotelovom djelu ‘Politika’, i odnosila se na sve poslove i djelatnosti koje su u korespondenciji sa državom.

Historijski gledano politika je shvaćana na različite načine. Dakle, postojala su mišljenja da se politika može promatrati i shvatati isključivo sa aspekta države, i u tom kontekstu D.D.Rafael smatra „ *da se političkim može smatrati sve ono što se tiče države.*”²⁶ Međutim, prisutni su i stavovi da je refleksija politike šira od države, tako da je Ouksot mišljenja da politika predstavlja „ *djelovanje čiji je cilj briga o općem uređivanju odnosa unutar skupa ljudi čiji su izgledi ili izbori*

²⁵ Beridan, I., Politika i sigurnost, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2008., str. 13.

²⁶ Fejzić, E., Država i globalizacija, Hrestomatija za internu upotrebu, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2014, str. 15.

povezani''.²⁷, dakle, politika „uključuje sve, od porodica, plemena, klanova, klubova, sindikata do demokratija ili autokratija velikih razmjera''.²⁸

Politika se može definisati i kao „ljudska aktivnost donošenja javnih i autoritativnih odluka, kao aktivnost sticanja moći da se te odluke donesu i da se ta moć primjeni.''²⁹

Sumirajući višestruka razumijevanja pojma politika, Beridan (2008:15) sadržaj pojma politika kategoriše u tri skupine:

-Politika kao umijeće vođenja države;

-Politika kao izraz interesa, kao mudrost njihova definiranja i ostvarivanja na ličnom, grupnom ili općedruštvenom nivou;

-Politika kao vulgarizirani izraz za sve vrste ljudskog ponašanja (pojedinca, grupe, političke skupine, do države) koje poprimaju predznak prevare, lažnog kazivanja, općenito nehumanog ponašanja i zlobe.

2.3. Korelacija pojmova sigurnost i politika

Definitivno najsloženiji odnosi su svakako između politike i sigurnosti, jer samo definiranje politike nema bez sigurnosti, a samo manifestovanje sigurnosti nema bez politike, kao krunske vodilje unutar društvene zajednice. Sigurnost ima zadaću da zaštiti ustavno-pravno uređenje države, dok politički sistem obezbjeđuje i kreira uslove za djelovanje sigurnosnog aparata, i općenito sigurnosti. Neraskidiva veza između sigurnosti i politike je velika, jer sigurnosti nema bez relevantnih političkih odluka koje se prvenstveno donose u institucijama, a sama politička nezavisnost, odnosno opstojnost društveno-političkog sistema nije moguća bez sigurnosne politike ali i njenih institucija i snaga reda. Odnosno, *"vezu između ova dva pojma moguće je uspostaviti uvođenjem ideje sigurnosti kao ključne vrijednosti što je u središtu političkog značenja koncepta.*

„³⁰

²⁷ Ibid

²⁸ Ibid

²⁹ Caramani, D., Komparativna politika, 2020., str.2.

³⁰ Kovačević, G., Smajić, M., Ahić, J., Korajlić, N., Novi koncepti razumijevanja odnosa sigurnosti i politike, Policija i sigurnost, Vol.22 No 2/2013., str. 240.

Zbog kohezivne povezanosti, sigurnost je poprimila neraskidive dimenzije u oblikovanju društvenog ambijenta, u kojem politički diskurs slobodno ordinira. Sigurnosna politika se može opisati kao stanje uzajamnog i sveopćeg djelovanja, s ciljem zaštite cijelog društva, kao i svih procesa koji se odvijaju u istom. Takvim djelovanjem, samu sigurnost treba posmatrati kao *"funkciju, kao stanje i kao službu"*³¹, odnosno kao modele koji doprinose održavanju sigurnosne politike u datom društvu.

Politika svojim djelovanjem može narušiti sigurnost društva, ali isto tako bez političkog djelovanja nema ni stabilne sigurnosti u društvu. Drugim riječima, *"sigurnost predstavlja temeljni uvjet za blagostanje, a ne za puko preživljavanje."*³² Sigurnosno okruženje ne može i ne smije biti taoc političkih sukoba u društvu, a niti svojim djelovanjem dovoditi državu u nepovoljnu i neizvjesnu sigurnosnu situaciju. Politika prvenstveno treba biti u službi naroda, tj. građana, a sigurnost mora biti u službi same države.

Veza između politike i sigurnosti mora biti kohezivnog karaktera, jer u slučaju bilo kakvog odstupanja, negativne posljedice mogu biti velike, a sami gubitak bi mogao ponajviše da ugrozi obične ljude u državi. U slučaju političke krize, u kojoj glavnu riječ imaju politički akteri, koji mogu prouzrokovati institucionalne blokade, što može dovesti do nemira i demonstracija, a sama narušena sigurnost, može prouzrokovati sukob kao i odmetništvo sigurnosnog aparata, što može dodatno ugroziti državu ali i sve njene građane. Shodno navedenom *"sigurnost treba posmatrati kao barijeru između konstruktivnih i destruktivnih sila, budući da naspram sigurnosti stoje nesigurnost, ugrožavanje, prijetnje."*³³

³¹ Abazović, M., Državna bezbjednost, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 2002., str. 27.

³² Cikotić, S., Smajić, M., Delić, H., Subašić, N., Nacionalna sigurnost i privatna zaštita, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2018., str.14.

³³ Smajić, M., Turčalo, S., Sigurnost i povjerenje građana u institucije sigurnosti Bosne i Hercegovine, Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću i Centar za društvena istraživanja Internacionlnog Burč Univerziteta, UDK 351.78(497.6), 2014. str. 705.

2.4. Sigurnosna politika – uže i šire razumijevanje

Sigurnosna politika ima neizostavan značaj u očuvanju i razvoju države i društva, te kao *"dio državne politike, je fokusirana na zaštitu ukupnih vrijednosti države, uz optimalno korištenje svih resursa koji joj stoje na raspolaganju."*³⁴

Sigurnosnu politiku možemo razumijevati u širem i užem smislu - *„u širem smislu obuhvata način razmišljanja definisanja stavova prema različitim prijetnjama u prirodi, društvu i međudruštva. U užem smislu ona predstavlja skup svih mjera, djelatnosti i postupaka namijenjenih uspostavi i djelovanju sistema nacionalne sigurnosti. Sigurnosna politika u užem smislu stvara koncept mehanizama i sredstava kojim ostvaruje unutrašnju i spoljnu sigurnost društva i predstavlja konkretizaciju sigurnosne politike u širem smislu."*³⁵

Prema Beridanu (2008:30) pod sigurnosnom politikom se podrazumijeva *„jedinstven političko-filozofski, ideološki, državno-politički, državno-nacionalni, nacionalni, vojno-politički, pa i naučni pogled na pitanja rata, sigurnosti, i odbrane – skup osnovnih opredjeljenja i rješenja o organiziranju i pripremanju države, društva, nacije, pokreta, za odbranu i zaštitu u ratu i drugim oblicima ugrožavanja."*

Sigurnosna politika države se oblikuje kroz analizu sigurnosnog okruženja i procjenu sigurnosnih kretanja unutar države i okruženju, na osnovu čega se definišu realni i mogući rizici i prijetnje po temeljne vrijednosti države i društva, te se u skladu s tim određuju državni interesi, uređuju sigurnosni ciljevi i predviđaju političko-ekonomske i sigurnosno-vojne mjere i aktivnosti koje država preko legitimnih instrumenata i mehanizama političko-sigurnosnog sistema treba poduzeti u svim oblastima koje utiču na stanje sigurnosti.

Efikasna provedba sigurnosne politike uslovljena je i postojanjem efikasnog sistema sigurnosti. Funkcionalan sigurnosni sistem jeste onaj sistem koji svoje nadležne funkcije i aktivnosti provodi u skladu sa ustavno-zakonskim okvirom, i demokratskim principima i načelima. Takav sistem mora da egzistira i funkcioniše u ambijentu bez prevladavajućih političkih uticaja kao izvjesnog unutrašnjeg faktora na stanje sigurnosti.

³⁴ Cikotić, S., Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2013., str. 188.

³⁵ Ibid, str. 179.

"Da bi se mogla donijeti odgovarajuća sigurnosna politika, ona se treba zasnovati na okvirnim društveno-političkim osnovama, sigurnosnim procjenama, procjenama ugroženosti, a naročito na rezultatima istraživanja iz oblasti sigurnosti, te iskustvenim saznanjima, uz stvaranje potrebnih materijalno-tehničkih i drugih uslova za razvoj nauke o sigurnosti, uvažavajući spoznaje i drugih naučnih disciplina."³⁶ Također, postoje i drugi faktori „koji uvjetuju sigurnosnu sposobnost države, kao što su: političko-gospodarska organiziranost i uspješnost, geografski i demografski čimbenici, geostrategijski i vojno-politički položaj, prava i dužnosti države koje proizlaze iz međunarodnih ugovora i članstva u međunarodnim organizacijama, javno mnijenje, vojno-industrijski kompleks i njegov utjecaj na suštinu politike nacionalne sigurnosti, itd."³⁷

Razmatrano "u širem kontekstu, sigurnosna politika predstavlja osnovni dokument, odnosno definira dugoročnu i koherentnu strategiju državne politike u pogledu odbrane i sigurnosti."³⁸

Dakle, sve gore navedene društvene, političke, sigurnosne, naučne poglede, procjene, analize, planove, razmišljanja, stavove, mjere, aktivnosti, u kontekstu očuvanja sigurnosti države i društva naspram sigurnosnih izazova i prijetnji, države uglavnom inkorporiraju i objedinjuju u oficijalni državni sigurnosni dokument, koji po svom sadržaju predstavlja najvažniji dokument države u pogledu sigurnosti.

U nekim zemljama se taj dokument naziva drugačije, ali zapravo svi ti dokumenti sadržajno definišu sigurnosno okruženje države, i nude plan i strategiju kako adekvatno odgovoriti na savremene sigurnosne izazove i prijetnje. Međutim, nije nužno stajalište da država mora imati jedan zvanični dokument koji će tretirati oblast sigurnosne politike, naprotiv, neke države imaju cijeli niz dokumenata koji sadržajno odgovaraju navedenom dokumentu.

³⁶ Masleša, R., Oblikovanje sigurnosne politike na nivou Bosne i Hercegovine, Kriminalističke Teme, III (3-4), str. 30.

³⁷ Dostupno na: <https://www.fpzg.unizg.hr/images/50016335/Komparativne-sigurnosne-politike.pdf> pristupljeno 22.08.2021.

³⁸ Smajić, M., Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine, Država, politika i društvo u Bosni i Hercegovini-Analiza postdejtonskog političkog sistema – institucionalni sistem, University Press, Magistrat, Sarajevo, 2011., str. 379.

3. SISTEM SIGURNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE

3.1. Sadržaj i osnovni elementi sistema sigurnosti Bosne i Hercegovine

Osnovni faktor u dimenzioniranju sigurnosti jedne države jeste sama država³⁹. U kojoj mjeri i na koji način će biti organizovana sigurnost uveliko zavisi od sposobnosti i volje svih državnih aktera, subjekata, institucija, da se u skladu sa ustavnim uređenjem oblikuje i uredi sveobuhvatni državni sistem unutar kojeg će kao temeljna okosnica biti izgrađen sistem sigurnosti. Sistem sigurnosti jedne države temeljna je komponenta sveukupnog (političkog) sistema države, čija funkcionalnost, usklađenost i produktivnost određuju stepen uspješnosti države i društva kao i njenu ulogu i poziciju u međunarodnom prostoru.

Sistem⁴⁰ nacionalne sigurnosti danas "u suštinskom smislu predstavlja sintezu svih podsistema u društvu, jer osigurava temeljne uvjete za opstanak i razvoj društva, kvalitetu života i djelovanje u smjeru povećanja otpornosti društva i prirode od ugrožavanja, te otklanjanja posljedica, što ih prouzroče izvori ugrožavanja."⁴¹

Mahmutagić (2016:25) promišlja da je sistem nacionalne sigurnosti centralno pitanje savremenih društava, regulisano ustavom i zakonom. Obuhvata sve djelatnosti (mjere, radnje i postupke) društva (države), neophodne za njegovo uspostavljanje i djelovanje, sa ciljem efikasne zaštite društva.

Cikotić (2013:177) navodi da se u okviru sigurnosnog sistema savremene države razlikuju dva dijela: funkcionalni (vrste i oblici aktivnosti) i institucionalni, odnosno strukturalni (organizacija, nositelji aktivnosti i dr.). Dakle, sumirajući navedene konstatacije, kao osnovni cilj sigurnosnog sistema prepoznajemo očuvanje i zaštitu suvereniteta, teritorijalnog integriteta i političke nezavisnosti države, od unutrašnjih i vanjskih prijetnji, kao i zaštita prava i sloboda na individualnom nivou, kako bi se očuvao kvalitet života i postigla nacionalna (državna) sigurnost.

³⁹ *Država* – u širem smislu teritorijalno zaokružena politička zajednica Naroda-nacije i građana (državljana), osnovni oblik političkog samoorganiziranog društva u cilju zaštite njegovih vitalnih, političkih, ekonomskih i sigurnosnih i drugih interesa. U užem smislu, organizacija vlasti koja služi za učvršćenje i odbranu političkog i ekonomskog poretka oličena kroz vladajuću strukturu i državni aparat koji djeluje u njeno ime i na ostvarivanju njenih funkcija. Beridan, I., Tomić, I., Kreso, M., Leksikon sigurnosti, DES, Sarajevo, 2001., str. 97.

⁴⁰ *Sistem* – (grč. systema – cjelina, skup, sklad, povezanost) skup objekata (dijelova, komponenti) sa relacijama između njih i njihovih atributa (osobina, svojstava). Relacije povezuju sistem u cjelinu. (Ibid., str.351)

⁴¹ Grizold, A., Tatalović, S., Cvrtić, V., Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti, Fakultet političkih znanosti; Hrvatska udruga za međunarodne studije, Zagreb, 1999.

Važnost postojanja funkcionalnog sistema sigurnosti jedne države ogleda se u dvije činjenice:

- a) Svaka zloupotreba sistema nacionalne sigurnosti, ili neke od njegovih komponenata, negativno utječe na ukupno stanje u jednoj državi srazmjerno stepenu te zloupotrebe;
- b) Svaki krupni poremećaj i pad nivoa sigurnosti u jednoj državi u pravilu utječu na globalnu/svjetsku sigurnost.⁴²

Na oblikovanje sigurnosnog sistema države utiču različite historijske (ne)prilike kroz koje je država prolazila ili još uvijek prolazi, zatim geopolitički i geostrateški položaj države, regionalno i međunarodno sigurnosno okruženje, kao i unutrašnje sigurnosno stanje, te mogućnosti, kapaciteti i potencijali države da dimenzionira sigurnosni sistem koji će biti u stanju da funkcioniše.

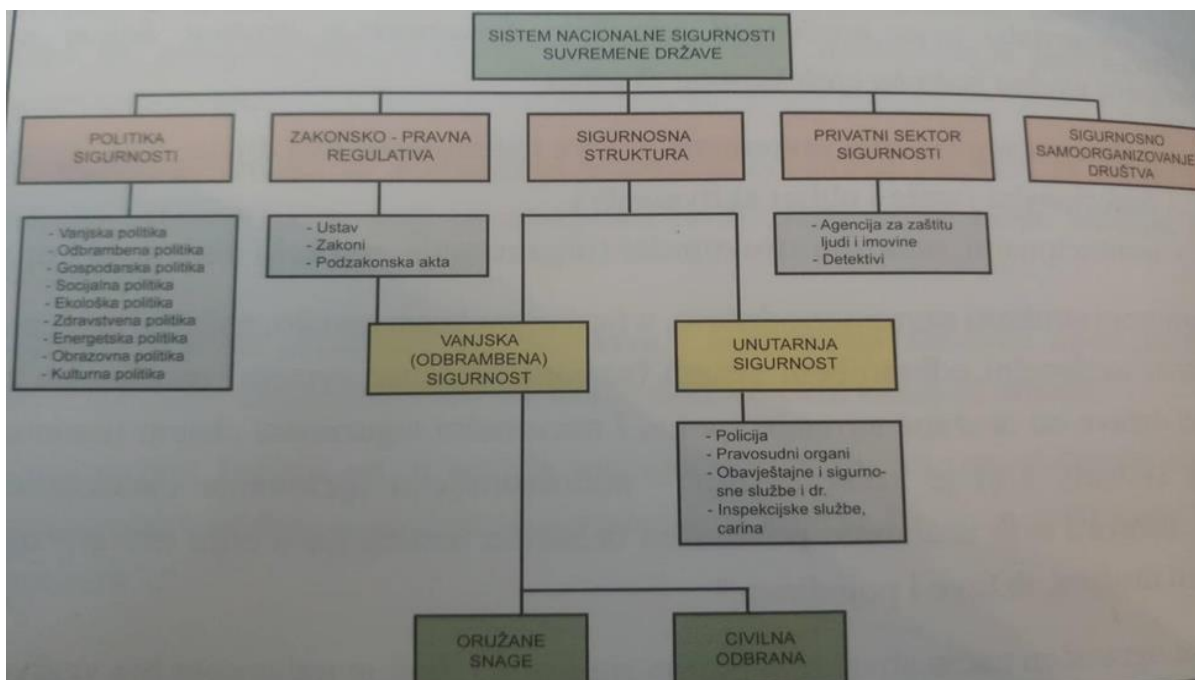
Sistem (nacionalne) sigurnosti BiH jedinstven je sistem organiziranja, pripremanja i učešća svih njenih snaga sigurnosti u odvrćanju i sprečavanju oružane agresije i drugih opasnosti za zemlju, u borbi protiv snaga i aktivnosti specijalnog rata, u oružanoj borbi i drugim oblicima borbe i narodnog otpora u odbrambenom ratu te u izvršavanju drugih zadataka radi narodne odbrane nezavisnosti, suvereniteta, teritorijalnog integriteta i Ustavom BiH utvrđenoga društvenog uređenja.⁴³

Sistem nacionalne sigurnosti savremenih država počiva na pet stubova i to:

- Sigurnosna politika;
- Zakonsko-pravna regulativa;
- Sigurnosna struktura (vanjska i unutrašnja sigurnost);
- Privatni sektor sigurnosti;
- Sigurnosno samooorganiziranje društva;

⁴² Beridan, I., Politika i sigurnost, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2008.

⁴³ Dautović, K., Sistem sigurnosti Bosne i Hercegovine, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2021., str. 66.

Slika 1. Sistem nacionalne sigurnosti suvremene države⁴⁴

Unutrašnje sigurnosne strukture zajedno sa vanjskim sigurnosnim strukturama čine osnovne strukture i snage koje oblikuju sistem sigurnosti modernih država. U njima se u najvećem obimu nalazi umijeće, sposobnost i snaga sistema sigurnosti, zbog toga što oni daju doprinos u izradi potrebnih politika sigurnosti, te učestvuju u kreiranju, i implementaciji zakona.

Ustavno-političko ustrojstvo države, sigurnosno okruženje države, geopolitički i geostrateški položaj, historijski antagonizmi, samo su neki od faktora koji utiču na potrebu dimenzioniranja sigurnosnih stuktura koje su u osnovi najvažniji garant očuvanja stabilnosti i mira, prosperiteta i društvenog blagostanja. Danas, za većinu država su zajednička dva elementa, dva podsistema u okviru sveobuhvatnog sistema sigurnosti, na kojima se temelji sigurnosna struktura države:

- Vanjska sigurnost (Oružane snage)
- Unutrašnja sigurnost (policija, pravosudni organi, obavještajne i sigurnosne službe, inspeksijske službe, carine, civilna zaštita, i dr.)

⁴⁴ Cikotić, S., Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo,2013., str. 178.

Jedna u nizu osnovnih zadaća države jeste da građanima garantuje i obezbjedi sigurnost od različitih vidova ugrožavanja. U tom kontekstu država u skladu sa planiranim politikama i strategijama definiše ulogu i obaveze sigurnosnih snaga u svrhu očuvanja vanjske, ali i unutrašnje sigurnosti. Od nastanka prvih organizovanih zajednica (gradova/država) pa sve do danas, postojala je potreba da se teritorijalne (državne) granice zaštite od vanjskih napada. Dakle, primarna funkcija vanjske sigurnosti jeste očuvanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta države. Politika vanjske sigurnosti Bosne i Hercegovine je konstruisana u skladu sa odredbama i smjernicama koje su prožete kroz *Zakon o odbrani BiH (2005)*, *Odbrambena politika BiH (2008)* *Sigurnosna politika BiH (2006)* i *Strategija vanjske politike BiH (2018-2023)*.

Na osnovu člana III. 5. a) i IV.4. a) Ustava Bosne i Hercegovine, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je na sjednici Predstavničkog doma, održanoj 28. septembra 2005. godine, i na sjednici Doma naroda, održanoj 5. oktobra 2005. godine, usvojila *Zakon o odbrani BiH (2005)*.

Nakon provedene reforme odbrambenog sistema i prenosa nadležnosti u oblasti odbrane sa entiteta na najviši nivo države, uspostavljene su jedinstvene Oružane snage BiH, 01.01.2006. godine. Vrhovnu komandu i kontrolu nad Oružanim snagama BiH ima Predsjedništvo Bosne i Hercegovine koje odluke donosi konsenzusom. Lanac komandovanja i kontrole nastavlja se do ministra odbrane BiH, zatim preko načelnika Zajedničkog štaba Oružanih snaga BiH, komandanta Operativne komande i komandanta Komande za podršku do podređenih komandanata komandi i jedinica Oružanih snaga BiH.⁴⁵

Zakonom o odbrani (2005) propisano je da "*Bosna i Hercegovina osigurava transparentnu, demokratsku i civilnu kontrolu nad Oružanim snagama.*"⁴⁶ Kada je u pitanju praćenje transparentnosti i rada nad sektorom odbrane i sigurnosti posebnu ulogu ima *Zajednička komisija za odbranu i sigurnosti BiH*⁴⁷ i *Ured parlamentarnog vojnog povjerenika*, s tim da efikasna demokratska kontrola i nadzor nad sektorom sigurnosti i odbrane zahtijeva i predan angažman civilnog društva.

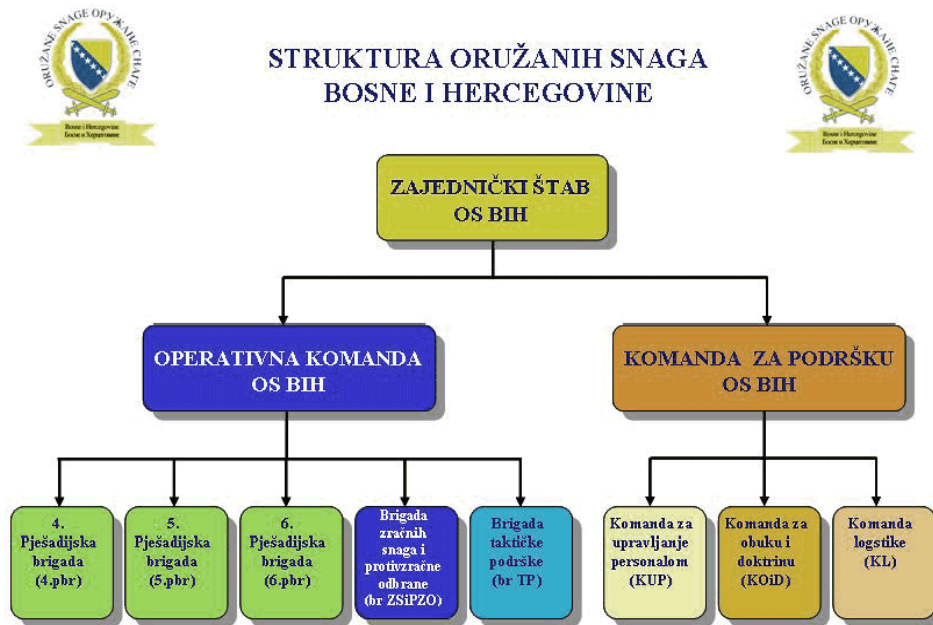
⁴⁵ Zakon o odbrani BiH "Službeni glasnik BiH", br. 88/05 čl. 8

⁴⁶ Zakon o odbrani BiH "Službeni glasnik BiH", br. 88/05 čl. 7.

⁴⁷ *Zajednička komisija za odbranu i sigurnost Bosne i Hercegovine* razmatra i prati provođenje sigurnosne i odbrambene politike Bosne i Hercegovine; provodi parlamentarni nadzor s ciljem unapređenja efikasnosti, transparentnosti i funkcionalnosti. Provođenje parlamentarnog nadzora zasnovano je na principima ustavnosti, zakonitosti, demokratičnosti te poštivanju ljudskih prava i sloboda.

Zadaci Oružanih snaga BiH su:

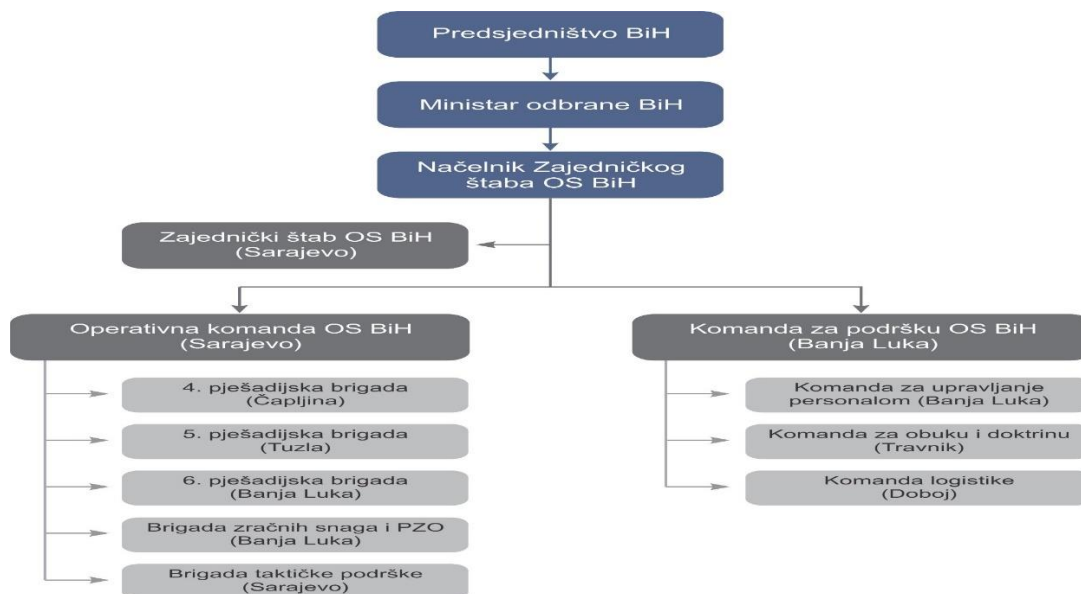
- a) učešće u operacijama kolektivne sigurnosti, u operacijama za podršku miru i samoodbrani, uključujući i borbu protiv terorizma,
- b) pružanje vojne odbrane Bosni i Hercegovini i njenim državljanima u slučaju napada,
- c) pomoć civilnim organima u reagiranju na prirodne i druge katastrofe i nesreće,
- d) protuminsko djelovanje u Bosni i Hercegovini,
- e) ispunjenje međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine.⁴⁸

Slika 2. Struktura oružanih snaga BiH.⁴⁹

⁴⁸ Zakon o odbrani BiH "Službeni glasnik BiH", br. 88/05 čl.4

⁴⁹ Dostupno na : http://www.mod.gov.ba/OS_BIH/Struktura/default.aspx?id=21870 , pristupljeno 02.09.2021.

Slika 3. Lanac komandovanja i kontrole nad Oružanim snagama BiH.⁵⁰

Savremene države u interesu unutarne nacionalne sigurnosti formiraju različite vrste policija, agencija, direkcija, službi, inspeksijskih, i drugih organa kojima se u skladu sa sigurnosnom politikom, i zakonima te države definiraju zadaci, nadležnosti, ovlaštenja, njihova organizacija, ljudski i materijalni kapaciteti.⁵¹ S druge strane, određeni autori sadržaj koncepta unutrašnje sigurnosti države vide u širem kontekstu, tako prema Dautoviću (2021:69) „*unutarnja sigurnost obuhvata mjere i aktivnosti građana, mjesnih zajednica, privrednih subjekata u društvenom, i privatnom vlasništvu; zakonodavnih, izvršnih i pravosudnih organa vlasti, političkih stranaka/partija, i drugih organizacija civilnog društva kojima se štite Ustavom BiH utvrđeni politički sistem, društveno uređenje, osnovne vrijednosti bh. društva, društvena imovina, lična i imovinska sigurnost građana, javni red i mir i drugo.*“⁵²

Dakle, unutrašnje snage sigurnosti su osnova za kontinuirano i uspješno funkcionisanje sistema unutrašnje sigurnosti, te prema Cikotiću (2013:179) „*te strukture predstavljaju specijalizirane i profesionalno osposobljene elemente unutrašnjeg sistema sigurnosti koji imaju naglašenu instruktivnu, organizacijsku, koordinirajuću i inicirajuću ulogu, te osnovnu misiju da svojom*

⁵⁰Dostupno:http://os.mod.gov.ba/o-oruzanim-snagama-bih/misija/Default.aspx?id=41&langTag=bs-BA&template_id=181&pageIndex=1 pristupljeno 02.09.2021.

⁵¹ Beridan, I., Politika i sigurnost, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2008., str.113.

⁵² Sve nabrojane aktere unutarne sigurnosti autor naziva "subjektima" sistema sigurnosti.

ulogom omogućće svim strukturama društva i države da se, na najbolji način, suprotstave različitim sigurnosnim izazovima, bilo da su oni izazvani prirodnom ili od strane čovjeka uzrokovanim katastrofama, ratom ili nekim drugim oblikom krizne situacije."

Odmah nakon potpisivanja Daytonskog mirovnog sporazuma (1995), Međunarodna zajednica je krenula sa naporima u izgradnji demokratskog institucionalnog sistema kao temelja za izgradnju i razvoj političko-sigurnosnog sistema države. Široka lepeza aktivnosti Međunarodne zajednice podrazumijevala je i doprinos u dimenzioniranju sigurnosnog sektora BiH kao pretpostavke za očuvanje sigurnosti i stabilnosti, uspostavu vladavine prava i zakona, razvoja demokratičnosti, kao i buduću integraciju BiH u EU i NATO savez. Ustav BiH nije jasno definirao pitanja sigurnosnog sektora, tako da su u samom početku entitetski nivoi preuzeli najveću nadležnost u pitanjima sigurnosti, dok državni nivo ostaje nefunkcionalan. Jedino tijelo koje se spominje u Ustavu BiH, a koje je vezano za sigurnost bio je Stalni komitet za vojna pitanja, savjetodavno tijelo institucije Predsjedništva Bosne i Hercegovine.⁵³ U prvim godinama nakon Daytonu aktivnosti su bile usmjerene na postizanje političkog dogovora vladajućih političkih opcija, kao i kreiranje zakonskog okvira koji će treirati sigurnost na najvišem nivou. Proces je nailazio na određene poteškoće, najviše zbog nedostatka političkog konsenzusa da se sigurnosna struktura dimenzionira na državnom nivou, i te političke opstrukcije i danas predstavljaju jedan od glavnih faktora koji produktuju negativne refleksije na funkcije sigurnosnog sistema. Mogućnost za osnaživanjem državnog nivoa u pogledu sigurnosti utemeljena je kroz ustavne odredbe, tačnije Član III stav V tačka a, što je omoguććavalo prijenos nadležnosti sa entiteta na nivo države. Kao rezultat primjene ovog člana Ustava, sigurnosni sektor je centralizovan i sada je u punoj nadležnosti vlasti na državnom nivou, sa izuzetkom policije, koja je još uvijek u nadležnosti entiteta.⁵⁴

Bitno je napomenuti da se početna faza reformisanja sigurnosnog sistema, te policijskog sistema kao temeljne instance sigurnosnog sektora, odvijala pod prismotrom IPTF-a (International Police Task Force), čije je djelovanje olegitimisano odredbama Aneksa XI⁵⁵ Daytonskog mirovnog

⁵³ Hadžović D., Dizdarević E., Mihajlović S., Kržalić, A., Pregled reforme sigurnosnog sektora u Bosni i Hercegovini, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2012., str.25.

⁵⁴ Ibid

⁵⁵ „...Kako bi im se pomoglo u ispunjenju njihovih obveza, strane zahtijevaju da Ujedinjeni narodi osnuju, odlukom Vijeća sigurnosti, poput operacije UNCIVPOL-a, Međunarodne operativne policijske snage Ujedinjenih naroda (IPTF) na cijelom prostoru BiH, radi provedbe programa pomoći čiji su elementi opisani u potonjem Članku 3. Aneksa 11 - Sporazum o međunarodnim operativnim policijskim snagama (IPTF), Član 1 (b).

sporazuma. Shodno međunarodnom angažmanu Međunarodne policijske snage imale su zadaću da osiguraju da policija u postratnom periodu u BiH, djeluje sukladno međunarodno standardima, uvažavajući međunarodno priznata ljudska prava i osnovne slobode.

Misija Ujedinjenih nacija u BiH (UNMIBH) i njen policijski segment, Međunarodne policijske snage (IPTF), koji su djelovali u periodu od 1996. do 2002. god, prvi su uveli rad policije u zajednici u BiH. Kroz ovu inicijativu, svi policajci u BiH su po prvi put prošli početni nivo obuke o radu policije u zajednici.⁵⁶ Mandat UN IPTF-a okončan je 2002. godine, kada njihov rad nasljeđuje Policijska Misija EU u BiH (EUPM BiH), sa čijim angažmanom kreću konkretni napori u dimenzioniranju državne policijske strukture. U skladu sa generalnim ciljevima Dejtonskog sporazuma, posebno kroz nadzor, mentorstvo i inspekcije menadžerskih i operativnih sposobnosti i aktivnosti, EUPM nastoji etablirati održive policijske aranžmane pod vlasništvom BiH, sukladno najboljoj europskoj i međunarodnoj praksi.⁵⁷ Konkretni koraci u uspostavi struktura i institucija na državnom nivou poduzeti su sa početkom 21. stoljeća. Naime, 2000. godine formirana je Državna granična služba BiH (DGSBIH) koja od 2007. djeluje kao Granična policija BiH (GPBIH), čime se doprinosi efikasnosti zaštite i očuvanja državnih granica, dok su tu ulogu ranije imala ministarstva unutrašnjih poslova nižih nivoa. Iste godine formiran je državni Sud i Tužilaštvo, a već naredne godine (2002.) formira se Državna agencija za informacije i zaštitu (SIPA - State Investigation and Protection Agency), kao samostalna državna institucija bez policijskih ovlaštenja, a od 2004. godine nastavlja djelovati kao Državna agencija za istrage i zaštitu, kao prva agencija sa policijskim ovlaštenjima koja ima ingerencije na cjelokupnom teritoriju BiH. U toku 2002. uspostavlja se Ministarstvo sigurnosti BiH (sa radom počinje 2003.), kao državna institucija sa većim brojem nadležnosti u pogledu sigurnosti, ali bez policijskih ovlaštenja, u okviru koje počinju djelovati Agencija za istrage i zaštitu BiH, Ured sa saradnju sa interpolom, i Državna granična policija. U martu mjesecu 2004. godine, Parlamentarna skupština BiH je usvojila Zakon o obavještajno-sigurnosnoj agenciji BiH (OSA BIH). Osjetljivost područja kojom se bavi obavještajna djelatnost zahtjevala je uspostavu državnog instrumenta koji će omogućiti da navedena djelatnost ostane u okvirima demokratske kontrole i nadzora. U toku 2003. i 2004. godine uspostavljene su dvije parlamentarne Komisije: *Zajednička komisija za sigurnost i*

⁵⁶ Strategija za rad policije u zajednici u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2007., str.10.

⁵⁷ Finansijska, organizaciona i administrativna procjena BiH policijskih snaga i državne granične službe, Konačni izvještaj procjene, Sarajevo, 2014., str.16.

odbranu i Zajednička sigurnosno – obavještajna komisija za nadzor nad radom Obavještajno-sigurnosne agencije Bosne i Hercegovine. Kao što se reforma odbrane BiH promatra u kontekstu ispunjavanja uslova za ulazak u članstvo NATO-a , tako se reforma policije BiH odnosi na ispunjavanje uslova za ulazak u EU članstvo.

Nivo postignutih dogovora vladajućih stranaka u procesu reforme policije zadovoljio je zahtjeve Evropske unije što je omogućilo Bosni i Hercegovini potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, 2008. godine.⁵⁸ Početkom 2008. godine formirane su nove državne institucije i to: Direkcija za koordinaciju policijskih tijela, Institut za forenzička ispitivanja i vještačenja, Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova, Agencija za policijsku podršku, Nezavisni odbor za žalbe građana i Odbor za žalbe policijskih službenika.

U odnosu na vojno-odbrambeni sektor i jedinstvene oružane snage BiH, BiH nema jedinstveni policijski sistem, posljedica tome jesu aktivne i u radu nezavisne i samostalne policijske strukture na entitetskim nivoima i u Brčko Distriktu (praktično se Distrikt Brčko može promatrati kao zasebna oblast/entitet), koje djeluju po posebnim zakonima i pravilnicima.

Na području FBiH egzistira deset (10) kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova. U obavljanju svojih zadataka i poslova svako od deset kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova djeluju samostalno, te su podređeni isključivo kantonalnim vlastima iz čijeg se budžeta finansiraju. Dakle, u odnosu na MUP FBiH kantonalni MUP-ovi nemaju organizaciono-hijerarhijsku podređenost. Nadležnosti kantonalnih ministarstava su definisane kantonalnim zakonima o unutrašnjim poslovima i podrazumijevaju djelatnosti u cilju zaštite života i imovine kao i drugih prava i sloboda garantovanih ustavom, zatim obavljanje zadataka i poslova u očuvanju javnog reda i mira, kao i drugi zadaci i poslovi koje propisuje zakon o unutrašnjim poslovima kantona. Policijski sistem BiH obuhvata i entitetska ministarstva unutrašnjih poslova – MUP FBiH i MUP RS-a, kao i policiju Brčko distrikta BiH. Kao i kod nižih nivoa, entitetski MUP-ovi su samostalni u radu, i podređeni entitetskim vlastima iz čijih budžeta se finansiraju.

⁵⁸ Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica, s jedne strane, i Bosne i Hercegovine, s druge strane potpisan je u Luksemburgu 16. juna 2008. godine, a stupio je na snagu 1. juna 2015. godine. Zamijenio je Privremeni sporazum o trgovini i trgovinskim pitanjima, koji je bio na snazi od 1. jula 2008. godine. Dostupno na: <https://www.dei.gov.ba/bs/stabilization-agreement> , pristupljeno: 05.09.2021.

Policijski sistem BiH obuhvata i policijsku strukturu na državnom nivou, odnosno **Ministarstvo sigurnosti BiH** i sve upravne organizacije u njegovoj unutrašnjoj strukturi. Ministarstvo sigurnosti BiH predstavlja krovnu instituciju države u pogledu sigurnosti koja je uspostavljena u decembru 2002. godine, dok sa operativnim radom počinje u 2003. godini.

Ministarstvo sigurnosti BiH predstavlja prvoosnovanu državnu instituciju koja tretira aspekte sigurnosti na unutrašnjem planu. Ministarstvu je data široka lepeza nadležnosti, međutim uskraćena su mu policijska ovlaštenja. Prvobitno, u okviru Ministarstva počinju djelovati Agencija za informacije i zaštitu BiH, Ured sa saradnju sa interpolom i Državna granična policija. Kroz proces reforme policije dolazi do dopuna i usvajanja (novih) zakona koji se odnose na osnivanje (novih) sigurnosnih agencija i institucija, te se kroz nadogradnju državne sigurnosne strukture konstruiše nova organizacijska struktura Ministarstva sigurnosti BiH koja podrazumijeva da u okviru Ministarstva djeluju:

- Državna agencija za istrage i zaštitu
- Direkcija za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine
- Granična policija Bosne i Hercegovine
- Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja
- Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova
- Agencija za policijsku podršku
- Služba za poslove sa strancima

Također, u okviru Ministarstva sigurnosti djeluju sektori, kao i inspektorat:

- Sektor za pravne, kadrovske, opće i finansijsko-materijalne poslove
- Sektor za međunarodnu saradnju i evropske integracije
- Sektor za imigraciju
- Sektor za azil
- Sektor za borbu protiv terorizma, organizovanog kriminala, korupcije, ratnih zločina i zloupotrebe narkotika
- Sektor za zaštitu i spašavanje
- Sektor za informatiku i telekomunikacijske sisteme
- Sektor za zaštitu tajnih podataka

- Sektor za graničnu i opću sigurnost
- Inspektorat

Državna agencija za istrage i zaštitu BiH (SIPA) osnovana je 2002. godine kao samostalna institucija Bosne i Hercegovine, i prvobitno je imala naziv Državna agencija za informacije i zaštitu. Od svog osnivanja nadležna je za prikupljanje i obradu podataka u svrhu provedbe međunarodnih i krivičnih zakona u BiH. Takođe, Agencija je imala nadležnosti i za zaštitu vrlo važnih ličnosti, diplomatsko-konzularnih predstavništava i objekata institucija BiH, te diplomatskih misija koje imaju mandat u BiH.⁵⁹ Od osnivanja (2002.) pa do 2004. godine, Agencija nije djelovala operativno, kao osnovni razlog tome jesu politička neslaganja oko prenosa nadležnosti sa entitetskih MUP-ova na državni nivo. Usvajanjem Zakona o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu u junu 2004. godine, Agencija za informacije i zaštitu transformirana je u Državnu agenciju za istrage i zaštitu, te je dobila policijska ovlaštenja i postala prva policijska agencija koja svoju nadležnost ostvaruje na cijeloj teritoriji BiH.⁶⁰ U skladu sa promjenama u policijskoj strukturi u BiH, donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu, od početka 2011. godine poslovi i zadaci zaštite ličnosti i objekata iz nadležnosti SIPA-e prešli su u nadležnost Direkcije za koordinaciju policijskih tijela BiH.⁶¹ Zakon o državnoj agenciji za istrage i zaštitu (2004.) definiše Agenciju kao upravnu organizaciju u sastavu Ministarstva sigurnosti BiH sa operativnom samostalnošću, utemeljena radi obavljanja policijskih poslova, a na čijem je čelu direktor i koja se financira iz Proračuna institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine.⁶²

Ured Viskog predstavnika (OHR) 2000. godine je nametnuo **Zakon o državnoj graničnoj službi**, nakon što isti, usljed političkih previranja, nije usvojen od strane Parlamentarne skupštine BiH. Na bazi donesenog zakona o Državnoj graničnoj službi od 13. januara 2000. godine, formirana je Državna granična služba, koja sa operativnim djelovanjem počinje polovinom 2000. godine. Parlamentarna skupština je ratifikovala Zakon u augustu 2001. godine. Poslovi nadzora i kontrole državnih granica prije formiranja DGS-e su bili u nadležnosti entitetskih i kantonalnih MUP-ova, koji nisu imali kapacitet i resurse da adekvatno odgovore na izazove koji proizilaze iz savremenog

⁵⁹ Hadžović, D., Kržalić, A., Kovačević, A., Pregled stanja u oblasti policije u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2013. str. 12.

⁶⁰ Dostupno na: <http://www.sipa.gov.ba/bs/o-nama/generalne-informacije> pristupljeno 11.09.2021.

⁶¹ Ibid

⁶² Zakon o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu, Službeni glasnik br. 27/04, član 2.

sigurnosnog okruženja. Proces jačanja državnih sigurnosnih struktura kroz reformu policije BiH, podrazumijevao je prijenos nadležnosti sa nižih na državni nivo, tako da je u pogledu DGS-a taj proces okončan kroz faze i završen je 30.09.2002. godine uspostavom Jedinice granične policije Strmica. 30.decembra 2002. godine Misija ujedinjenih naroda u BiH na čelu sa specijalnim predstavnikom generalnog tajnika UN-a i šefom misije UN-a u BiH, Jacques Paul Klein-om akreditovala je Državnu graničnu službu BiH da ispunjava osnovne standarde demokratskog sprovođenja zakona.⁶³ Ovim činom ozvaničena je pokrivenost cjelokupne državne granice, duge 1.551 km, a broјčano, snage osoblja DGS-a dostigle su broj od oko 2.000 službenika.⁶⁴ Donošenjem novog Zakona o Državnoj graničnoj službi u oktobru 2004. godine, ova policijska agencija definirana je kao upravna organizacija u sastavu Ministarstva sigurnosti BiH, s operativnom samostalnošću, osnovana radi obavljanja policijskih poslova u vezi sa nadzorom i kontrolom prelaska granice BiH i drugih poslova propisanih zakonom.⁶⁵ Izmjenom Zakona o državnoj graničnoj službi od 2007. godine Državna granična služba nosi naziv Granična policija BiH. Prema dostupnim podacima (Brošura, Granična policija BiH, 2021.) granična kontrola se obavlja u skladu sa najboljim standardima i praksama srodnih agencija u Evropi i svijetu na 83 granična prijelaza, od kojih je 55 međunarodnih i 28 graničnih prijelaza za pogranični promet. Kopnenu granicu od 905 kilometara, riječnu od 625 kilometara i granicu na moru od 21 kilometra trenutno čuva, kontrolira i osigurava 2 280 zaposlenih, od čega 2 078 policijskih službenika, 48 državnih službenika i 154 zaposlenika.

Na osnovu člana IV. 4. a) Ustava Bosne i Hercegovine, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, na 27. sjednici Predstavničkog doma, održanoj 10. aprila 2008. godine, i na 16. sjednici Doma naroda, održanoj 16. aprila 2008. godine, usvojila je **Zakon o Direkciji za koordinaciju policijskih tijela i o Agencijama za podršku policijskoj strukturi Bosne i Hercegovine**.⁶⁶ Zakonom o Direkciji za koordinaciju policijskih tijela i o agencijama za podršku policijskoj strukturi BiH (2008), pored Direkcije osnovane su još tri agencije kao upravne organizacije za podršku policijskoj strukturi BiH, koje imaju operativnu samostalnost za

⁶³ Brošura Granična policija BiH, 2021.

⁶⁴ Hadžović, D., Kržalić, A., Kovačević, A., Pregled stanja u oblasti policije u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2013. str. 11.

⁶⁵ Dostupno na : <http://www.granpol.gov.ba/Content/Read/49?title=Historijat> pristupljeno 12.09.2021.

⁶⁶ Preambula Zakona o Direkciji za koordinaciju policijskih tijela i o Agencijama za podršku policijskoj strukturi Bosne i Hercegovine.

obavljanje poslova iz svoje nadležnosti, i koje će djelovati u sklopu Ministarstva sigurnosti BiH: Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja, Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova, Agencija za policijsku podršku. Zakonom je predviđeno da Agencijama rukovodi direktor, koji ima dva zamjenika. Direktora i zamjenike direktora imenuje Vijeće ministara BiH na prijedlog ministra sigurnosti, dok iste dužnosti razriješava Vijeće ministara BiH.

Zakonom o Službi za poslove sa strancima, Služba je definisana kao upravna organizacija u sastavu Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine sa operativnom samostalnošću za vođenje poslova i rješavanja pitanja iz svoje nadležnosti, osnovana radi obavljanja administrativno-upravnih i inspeksijskih poslova propisanih Zakonom o kretanju i boravku stranaca i azilu.⁶⁷

22. marta 2004. godine, na osnovu člana IV. 4. (a) Ustava Bosne i Hercegovine, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, na sjednici Predstavničkog i Doma naroda, usvojila je **Zakon o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji Bosne i Hercegovine**. Ovaj Zakon stupio je na snagu osmog dana od dana objavljivanja u Službenom glasniku Bosne i Hercegovine br.12, od 14. 04. 2004. godine, a Agencija je počela sa radom 01. juna 2004. godine.⁶⁸ Zakonom o obavještajno-sigurnosnoj agenciji BiH propisano je da je OSA/OBA BiH odgovorna za prikupljanje, analiziranje i distribuciju obavještajnih podataka u cilju zaštite sigurnosti, uključujući suverenitet, teritorijalni integritet i ustavni poredak Bosne i Hercegovine. Obavještajno-sigurnosna agencija BiH predstavlja jedinstvenu civilnu obavještajno-sigurnosnu agenciju koja djeluju na cjelokupnom teritoriju BiH. Član 2. Zakona o OSA/OBA BiH propisuje da je Agencija nezavisna administrativna organizacija sa statusom pravnog lica. Usvajanjem Zakona iz 2004. u njen sastav ulaze civilne obavještajno-sigurnosne službe koje su djelovale unutar entiteta FBiH i RS. U svrhu osiguranja od zloupotrebe Agencije, primarno u političke svrhe, 2004. godine formirana je Zajednička sigurnosno-obavještajna komisija za nadzor nad radom Obavještajno-sigurnosne agencije BiH ustanovljena članom 18. *Zakona o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji BiH* ("Službeni glasnik BiH", br. 12/04, 20/04 i 56/06). Zajednička sigurnosno-obavještajna komisija za nadzor nad radom Obavještajno-sigurnosne agencije BiH je, u skladu sa Zakonom, ustanovljena kao stalno zajedničko radno tijelo Parlamentarne skupštine BiH i u poslovnica oba doma Parlamentarne skupštine BiH. Član 5 Zakona (Dužnosti i zadaci Agencije) navodi da je Agencija

⁶⁷ Zakon o Službi za poslove sa strancima, Službeni glasnik BiH, broj: 54/05, 36/08, član 2.

⁶⁸ Dostupno na: <https://www.osa-oba.gov.ba/nasb.html> pristupljeno 16.09.2021.

odgovorna za prikupljanje obavještajnih podataka u vezi sa prijetnjama po sigurnost Bosne i Hercegovine.

Pristupanje Bosne i Hercegovine u formalni evropski političko-sigurnosni ambijent zahtijeva konkretne rezultate u aspektima sigurnosti na unutrašnjem i vanjskom planu. *"Od 2000. godine Bosna i Hercegovina (BiH) aktivno učestvuje u najvažnijim mirovnim misijama i operacijama podrške miru širom svijeta. Učešće u mirovnim misijama iz BiH su prvo uzeli policijski službenici i službenice od Istočnog Timora, Haitija, Kipra, Liberije, Sudana, do Južnog Sudana."* ⁶⁹

U pogledu zastupljenosti žena u policijskim strukturama prema određenim analizama evidentno je da u odnosu na okvirno 16.660 policijskih službenika u BiH, samo njih devet posto su žene, iako Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH kaže da ravnopravna zastupljenost postoji tek kada je jedan od spolova zastupljen sa najmanje 40 posto. U ovom kontekstu potrebno je da BiH uloži dodatne napore i kontinuirano radi na porastu procenta zastupljenosti žena u sigurnosnom sektoru, kako bi se podigao stepen ravnopravnosti i jednakosti.

Proces jačanja policijskih institucija na državnom nivou svakako je predstavljao pomak u izgradnji cjelokupnog sigurnosnog sistema, međutim stepen sigurnosti građana je stvarni indikator spremnosti da se zadovolje neophodni zahtjevi evropske perspektive za BiH. Uspostava stabilnog sigurnosnog stanja unutar države, osobito danas, predstavlja izazov za mnogo naprednije države od BiH. Apsolutna sigurnost ne postoji, ali postoje mehanizmi i pristupi koji će voditi ka postizanju zadovoljavajućeg stepena sigurnosti države i društva. Da bi se povećao nivo sigurnosti građana BiH i zaštitila njihova prava i slobode potrebno je ojačati poziciju sigurnosnih snaga i struktura ingerentnih za održavanje i očuvanje javnog reda i mira. Akcenat mora biti na unaprjeđenju profesionalizma i efikasnosti rada policijskih organa, a sve to kroz afirmaciju školovanih kadrova kroz transparentne i poštene konkursne procedure, zatim specijalizacija i edukacija policijskih službenika kao bitan segment u odgovoru na savremene sigurnosne izazove i prijetnje, te podizanje stepena opće informisanosti javnosti u svrhu veće transparentnosti kao uslova u jačanju demokratičnosti države.

Također, reduciranje političkog uticaja na rad policijskih struktura neophodan je korak u osnaživanju funkcionalnosti policije. Cjelokupan proces reforme policije BiH je bio opterećen

⁶⁹ Centar za sigurnosne studije BiH, Bosna i Hercegovina u mirovnim misijama, Sarajevo, 2018.

političkim interesima i pritiscima, a nakon okončanja reforme ti pritisci i interesi se još uvijek negativno odražavaju na funkcije policijskog sistema BiH, što se negativno prenosi i na ukupno sigurnosno stanje države i društva. Zanemarivanje demokratizacije i kontinuiteta rada policijskih organa otežava suočavanja sa savremenim sigurnosnim izazovima poput terorizama, organiziranog kriminala, migracija, i korupcije.

Jedan od zaključaka "Inicijative za monitoring evropskih integracija BiH", u pogledu analize reforme sigurnosnog sektora naglašava: *"Bosna i Hercegovina je u procesima euro-atlanskih integracija poduzela značajne reforme posvećene demokratiji i uspostavi vladavine prava, ali sistem unutrašnje sigurnosti nije u potpunosti unaprijeđen. Kako bi se stvorio sigurnosni ambijent potrebno je povećati nadzor, osigurati veću transparentnost organa unutrašnje sigurnosti i zahtijevati veću odgovornosti u djelovanju pripadnika organa formalne socijalne kontrole. Pored netransparentnosti u radu značajno je istaknuti kako su policijske agencije ostale podijeljene uz nedostatke harmonizacije, koordinacije i civilnog nadzora."*⁷⁰

Za razliku od drugih evropskih država, Bosna i Hercegovina ima kompleksnu organizaciju pravosudnog sistema. U skladu sa specifičnim državnim uređenjem, Bosna i Hercegovina za posljedicu ima decentralizovan **pravosudni sistem**, odnosno postoje četiri odvojena pravosudna sistema – državni, entitetski (FBiH i RS) i Brčko distrikt, *"koji djeluju neovisno jedan od drugog, sa iskazanim nedostatkom međusobne saradnje."*⁷¹

U cilju približavanja Bosne i Hercegovine evropskoj sigurnosno-političkoj arhitekturi i uspostavi vladavine zakona i poštivanja ljudskih prava i sloboda kao preduslova za ostvarivanje demokratičnosti i razvoja države i društva, *"bilo je potrebno sprovesti reformu pravosudnog sistema i krivičnog zakona."*⁷² Međunarodna zajednica je uložila velike napore u uspostavljanju pravosudnog sektora BiH. Odlukom Visokog predstavnika 2003. godine formira se Ministarstvo pravde BiH, Sud BiH, te Tužilaštvo BiH, kao i tri Visoka sudska i tužilačka vijeća, koja se 2004. godine objedinjuju u jedinstveno Visoko tužilačko i sudsko vijeće na državnom nivou.⁷³ Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH (VSTV) nadležno je za sva četiri pravosudna sistema i svrha mu je

⁷⁰ Inicijativa za monitoring evropskih integracija BiH, Sarajevo, 2016.

⁷¹ Hadžović, D., Dizdarević, E., Mihajlović, S., Kržalić, A., Pregled reforme sigurnosnog sektora u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2012., str.96.

⁷² Kontekst analiza reforme sigurnosnog sektora u Bosni i Hercegovini 1990-2009., Sarajevo, 2011, str.24.

⁷³ Dostupno na: https://europa.ba/?page_id=589 pristupljeno 16.09.2021.

primarno, da štiti pravosuđe od političkog utjecaja i miješanja u rad, garantira pravilan rad svih pravosudnih sistema i djeluje kao motor pravosudne reforme. VSTV bira, imenuje i unapređuje nosioce pravosudnih funkcija i rukovodeći kadar, te vrši disciplinsku funkciju.⁷⁴

Pravosudni sistem Bosne i Hercegovine na nivou države čine: Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTV), Sud BiH⁷⁵, Ustavni sud BiH⁷⁶, Tužilaštvo BiH⁷⁷. Na nivou entiteta Federacije Bosne i Hercegovine pravosudni sistem čine: Ustavni sud FBiH, Vrhovni sud FBiH, 10 kantonalnih sudova, 51 općinski sud, Tužilaštvo FBiH i 10 kantonalnih tužilaštava. Na nivou entiteta Republika Srpska pravosudni sistem čine: Ustavni sud RS-a, Vrhovni sud RS-a, 5 okružnih sudova, 5 okružnih privrednih sudova, 19 osnovnih sudova, Viši privredni sud u Banjoj Luci, Republičko javno tužilaštvo, 5 okružnih tužilaštava i posebno tužilaštvo za suzbijanje organiziranog kriminala i najtežih oblika privrednoga kriminala – Specijalno tužilaštvo RS-a. Pravosudni sistem Brčko Distrikta BiH čine: Apelacioni sud Brčko Distrikta, Osnovni sud Brčko Distrikta i Tužilaštvo Brčko Distrikta.

Za formiranje ili ukidanje sudova nadležni su zakonodavni organi i to: Parlamentarna skupština BiH za Sud BiH, Parlament FBiH za sudove u FBiH, Narodna skupština RS za sudove u RS i Skupština BD za sudove u BD. Sredstva za Sud BiH osiguravaju su u budžetu institucija BiH, Sredstva za Vrhovni sud FBiH osiguravaju se u budžetu FBiH, Svi sudovi u RS (vrhovni, okružni, osnovni i privredni) finansiraju se iz budžeta RS, Kantonalni i općinski sudovi u FBiH finansiraju se iz 10 kantonalnih budžeta, Sudovi BD se finansiraju iz budžeta BD.⁷⁸

⁷⁴ Dostupno na :<https://www.ifimes.org/ba/istrazivanja/bosna-i-hercegovina-2020-posrnulo-pravosuđe-rak-rana-bh-drustva/4694> pristupljeno: 17.09.2021.

⁷⁵ Prema Zakonu, Sud BiH ima krivičnu, upravnu i apelacionu nadležnost. Krivična nadležnost podrazumijeva da postupa u predmetima koji se odnose na krivična djela propisana zakonima BiH, a to su, između ostalog, djela ratnih zločina, organiziranog i privrednog kriminala, te korupcije.

⁷⁶ Ustavni sud BiH u nadležnosti ima zaštitu ustavnosti BiH. Ustavom (član VI stav 3 tačka b) je uređeno da Ustavni sud BiH ima apelacionu nadležnost za pitanja iz Ustava koja se pojave na osnovu presude bilo kojeg suda u Bosni i Hercegovini.

⁷⁷ Tužilaštvo BiH u svojoj nadležnosti ima provođenje istraga za krivična djela koja su u ingerenciji Suda BiH, kao i gonjenje počinitelja pred Sudom BiH.

⁷⁸ EU-Bosna i Hercegovina, SPP strukturisani dijalog o pravosuđu, tehničke informacije koje zahtjeva Evropska Komisija, Sarajevo, 2011., str. 5-6.

Carinski sistem BiH inkorporiran je u nadležnost Uprave za indirektno oporezivanje BiH, odnosno sve carinske djelatnosti obavlja Sektor za carine ili Carinska služba BiH, kao komponenta organizacione strukture UIO BiH. Službenici ovoga Sektora su odgovorni za provedbu carinskih, vanjskotrgovinskih, deviznih i drugih propisa iz oblasti carinske politike BiH.⁷⁹ Službenici Sektora zaduženi su za naplatu svih carinskih taksi, troškova na uvozne proizvode, putarina, kao i za obračun i naplatu PDV-a pri uvozu. Sektor za carine, u suradnji s drugim institucijama i inspekcijским službama, snosi veliki dio odgovornosti za sigurnost građana BiH, te su odgovorni za sprječavanje unosa zabranjenih roba i supstanci, kao i sprječavanje ilegalnog kretanja roba i ljudi su odgovornosti ovoga dijela službenika UIO BiH.⁸⁰ Uprava za indirektno oporezivanje (UIO) BiH uspostavljena je 2005. godine, na temelju Zakona o sistemu indirektnog oporezivanja iz 2003. godine. U jedinstvenu upravu objedinjene su carinske administracije koje su prethodno postojale na nivou entiteta i Brčko Distrikta. UIO BiH se sastoji od regionalnih centara u Sarajevu, Banjoj Luci, Mostaru i Tuzli, sa srednišnjim uredom u Banjoj Luci. U nadležnosti Uprave je prikupljanje svih indirektnih poreza u BiH: poreza na dodatu vrijednost, carina, akciza i putarine.⁸¹

Potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Bosna i Hercegovina je dobila mogućnost da carinski sistem unaprijedi kroz saradnju na međunarodnom planu, a shodno tome BiH je nagrađena prijemom u Svjetsku carinsku organizaciju 2008. godine.

Inspekcijски sistem BiH uređen je na entitetskom, kantonalnom i nivou Brčko Distrikta. Inspekcijски poslovi uređeni su posebnim zakonima, te se inspekcijским mjerama i radnjama nastoji osigurati zakonitost u radu i poslovanju. Poslove inspekcijskog nadzora vrše inspektori različitih uprava i jedinica. Na nivou entiteta, kantona i Brčko Distrika inspekcijски poslovi su praktično u nadležnosti entitetskih, kantonalnih inspekcijških uprava i uprave Brčko Distrikta, dok nadzor nad njihovim radom vrše vlade navedenih nivoa.

⁷⁹ Stupanjem na snagu Zakona o carinskoj politici BiH 2005. uspostavljen je jedinstveni carinski sistem BiH. Zakonom (član 2 stav 2) je definisano da Uprava za indirektno oporezivanje provodi Zakon.

⁸⁰ Dostupno na : <http://www.uino.gov.ba/h/Carina/> pristupljeno 18.09.2021.

⁸¹ Dostupno na : <http://www.new.uino.gov.ba/bs/O-NAMA> pristupljeno 18.09.2021.

Civilna zaštita predstavlja *'dio sistema zaštite i spašavanja ljudi, materijalnih i drugih dobara od opasnosti prirodnog i antropološkog porijekla u miru i ratu'*⁸², dok zaštita i spašavanje podrazumijeva *'najširi podsistem sistema nacionalne sigurnosti, odnosno sigurnosti države, i obuhvata Civilnu zaštitu.'*⁸³

Civilna zaštita se može razumijeti kao *'organizirani dio sistema zaštite od prirodnih i drugih nesreća koji obuhvata organiziranje, pripremanje i učešće građana i drugih subjekata na zaštiti i spašavanju ljudi, materijalnih dobara i životne sredine od elementarnih nepogoda, drugih nesreća većih razmjera i ratnih dejstava.'*⁸⁴, dok pojam *'sistem zaštite i spašavanja nalazi svoju upotrebu u institucijama na državnom nivou koje su uspostavljene u cilju koordinacije rada postojećih entitetskih agencija civilne zaštite, odnosno izgradnje kompleksnog i sveobuhvatnog sistema zaštite i spašavanja.'*⁸⁵

U pogledu jačanja funkcionalnosti sistema zaštite i spašavanja BiH veliki pomak je napravljen 2008. godine usvajanjem *Okvirnog zakona o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih ili drugih nesreća u BiH*. Zakon je propisao nadležnosti institucija i organa BiH u pogledu međunarodne saradnje⁸⁶, kao i koordinacije između državnog nivoa i nižih nivoa organizacije civilne zaštite. Također, *'Okvirnim zakonom se po prvi put uvodi sistem jedinstvenog evropskog broja za hitne situacije - 112 i uspostavlja Operativno-komunikacijski centar BiH- 112, formira Koordinaciono tijelo BiH za zaštitu i spašavanje, regulira planiranje i finansiranje u oblasti zaštite i spašavanja.'*⁸⁷ Civilna zaštita u Bosni i Hercegovini je nevojnog i humanitarnog karaktera, te kao dio sistema zaštite i spašavanja predstavlja aktivnu komponentu sigurnosnog sistema.

⁸² Huseinbašić, Ć., Rječnik civilne zaštite, Sarajevo: Evropska unija i Federalna uprava civilne zaštite, 2004., str.24.

⁸³ Huseinbašić, S., Civilna zaštita u euro-atlanskim sistemima sigurnosti, Sarajevo, 2008., str.15.

⁸⁴ Centar za sigurnosne studije – BiH, Zaštita i spašavanje u BiH, Sarajevo, 2010., str.6.

⁸⁵ Ibid, str.5.

⁸⁶ Prema odredbama člana 6. Okvirnog Zakona, međunarodnu saradnju ostvaruje Ministarstvo sigurnosti BiH u saradnji sa institucijama i organima entiteta i Brčko Distrikta.

⁸⁷ Centar za sigurnosne studije – BiH, Zaštita i spašavanje u BiH, Sarajevo, 2010., str.8.

Civilna zaštita u Bosni i Hercegovini je organizovana na četiri organizacijsko-menadžerska nivoa:⁸⁸

NIVO I (Ministarstvo sigurnosti, Sektor za zaštitu i spašavanje)

NIVO II (Entiteti i Brčko Distrikt, odnosno Federalna uprava civilne zaštite, Republička uprava civilne zaštite i Odjel javne sigurnosti Brčko Distrikta).

NIVO III (Kantonalne uprave civilne zaštite).

NIVO IV (Općinske službe civilne zaštite).

U okviru Ministarstva sigurnosti BiH djeluje Sektor za zaštitu i spašavanje⁸⁹, preko kojeg Ministarstvo sigurnosti ostvaruje saradnju i koordinaciju sa nadležnim organima i institucijama na državnom nivou i nivou entiteta i Brčko Distrikta, dok entiteti realizuju operativnu saradnju sa lokalnim nivoom u slučaju prirodnih ili drugih nesreća i katastrofa. Saradnja na entitetskom nivou i nivou Brčko Distrikta se realizuje sa Federalnom upravom civilne zaštite Federacije Bosne i Hercegovine i Republičkom upravom civilne zaštite Republike Srpske te Odjelom za javnu sigurnost Brčko distrikta BiH. Navedena saradnja podrazumijeva *‘niz zajedničkih aktivnosti kao što je koordinirano djelovanje u nesrećama, izradu značajnih dokumenata, učešće u različitim projektima koji se odnose na smanjenje rizika od katastrofa, učešće u obukama, vježbama i slično.’*⁹⁰ Za razliku od državnog nivoa koji praktično ima ulogu da koordinira aktivnosti i djelovanje institucija i organa države i nižih nivoa u domenima zaštite i spašavanje, operativne aktivnosti zaštite i spašavanja se provode na entitetskom nivou i nivou Brčko Distrikta i lokalnom nivou, u skladu sa entitetskim zakonima i od strane nadležnih institucija i organa uprave entiteta i Brčko Distrikta, kako je to propisano članom 1. stav 2. i 3. Okvirnog zakona (2008). Civilna zaštita u Federaciji Bosne i Hercegovine uređena je na temelju Ustava (BiH, FBiH) i niza zakona, a na istom principu je uređena i civilna zaštita Republike Srpske, dok je u Brčko Distriktu civilna zaštita dimenzionirana sukladno Statutu Brčko Distrikta i zakonima.

⁸⁸ Ibid

⁸⁹ Sektor ZiS je uspostavljen 2004. godine kao Sektor za Civilnu zaštitu, dok je postojeći naziv prihvaćen 2009. godine.

⁹⁰ Program razvoja sistema zaštite i spašavanja institucija i organa Bosne i Hercegovine 2021-2025.

Kada je u pitanju članstvo u međunarodnim organizacijama i institucijama iz oblasti zaštite i spašavanja, Bosna i Hercegovina je ostvarila članstvo u:⁹¹

- Međunarodnoj organizaciji civilne odbrane – ICDO (5. aprila 1994. godine);
- Jadransko-jonskoj inicijativi od formiranja 20. maja 2000. godine;
- Paktu stabilnosti za jugoistočnu Evropu 1999. koji je 2008. prerastao u Vijeće za regionalnu saradnju – RCC;
- Vijeću jugoistočne Evrope za civilno - vojno planiranje za vanredne situacije – CMEP SEE (1. septembra 2005. godine) kojim je Bosna i Hercegovina presjedavala u 2007. godini;
- Partnerstvu za mir – Evroatlanskom partnerskom vijeću i Komitetu za civilnu zaštitu i institucijama koje iz njega proizilaze (14. decembra 2006);
- Organizaciji ministara odbrane država članica u Jugoistočnoj Evropi - SEDM) - BiH je iz statusa gosta prešla u status posmatrača na ministarskom sastanku SEDM procesa održanog 27.09.2006. godine u Tirani, Republika Albanija; Status punopravnog člana BiH je dobila 21. oktobra 2007. godine na ministarskom sastanku održanom u Kijevu, Ukrajina. BiH je u okviru SEDM-a učestvovala kroz SEESIM - međunarodne kompjuterske simulacijske vježbe koje se odnose na katastrofe.
- SEESIM (Southeast Europe Simulation) – međunarodna simulacijska vježba (u vezi katastrofa). Godine 2004. i 2006. Bosna i Hercegovina je bila posmatrač, a od 2008. godine učesnik SEESIM-a.
- DPPI SEE (Disaster Prevention and Preparedness Initiative for South Eastern Europe) – Inicijativa pripravnosti i prevencije katastrofa u jugoistočnoj Evropi;
- Bosna i Hercegovina je postala 27. članica Otvorenog parcijalnog sporazuma o prevenciji, zaštiti i organiziranju pomoći u slučaju velikih prirodnih i tehnoloških katastrofa (engl. EUR-OPA Major Hazards Agreement) 20. februara 2012. godine.
- MEHANIZAM EU ZA CIVILNU ZAŠTITU – 2022. godina.

BiH u oblasti civilne zaštite ima potpisane sporazume sa Srbijom, Crnom Gorom, Hrvatskom, Sjevernom Makedonijom i Slovenijom, dok je memorandume potpisala sa Turskom, Italijom, Rusijom i Albanijom, te organizacijama- NATO/EAPC, DPPI SEE i Društvo Crvenog križa BiH. Međuentitetska saradnja u području zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara u slučaju katastrofa uspostavljena je 2001. godine, potpisivanjem Sporazuma o saradnji u ostvarivanju

⁹¹ Dostupno na:

http://www.msb.gov.ba/onama/struktura/zastita_spasavanje/zastita_spasavanje/default.aspx?id=6771&langTag=bs-BA pristupljeno 19.09.2021.

zadataka civilne zaštite.⁹² BiH ima regulisanu saradnju između civilnih i vojnih struktura u slučaju prirodnih i drugih nesreća. Na temelju Zakona o odbrani BiH i Ženevskog protokola iz 1977., 2009. godine od strane ministra sigurnosti i ministra odbrane BiH donesene su Standardne operativne procedure (SOP), čime je regulisan angažman OS BiH u cilju pomoći civilnim organima u reagovanju na prirodne i druge nesreće.

Privatni sektor sigurnosti predstavlja trend koji se aktuelizira nakon Hladnog rata, iako je postojao i ranije, prvenstveno u UK, ali nakon 1989. godine postaje jedan globalni trend, koji se nalazi u permanentnom porastu. U privatni sektor BiH spadaju agencije za zaštitu ljudi i imovine, detektivske agencije, i unutrašnje službe zaštite, i ovi segmenti su uređeni zakonima. Prema Kržaliću *„privatna sigurnost je grana sigurnosti koja organizovanim samostalnim ili zajedničkim sistematskim i planskim djelovanjem putem pojedinca, organizacija, privatnih ili profesionalnih kompanija, osigurava ličnu zaštitu ili zaštitu drugih, kao i zaštitu odgovarajućih visoko pozicioniranih ličnosti, prostora, poslovanja, a koji nisu u nadležnosti državnih organa.“*⁹³ Zakonska regulativa koja tretira oblast privatne sigurnosti u BiH po prvi puta je donesena 2002. godine na entiteskom nivou, a 2004. godine na nivou Brčko Distrikta, dok je 2008. godine usvojen Zakon o agencijama i unutrašnjim službama za zaštitu ljudi i imovine FBiH.⁹⁴ U BiH privatne agencije za zaštitu nude usluge iz domena fizičke i/ili tehničke zaštite lica i imovine kao i detektivske usluge u manjem bh. entitetu i Brčko Distriktu. Obavezno se privatne sigurnosne agencije angažuju i za pružanje sigurnosnih usluga pri održavanju sportskih, kulturnih i javnih manifestacija.⁹⁵

Ukupno (ne)sigurnosno stanje unutar države, osobito porast kriminaliteta, uticali su na razvoj sektora privatne sigurnosti u BiH, a tome svjedoče i podaci da je 2009. godine broj od 169 subjekata privatne sigurnosti u BiH do 2016. godine porastao na 270 subjekata.⁹⁶ Važno je napomenuti da FBiH u odnosu na RS i Brčko Distrikt nema zakonski uređenu samostalnu detektivsku djelatnost, jer prema stavu FMUP-a detektivsko djelovanje predstavlja krivično djelo.

⁹² „Službene novine Federacije BiH“, broj 36/01

⁹³ Stanje privatne sigurnosti u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2009., str.10.

⁹⁴ Zakon o agencijama i unutrašnjim službama za zaštitu ljudi i imovine FBiH je propisao da pravna lica mogu uspostaviti unutrašnju službu zaštite (član 38), te propisao kao obavezu uspostavljanje unutrašnjih službi zaštite za određena pravna lica (član 37).

⁹⁵ Ahić, J., Harmonizacija zakonske regulative privatne sigurnosti u BiH u kontekstu Evropskih integracija, Centar za društvena istraživanja Internacionalnog Burč Univerziteta, Sarajevo, 2015.

⁹⁶Kržalić, A.,Trnčić, L., Trend privatne sigurnosti u BiH, 2017., str.107.

Nadzor i kontrola nad sektorom privatne zaštite uređena je u skladu sa zakonom. FMUP BiH i kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova imaju nadležnost kontrole nad sistemom privatne zaštite na području FBiH i kantona, dok u RS-u tu nadležnost ima MUP RS-a, a u Brčko Distriktu Policija Brčko Distrikta. U pogledu inspeksijskog nadzora i kontrole rada agencija odnosno unutrašnjih službi zaštite, nadležne su vlade kantona (MUP) na nivou kantona, i vlada FBiH (FMUP) na području Federacije. Državni nivo, nivo entiteta RS-a, i Brčko Distrikt imaju vlastito uređenu oblast zaštitarstva.⁹⁷

Sigurnosno samoorganiziranje društva podrazumijeva sva udruženja i društva koja ne formira država nego građani. U sigurnosno samoorganiziranje društva ubrajaju se: dobrovoljna vatrogasna društva, dobrovoljna ronilačka udruženja, udruženja vodenih sportova, dobrovoljna lovačka udruženja, gorske službe spašavanja, udruženja građana itd. Uloga društva je neizostavna u svim političko-sigurnosnim procesima, s toga se samoorganiziranje društva podrazumijeva kao bitna komponenta sistema nacionalne sigurnosti. Svako društvo se shodno pojavi različitih antropoloških i drugih nesreća i katastrofa organizuje i daje doprinos državnim sigurnosnim organima u reagovanju na prirodne i druge nesreće i katastrofe. Ovaj segment sistema sigurnosti nema isključive obrasce djelovanja i ponašanja, nego se sukladno nastaloj situaciji građani angažuju na aktivnostima poput potrage za nestalim osobama, pružanje podrške u sanaciji posljedica uzrokovanih prirodnim i drugim nesrećama, spašavanje stanovništva u okolnostima zemljotresa, požara, poplava i sl. Poplave koje su 2014. godine zahvatile teritorij BiH pokazale su važnost sigurnosnog samoorganiziranja društva u početnoj i drugim fazama nesreće i katastrofe. Činjenica je da sigurnosne strukture na nivou lokalne zajednice u BiH nemaju dovoljne kapacitete da efikasno djeluju na nesreće većih razmjera, s toga je samoorganiziranje društva od posebnog značaja u očuvanju sigurnosti građana i imovine.

⁹⁷ Cikotić, S., Smajić, M., Delić, H., Subašić, N., Nacionalna sigurnost i privatna zaštita, Sarajevo, 2018., str. 171-173.

4. PROCJENA STANJA SIGURNOSTI I SIGURNOSNA POLITIKA BiH

Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine predstavlja najvažniji dokument koji tretira oblast sigurnosti jedne države i društva. Dokument sadrži okvirni set mjera i aktivnosti koje država planira implementirati u pogledu ekonomske politike, socijalne politike, lične sigurnosti, odbrambene politike, ekološke politike, finansijske politike, kulture, zdravlja, energetike, i u drugim oblastima koje utiču na ukupno sigurnosno stanje države, a sve u cilju zaštite građana, i države. Sigurnosna politika svojim sadržajem ne daje sveobuhvatne odgovore u pristupu različitim sigurnosnim pitanjima, ona zapravo predstavlja polaznu osnovu naglašavajući obaveze neophodne za postizanje stabilnosti, sigurnosti, i razvoja BiH, a koje moraju biti inicirane i realizirane od strane nadležnih organa, tijela i institucija BiH.

*"Odlukom Vijeća za implementaciju mira (Briselskom deklaracijom), u maju 2000. godine, Bosna i Hercegovina se obavezala na donošenje dokumenta Sigurnosna politika Bosna i Hercegovina do kraja 2000. godine, a Predsjedništvo Bosna i Hercegovina obavezalo je Vijeće ministara za nosioca aktivnosti za izradu ovog dokumenta. Vijeće ministara Bosna i Hercegovina je tek u avgustu 2001. godine formiralo radnu grupu za izradu ovog akta u koju su uključeni Vojni savjetnici, kao i ekspertnu grupu u koju su uključeni članovi Sekretarijata Vijeća ministara u Bosna i Hercegovina. U septembru 2002. godine radna grupa Vijeća ministara završila je nacrt dokumenta koji je usvojen tek 2006. godine."*⁹⁸

Na osnovu člana 12. stav 1. tačka o) Zakona o odbrani Bosne i Hercegovine, Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, na 85. sjednici, održanoj 8. februara 2006. godine, usvojilo je dokument Sigurnosna politika BiH – broj dokumenta: 01-011-142-35-1/06. (Sigurnosna politika BiH, 2006:1).

"Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine je dokument koji definiše dugoročnu i koherentnu strategiju, koja daje okvir i smjernice za izgradnju sistema, strukture i svih mehanizama neophodnih za efikasno djelovanje sektora sigurnosti. Sigurnosnu politiku razrađuje izvršna vlast Bosne i Hercegovine koja ima sposobnost da koordinira primjenu obavještajno-sigurnosnih, vojnih, ekonomskih, diplomatskih, tehnoloških, informacijskih i ostalih resursa radi postizanja

⁹⁸ Nerma Halilović-Kibrić, *Razvoj sigurnosne politike BiH u svjetlu euroatlanskih integracija*, Međunarodna naučno-istraživačka konferencija – Usklađivanje zakonodavstva s Acquis-em (Zbornik radova), Sarajevo, 2016., str. 146.

sigurnosnih ciljeva."⁹⁹ Vijeće ministara Bosne i Hercegovine i entitetske vlade, kao nositelji izvršne vlasti u Bosni i Hercegovini, zajedno sa ostalim institucijama i organima zakonodavne i izvršne vlasti na svim nivoima, su nadležni za provođenje sigurnosne politike.

Odlukom Vijeće ministara BiH 2007. godine, uspostavljena je *Interresorna radna grupa za praćenje provedbe dokumenta Sigurnosna politika BiH*. U njenoj zadaći je da koordinira aktivnosti sa svim relevantnim institucijama i organizacijama koje su ovlaštene za provedbu sigurnosne politike. Također, Interresorna radna grupa pored savjetodavne uloge, ima i ulogu nosioca kreiranja svih potrebnih prijedloga iz oblasti sigurnosne politike prema Vijeću ministara BiH, kao što su: definiranje potrebe za donošenjem politika strategija i smjernica u oblastima planiranja, obuke i resursa, priprema smjernica za pilot kurseve u oblasti sigurnosne politike, učešće u organizovanju pilot kurseva, verificiranju planova obuke, sagledavanje opće problematike organiziranja obuke u ovoj oblasti (finansiranje, broj i struktura učesnika, plan i program, predavači, teme) analiza postignutog kao i najbolje prakse, te predlaganje budućih modela obuke u ovoj oblasti na stalnoj osnovi.¹⁰⁰

U cilju boljeg razumijevanja sigurnosnog sistema i politike u BiH, te jačanja saradnje između različitih aktera iz sigurnosnog sektora, kao i podizanja svijesti o važnosti dokumenta Sigurnosna politika BiH, kao prvi korak u implementaciji dokumenta, Interresorna radna grupa u saradnji sa OSCE Misijom u BiH od 2007. godine aktivno realizuje obuku/kurseve za predstavnike institucija vlasti, oružanih snaga BiH, policijskih agencija u BiH, zakonodavnih organa vlasti, privatnog sektora, akademske zajednice i sl., gdje se nastoji uspostaviti bolja saradnja svih aktera važnih za implementaciju sigurnosne politike u BiH, te naglasiti njihova uloga i obaveze u ovoj oblasti.

Usvajanjem dokumenta Sigurnosna politika BiH, Bosna i Hercegovina je iskazala opredjeljenje za intenzivnu saradnju i integracije na političkom, ekonomskom i sigurnosnom planu, u okviru regionalnih, evropskih i evroatlantskih struktura, kao i davanje doprinosa daljoj izgradnji demokratske, miroljubive i stabilne Evrope i svjetskog mira u cjelini.

⁹⁹ Sigurnosna politika BiH (2006), str.1.

¹⁰⁰ Odluka o osnivanju interresorne radne grupe za praćenje implementacije dokumenta "Sigurnosna politika BiH", 2020. godina, član 3.

Sigurnosna politika BiH fokusira opredjeljenje Bosne i Hercegovine da nastavi izgrađivanje povoljnog sigurnosnog stanja u kojem će biti osigurane temeljne vrijednosti države i društva koje proizilaze iz Ustava Bosne i Hercegovine, a to su: državni kontinuitet, suverenitet, politička nezavisnost, teritorijalni integritet i međunarodni subjektivitet, ljudska prava i osnovne slobode njenih građana po međunarodnim standardima, razvoj parlamentarne demokratije i slobodnih demokratskih izbora, vladavina prava, nacionalna ravnopravnost i pomirenje naroda, stabilan ekonomski razvoj u uvjetima slobode kretanja robe, usluga i kapitala, socijalna pravda i sigurnost, prirodno i kulturno bogatstvo, zdravstvena zaštita njenih stanovnika, zdravi i stabilni ekološki uvjeti za život čovjeka i razvoj međunarodne regionalne saradnje.¹⁰¹

U provođenju Sigurnosne politike BiH jasno su određeni principi na kojima mora počivati djelovanje svih institucija i organa sigurnosnog sistema i ostalih organa i institucija države koji svojim djelovanjem doprinose realizaciji definisanih ciljeva Sigurnosne politike BiH:

- *Princip pravne uređenosti* podrazumijeva da svi organi i institucije BiH svoje aktivnosti provode sukladno ustavu i zakonima, poštivajući i uvažavajući odredbe međunarodnog prava i relevantnih međunarodnih dokumenata čiji je potpisnik Bosna i Hercegovina.
- *Princip nedjeljivosti sigurnosti* se odnosi na obavezu i odgovornost Bosne i Hercegovine da doprinosi očuvanju sigurnosti na svim nivoima kroz aktivnu saradnju sa međunarodnim akterima i subjektima.
- *Princip sveobuhvatnosti u zaštiti vitalnih vrijednosti* podrazumijeva angažman svih kapaciteta i resursa sigurnosnog sistema u cilju očuvanja društvenih i državnih vrijednosti i interesa.
- *Princip miroljubivosti i partnerstva* se odnosi na opredjeljenje Bosne i Hercegovine da u odnosu na susjedne i druge države, u rješavanju otvorenih pitanja prednost daje političkim i pravnim sredstvima spram vojnim sredstvima. U cilju razvoja dobrosusjedskih odnosa, te doprinosa ukupnoj sigurnosti, Bosna i Hercegovina odlučno ističe da nema pretenzije prema susjednim i drugim državama, niti ih percipira kao neprijateljske i prijetnju svom suverenitetu i teritorijalnom integritetu.

¹⁰¹ Sigurnosna politika BiH (2006), str. 1.

- *Princip transparentnosti* je uslov za demokratski nadzor i kontrolu nad sigurnosnim sistemom, i razvoj demokratskog društva, te shodno tome Bosna i Hercegovina iskazuje odlučnost u osiguravanju transparentnosti rada svih nadležnih državnih institucija kako bi se doprinjelo razvoju sistema sigurnosti i funkcionalnom nadzoru od strane nadležnih institucija i tijela.
- *Princip otvorenosti za promjene* se odnosi na mogućnosti prilagođavanja, dorade i kreiranja Sigurnosne politike usljed promjene dinamičnosti sigurnosnog okruženja na unutrašnjem, regionalnom ili globalnom nivou.

Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine razmatra i procjenjuje tri sigurnosne odrednice koje utiču na stanje sigurnosti BiH:

- Sigurnosno okruženje;
- Sigurnosni izazovi i rizici;
- Procjena sigurnosih kretanja u BiH i okruženju;

Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine uvažava da BiH svojim geografskim i geostrateškim položajem spada u države sa izrazitom mogućnošću suočavanja sa sigurnosnim izazovima i prijetnjama. Prvenstveno, Bosna i Hercegovina se geografski nalazi u prostoru Zapadnog Balkana, odnosno Jugoistočne Evrope, i upravo je ovo područje u nedavnoj prošlosti bilo izloženo destruktivnim i razarajućim vojnim aktivnostima, nakon čega su pojedine države ušle u tranzicijske procese, a to je za posljedicu imalo usporenost ekonomskog i društvenog razvoja spram drugih zemalja. Negativne posljedice nemilih zbivanja se odnose na to da još uvijek u određenim područjima prevladavaju etnonacionalne, kulturne i vjerske netrpeljivosti, pri čemu se javljaju i tendencije za autonomijom i nezavisnošću određenih etničkih grupa što svakako predstavlja sigurnosni izazov i utiče na ukupno sigurnosno stanje. Sigurnosna politika BiH (2006) ne prepoznaje agresiju kao opasnost po suverenitet i teritorijalni integritet države, ali naglašava da u slučaju pojave takvih prijetnji Bosna i Hercegovina bi odgovorila, "*odgovarajućim mjerama i aktivnostima usmjerenim na odbranu, koja bi se zasnivala na sistemu kolektivne odbrane i na potpunoj saradnji sa prijateljskim i savezničkim zemljama.*"¹⁰²

¹⁰² Sigurnosna politika BiH (2006), str.4.

Međutim, snažno prisustvo međunarodne zajednice u ovom regionu, i odlučnost svih zemalja u prostoru Zapadnog Balkana da krenu putem euroatlanskih integracija uz već konstruisano demokratsko državno uređenje daju određenu garanciju stabilnosti, sigurnosti, i prosperiteta. Dinamični procesi globalizacije produktovali su veći nivo međuzavisnosti država, usljed čega sigurnosni izazovi i prijetnje poprimaju transnacionalni karakter, i suočavanje sa njima zahtjeva ozbiljan pristup i saradnju na unutrašnjem i međudržavnom planu. Savremeni sigurnosni izazovi i prijetnje poput međunarodnog terorizma, organizovanog kriminala, proliferacije biološkog, hemijskog i nuklearnog oružja, nelegalna trgovina narkoticima, ljudima i dr., nijednu državu ne ostavljaju imunom na njihove negativne refleksije, s toga Sigurnosna politika BiH prepoznaje njihovu važnost, mogućnost i realnost. Bosnu i Hercegovinu kao zemlju u tranziciji odlikuje nedovoljna funkcionalnost i koordinacija sigurnosnog sistema u suočavanju sa regionalnim i međunarodnim sigurnosnim i izazovima i prijetnjama, što je čini pogodnom za nedozvoljenu trgovinu oružja, narokotika, ljudi, i ostalim komponentama transnacionalnog organizovanog kriminala koje su često povezane i sa opasnošću terorizma. U ovom kontekstu, Sigurnosna politika BiH naglašava da će *"organi sigurnosti kako policijski, tako i obavještajni, pojedinačno ali i u saradnji, i dalje će posvećivati puni operativni interes."*¹⁰³

Na globalnom nivou, Sigurnosna politika BiH prepoznaje opasnosti i izazove kojima se ne pristupa adekvatno, a koji bi se u budućnosti mogli destruktivno odraziti na ukupno sigurnosno okruženje, osobito na zemlje sa nedovoljno izgrađenim ekonomsko-sigurnosnim sistemom, u navedene izazove spadaju: *"neujednačen razvoj zemalja, neriješeni problemi zdravlja, a naročito visok stepen siromaštva i druge negativne pojave u svijetu."*¹⁰⁴

Na unutrašnjem planu potenciraju se izazovi produktovani primarno političkim faktorima i interesima, a koji se mogu negativno odraziti na ukupno stanje i sigurnost države:

- zaostali politički i društveni animoziteti;
- nepotpuna implementacija Daytonskog mirovnog sporazuma;
- problemi političke tranzicije, koji rezultiraju sporim razvojem efikasnih i djelotvornih izvršnih, zakonodavnih i sudskih organa vlasti;

¹⁰³ Ibid, str.6.

¹⁰⁴ Ibid, str.4

- problemi tranzicije ka tržišnoj ekonomiji, koji za rezultat imaju nizak nivo domaćih i stranih investicija, te pogoduju funkcionisanju sive ekonomije i crnog tržišta;
- visoka stopa nezaposlenosti koja doprinosi povećanju općeg siromaštva, društvenog raslojavanja, društvene nestabilnosti, porastu broja materijalno ugroženih građana kojima je potrebno socijalno staranje, te prouzrokuje pojačanu emigraciju stanovništva, a posebno odlazak visokoobrazovanih mladih ljudi;
- naoružanje i municija koji se nalaze u neadekvatnim skladišnim objektima, ali i kod pojedinaca koji ih drže nelegalno;
- velik broj nagaznih mina i neeksplozivnih minsko-eksplozivnih sredstava na teritoriji cijele države, što predstavlja fizičku opasnost za građane, a smetnja su razvoju poljoprivrede, turizma i stranim ulaganjima;
- razni ekološki izazovi, problemi upravljanja tehnološkim, komunalnim i vojnim otpadom, degradacija obradivog zemljišta i šumskih resursa, zagađenost vode i zraka itd.¹⁰⁵

Iz navedenog, može se zaključiti da su izazovi i prijetnje na unutrašnjem i vanjskom planu, a koje prepoznaje Sigurnosna politika iz 2006. godine, manje-više prisutni i danas, u jačem ili istom intezitetu. Na unutrašnjem planu **društveno-politički animoziteti** u kontinuitetu se negativno prenose na ukupne procese Bosne i Hercegovine, što ima za posljedicu usporavanje napretka Bosne i Hercegovine, te negativno utiče na sigurnosno stanje države, odnosno proizvodi se bojaz od mogućih separtističkih poteza ili pak obnove vojnog konflikta. Dakle, protudržavni politički interesi koje prvobitno ispoljavaju vladajuće strukture iz manjeg bh.entiteta, i dijelom dominantna politička opcija koja zastupa interese hrvatskog naroda u BiH, onemogućavaju integraciju države i društva, te održavaju kontinuitet društveno-političke krize, i doprinose dubljoj podjeli unutar društva. Nepostojanje šireg političkog dogovora u krovnim državnim institucijama zakonodavne i izvršne vlasti, te izraženi politički uticaj na rad pravosudnih i sigurnosnih institucija, zapravo proizvode stanje u kojem navedene institucije praktično postaju disfunkcionalne za kreiranje pozitivnih promjena, pri čemu se nedostatak šireg političkog konsenzusa i političko interesni uticaj negativno reflektuje na reformske procese unutar političko-sigurnosnog sistema. Takvo proizvedeno stanje usporava funkcionalni napredak Bosne i Hercegovine ka euro-atlanskom integracijskom toku, te inezivira pojavu ostalih izazova, rizika i prijetnji, kao što su: visoka stopa

¹⁰⁵ Sigurnosna politika BiH (2006), str.5.

nezaposlenosti, usporena implementacija Daytonskog mirovnog sporazuma, usporena tranzicija tržišne ekonomije, usporena politička tranzicija institucionalnog sistema BiH, problemi uzrokovani organizovanim kriminalom, ekološkim izazovima, zatim međuetnička netrpeljivost, odlazak mladih osoba iz države, secesionističke tendencije, korupcija i sl.

U pogledu prijetnji i izazova koje su rezultat savremenog međunarodnog i globalnog sigurnosnog okruženja, Bosna i Hercegovina je suočena sa svim izazovima, prijetnjama i rizicima sa kojima se suočava većina evropskih zemalja. Hronološki i statistički gledano, **organizovani kriminal** – *nelegalna trgovina narkoticima, oružjem, ljudima, pranje novca, privredni kriminal, utaja poreza, krađa motornih vozila, koruptivne radnje, itd.*, predstavlja najprisutniju prijetnju stabilnosti i sigurnosti države i građana, godinama u nazad. U savremenom kontekstu organizovani kriminal je poprimio transnacionalni karakter, njegova destruktivna djelovanja ne poznaju nacionalne granice, a organizovane kriminalne grupe u cilju ostvarivanja finansijske koristi se kontinuirano razvijaju i povezuju, što u konačnici predstavlja stvarnu prijetnju demokratiji, vladavini zakona i prava, društveno-ekonomskom napretku, sigurnosti, i stabilnosti države i društva. Osnovna poteškoća u borbi protiv organizovanih kriminalnih grupa i destruktivnih oblika organizovanog kriminala jeste njihova povezanost sa legalnim političko-sigurnosnim institucijama, odnosno pojedincima koji su dio tih struktura, te nedostatak volje državnih struktura da se odlučno suprostave kriminalnim strukturama. Evidentno je da brojna krivična djela organizovanog kriminala ostaju nerasvjetljena upravo zbog uticaja tih pojedinaca, koji na različite načine onemogućavaju rješavanje određenih krivičnih dijela, i doprinose uspjehu kriminalnih radnji. Na unutrašnjem planu da se zaključiti da postoji u zadovoljavajućoj mjeri harmoniziran i usklađen krivično-pravni okvir koji je nužno neophodan u suočavanju sa svim pojavama koje karakterišu organizovani kriminal, a mislimo na krivična djela i organizovane kriminalne grupe. Kako bi se održala efikasnost provođenja krivičnih postupaka te uskladilo sa međunarodno-pravnim standardima, u određenim vremenskim intervalima vršene su izmjene i dopune Zakona o krivičnom postupku BiH, na osnovu čega je urađena harmonizacija istih zakona na nižim nivoima. Djela organizovanog kriminala, kao i sve radnje karakteristične za organizovanu kriminalnu grupu, preoznate su i definisane u četiri krivična zakona u Bosni i Hercegovini. Bosna i Hercegovina je 2000. godine potpisala *Konvenciju UN-a protiv tansnacionalnog organizovanog kriminala*, te je

istu ratifikovala 2002. godine¹⁰⁶, te je 2005. godine potpisala i *UN Konvenciju protiv korpucije (UNCAC)* koja je ratifikovana 2006. godine.¹⁰⁷ U skladu sa navedenim Konvencijama, Vijeće ministara BiH i Predsjedništvo BiH su u periodu od 2006. do 2020. godine usvojili i ratifikovali četiri *Strategije za borbu protiv organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini – 2006-2009, 2009-2012, 2014-2016, 2017-2020*, a također su na državnom nivou usvajane i *Strategije za borbu protiv korpucije, i to za periode 2009-2014, i 2015-2019*.

Bosna i Hercegovina je prema analizi Globalne inicijative¹⁰⁸ prepoznata kao važna tranzitna zemlja u tzv. "*Balkanskoj ruti*", čija je teritorija pogodna za različite oblike transnacionalnog organizovanog kriminala. Prema podacima *Studije o organizovanom kriminalu u BiH (2014)*¹⁰⁹, u Bosni i Hercegovini ulogu u borbi protiv organizovanog kriminala imaju 142 institucije, dok su najizraženiji i najprisutniji oblici organizovanog kriminala prema percepciji građana i statističkim analizama policijskih agencija prepoznate: *nelegalna distribucija opojnih droga, privredni i ekonomski kriminal, korupcija (prvenstveno zloupotreba položaja i ovlaštenja), krađa i preprodaja motornih vozila, razbojništva, i dr.* Procjenjuje se da na teritoriji Bosne i Hercegovine egzistira oko 10 kriminalnih grupa, čije djelovanje je povezano sa kriminalnim grupama susjednih i drugih zemalja.

Efikasn pristup u borbi protiv organizovanog kriminala zahtjeva kontinuirano unaprijeđenje saradnje i koordinacije agencija za provođenje zakona na svim nivoima vlasti u BiH, te unaprijeđenje institucionalnog odnosa između policije, tužilaštva i pravosudnih organa u Bosni i Hercegovini. Priroda organizovanog kriminala nameće nužnost nastavka saradnje sa relevantnim međunarodnim institucijama, kako bi se ostvario zadovoljavajući stepen sigurnosti na unutrašnjem, regionalnom i međunarodnom nivou.

Terorizam predstavlja globalnu prijetnju koja se posebno manifestuje nakon 11. septembra 2001. godine, iako je historijski prisutan od davnina. U Bosni i Hercegovini se od 2001. godine aktivno radi na suzbijanju svih pojava koje su u vezi sa terorizmom, a od 2001. godine BiH je članica *Antiterorističke koalicije*. U cilju efikasnije prevencije i borbe protiv prijetnje terorizma u Bosni i

¹⁰⁶ Dostupno na: http://www.css.ba/wp-content/uploads/2011/06/OrganizKrim_BHS.pdf pristupljeno 08.10.2021.

¹⁰⁷ Dostupno na: <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2011/03/Uperedna-analiza-BiH-zakonskog-okvira-sa-UNCAC1.pdf> pristupljeno 08.10.2021

¹⁰⁸ Dostupno na: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/bih-po-organizovanom-kriminalu-peta-zemlja-u-evropi-najvise-trgujemo-heroinom-i-oruzjem/211002016> pristupljeno 08.10.2021.

¹⁰⁹ Dostupno na: http://www.css.ba/wp-content/uploads/2011/06/OrganizKrim_BHS.pdf pristupljeno 08.10.2021.

Hercegovini, te ispunjenja obaveza koje je Bosna i Hercegovina preuzela na međunarodnom planu posebno onih koje proizilaze iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom, u periodu od 2006. do 2020. *Vijeće ministara BiH je usvojilo tri Strategije BiH za prevenciju i borbu protiv terorizma, a posljednja je usvojena 08.07.2015., i to za period 2015-2020.*

Bosna i Hercegovina na državnom nivou ima ustrojen tim za borbu protiv terorizma, radi se o *Udarnoj i operativnoj grupi za borbu protiv terorizma i jačanja sposobnosti za borbu protiv terorizma*, uspostavljenoj kako bi se poboljšala i unaprijedila operativna saradnja i koordinacija aktivnosti između policijskih agencija u borbi protiv terorizma. *Udarnu i operativnu grupu čine sve policijske agencije u BiH - SIPA, OSA BiH, GP BiH, DKPT BiH, Federalna uprava policije, MUP RS-a, Policija Brčko distrikta Bosne i Hercegovine i Služba za poslove sa strancima, Grupom rukovodi Tužilaštvo BiH, dok nadzor vrši Ministarstvo sigurnosti BiH.*

U cilju adekvatnog odgovora države Bosne i Hercegovine na terorističke prijetnje i posljedice terorističkih napada na civilne mete radi ostvarivanja radikalnih ciljeva terorističkih organizacija, grupa ili pojedinaca Vijeće ministara je 2008. godine usvojilo *Plan civilno-vojne saradnje u slučaju odgovora na terorističke napade i saniranje njihovih posljedica*.¹¹⁰

Institut za ekonomiju i mir (Institute for Economics & Peace - IEP) u izvještaju Globalni indeks terorizma 2020: Mjerenje uticaja terorizma, navodi da je od 2002. godine uticaj terorizma u Bosni i Hercegovini u kontinuiranom padu. Od ukupno 24 napada koja su se desila od 2002. godine, ni jedan napad nije rezultat djelovanja neke od poznatih terorističkih skupina. Prema Izvještaju je procijenjeno da je pet napada rezultat djelovanja "muslimanskih ekstremista", dok je jedan napad obilježen kao djelo "vehabijskog pokreta". Također, u Izvještaju se navodi da je u periodu od 2002. do 2019. zabilježeno sedam smrtnih slučajeva koji su posljedica terorističkog napada.

U savremenom kontekstu, **međunarodne migracije** predstavljaju kompleksan sigurnosni problem, čije se posljedice negativno odražavaju na unutrašnje, regionalno i međunarodno

¹¹⁰ Prema Planu civilno-vojne saradnje u slučaju odgovora na terorističke napade i saniranje njegovih posljedica, razlikuju se četiri faze u suočavanju sa prijetnjom terorizma:

- Pripremne mjere i aktivnosti prije terorističkog napada;
- Faza pripravnosti na teroristički napad;
- Faza odgovora i saniranja posljedica;
- Faza rehabilitacije i oporavka od posljedica terorističkog napada;

Dostupno na: http://www.msb.gov.ba/onama/struktura/zastita_spasavanje/dokumenti/drugi_doc/?id=2661
pristupljeno 10.10.2021.

sigurnosno okruženje. Specifičnost migrantske krize ogleda se u izraženoj sprezi sa drugim sigurnosnim prijetnjama, prvenstveno organizovanim kriminalom, što na koncu predstavlja poseban izazov i za mnogo razvijenije i organizovanije zemlje od Bosne i Hercegovine. Na putu ka euroatlanskoj integraciji, Bosna i Hercegovina ima obavezu da ispunjava zadaće u pogledu ilegalnih migracija. Te zadaće posebno su naglašene u *Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju sa EU*, gdje se od BiH očekuje da ostvaruje intenzivnu saradnju s državama članicama i institucijama Evropske unije u oblastima viza, upravljanja granicom, migracijama i azilom. Strateški interes Bosne i Hercegovine u pogledu vizne politike je pristupanje bijeloj Šengen listi, odnosno bezviznom režimu sa zemljama članicama EU, u tom kontekstu Vijeće EU vidi efikasnu kontrolu migracija kao osnovni uslov, što također podrazumijeva da BiH mora graditi svoj vizni sistem u skladu sa standardima šengena. U cilju što jasnijeg uvida u osnovne trendove u oblasti migracija, na osnovu čega bi se razvijale odgovarajuće politike i propisi u oblasti migracija i azila, *Vijeće ministara BiH aktivno od 2009. godine usvaja Migracioni profil za BiH, dok su usvojene i dvije Strategije u oblasti migracija i azila, sa Akcionim planovima, i to za periode 2008-2011 i 2016-2020*. Bosna i Hercegovina svojim geografskim položajem pogoduje ilegalnim migrantima u težnji da dođu do zemalja Zapadne Evrope. Uspostavom Granične policije dolazi do značajnog smanjenja nelaganih migracija preko teritorija BiH u vremenskom periodu od 2002. do 2015. godine, međutim uzrokom velike migracijske krize iz 2015. godine, BiH je postala država opterećena migracijskim tokovima, što je uticalo na ukupno sigurnosno stanje u BiH, posebno u aspektima održavanja javnog reda i mira, ilegalnog prelaska granica, falsifikovanja dokumenta, i sl.

Korupcija je još jedna u nizu prijetnji i izazova koji opterećavaju sigurnost BiH. Prema analizama percepcije građana korupcija zauzima centralno mjesto u pogledu najopasnijih prijetnji po sigurnost BiH, dok prema izvještaju Transparency International-a¹¹¹ BiH spada u grupu država sa najvećom prisutnošću korupcije. Visok stepen korupcije u BiH određen je ne postojanjem adekvatne zakonske regulative, kao i zbog nedostatka transparentnosti i odgovornosti, slabih institucija, i niskog stepena političke volje da se suprostave neželjenim efektima korupcije. Borba protiv korupcije mora obuhvatiti angažman šireg kruga aktera, uključujući vladin i nevladin sektor, kao i ulogu međunarodnih institucija. Preventivno djelovanje, donošenjem odgovarajućih

¹¹¹ Dostupno na: <https://ba.voanews.com/a/transparency-international-percepcija-korupcije-bih-nazadak/5754032.html>, pristupljeno: 11.10.2021.

zakona koji će podrazumijevati adekvatnu sankciju za koruptivne radnje, uvođenjem transparentnosti i odgovornosti u radu javnog sektora i drugim oblastima, kao i unaprijeđenjem mehanizama revizije i kontrole, edukacija građana i državnih službenika, samo su neki od načina kako BiH može umanjiti nivo korupcije.

Sadržajno, Sigurnosna politika BiH objedinjuje nekoliko elemenata, odnosno politika čiji procesi utiču na sigurnosno stanje BiH:

- Vanjska politika;
- Unutrašnja politika;
- Odbrambena politika;
- Socijalna politika;
- Finansijska politika;
- Demokratizacija i ljudska prava;
- Zaštita čovjekove okoline;

U pogledu **Vanjske politike Bosne i Hercegovine**, Bosna i Hercegovina je *"usmjerena je ka očuvanju i unapređenju trajnog mira, sigurnosti i stabilnog demokratskog i sveukupnog državnog razvoja. U međunarodnim odnosima, aktivnosti BiH zasnivaju se na principima koji su sadržani u Povelji UN-a, Završnom aktu iz Helsinkija i ostalim dokumentima Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi, te na općeprihvaćenim principima međunarodnog prava."*¹¹²

Na temelju dokumenta *"Opći pravci i prioriteti za provođenje vanjske politike Bosne i Hercegovine"* iz 2003. godine, Bosna i Hercegovina je iskazala opredjeljenost za euroatlanskim integracionim procesima, kao i spremnost da svojim učešćem u mirovnim misijama, i relevantnim međunarodnim političko-sigurnosnim organizacijama doprinosi razvoju koncepta kolektivne sigurnosti, i trajnog mira. Također, Bosna i Hercegovina iskazuje opredjeljenost da sva pitanja i nesporazume na međunarodnom planu rješava isključivo diplomatskim mirnim sredstvima, te izražava odlučnost da kroz saradnju i povjerenje gradi dobrosusjedske i druge odnose, a sve u cilju očuvanja regionalne i globalne sigurnosti.

„Bosna i Hercegovina je podržala osnivanje Međunarodnog krivičnog suda i ratifikovala Rimski statut iz 2001. godine. Prihvatila je Kodeks ponašanja EU-a u pogledu izvoza oružja i ugradila

¹¹² Sigurnosna politika BiH (2006), str.6.

*ga u svoje zakonodavstvo. Potpisnica je većine postojećih međunarodnih sporazuma i ugovora o neširenju oružja za masovno uništenje. O pitanju razoružanja BiH i EU dijeli zajedničke stavove, posebno o smanjenju i sprečavanju nelegalne trgovine lakim naoružanjem kao i unapređenju Programa akcije o nezakonitoj trgovini lakim naoružanjem na regionalnom nivou u okviru OSCE-a."*¹¹³

*Također, " Bosna i Hercegovina ima identične stavove kao i Evropska unija u oblastima: zabrane razvoja, proizvodnje, skladištenja i upotrebe hemijskog oružja; sveobuhvatne zabrane nuklearnih proba; prevencije trke u naoružanju u svemiru; transparentnosti vojnih izdataka i kontrole oružja za masovno uništavanje. Podudarne stavove imaju i u pogledu unapređenja i zaštite ljudskih prava, ravnopravnosti spolova i položaju žene u društvu. Prema sadržaju i pregledu glasanja po usvojenim rezolucijama UN-a u domenu ljudskih prava, stavovi BiH i EU-a uglavnom se podudaraju."*¹¹⁴

Članstvo u Evropskoj uniji i NATO savezu jeste strateški cilj Bosne i Hercegovine, i nužna perspektiva. Glavni angažman EU, i osnovne politike EU prema BiH, utvrđen je u Solunu na sastanku Evropskog vijeća 17. i 18. juna 2004. godine, kada je usvojen temeljni dokument "Evropska sigurnosna strategija- sveobuhvatna politika EU za BiH".

Djelovanje Evropske unije u BiH izraženo je kroz sljedeće aktere:

- *Posmatračka misija EU (EUMM)*
- *Vojne snage EU u BiH (EUFOR- Operacija " Althea" – aktivna od 2004.)*
- *Policajska misija EU (EUPM – od 2003. do 2012.)*
- *Delegacija Evropske komisije u BiH*
- *Institucija specijalnog predstavnika EU za BiH, koji je ujedno i Visoki predstavnik međunarodne zajednice za BiH.*

Nakon okončanja misije SFOR-a (NATO-a) u BiH, 2.12.2004 godine, EU otpočinje sa mirovnom misijom "Althea". Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju potpisan je 2008. a stupio je na snagu 2015. godine. Predsjedavajući predsjedništva BiH podnio je 15.2.2016. godine zahtjev u ime BiH

¹¹³ Ibid, str 7.

¹¹⁴ Ibid

za članstvo u Evropskoj uniji. Od navedenog datuma pa do danas, BiH nastoji ispuniti neophodne uslove kako bi stekla punopravno članstvo.

Stvarno prisustvo NATO-a u BiH je izraženo kroz prisustvo snaga za implementaciju mira od decembra 1995. godine, prvobitno kroz prisustvo IFOR-a, a zatim kroz prisustvo SFOR-a sve do 2004. godine, kada NATO predaje mandat EU, a snage SFOR-a mijenja EUFOR (2.12. 2004). Nakon predaje mandata NATO je zadržao prisustvo u BiH kroz formiranje NATO Štaba u Sarajevu, sa osnovnim ciljem pružanja pomoći u reformi odbrane (ovo je prvi put da se NATO bavio ovakvim načinom djelovanja), i drugih obaveza preuzetih iz programa Partnerstvo za mir (PfP).

Partnerstvo za mir predstavlja Program NATO saveza koji je usmjeren ka stvaranju povjerenja između Saveza i zemalja JI Evrope, i nekadašnjeg Sovjetskog saveza. Program teži uspostavljanju međusobne vojne saradnje i regionalne stabilnosti, a uspostavljen je na temelju Okvirnog dokumenta 1994. godine. BiH je pozvana da se pridruži u novembru 2006. godine, a Okvirni dokument je potpisala 14.12. 2006. godine.

Nakon Partnerstva za mir, Bosna i Hercegovina je 2007. godine pristupila *PARP programu* (*Proces planiranja i revizije*), koji je zapravo inicijalni NATO-ov program usmjeren ka promociji transparentnosti u planiranju državne odbrane i boljoj pripremi snaga partnera za saradnju sa snagama Saveza.

Nakon PARP-a BiH je iste 2007. godine pristupila *Individualnom partnerskom programu (IPP)*, koji predstavlja radni program između NATO-a i zemalja članica PfP.

Od 2008. godine BiH SA NATO-om uspostavlja mehanizam saradnje *IPAP (Individualni partnerski akcijski plan)*, koji podrazumijeva i obuhvata sve bitne oblasti društvenog života, i sadrži 4 poglavlja:

- *Politička i sigurnosna, odbrambena i vojna pitanja;*
- *Javna diplomatija;*
- *Upravljanje krizama i planiranje odgovora na vanredne situacije;*
- *Administrativna i pitanja sigurnosne zaštite i resursa;*

Intezivirani dijalog (ID) predstavlja viši funkcionalni nivo u kojem BiH sudjeluje od aprila 2008. godine, od samita u Bukureštu.

Nakon ratifikacije Sporazuma o statusu snaga (PFP SOFA) u Parlamentarnoj skupštini BiH, u maju 2008. godine, BiH je pristupila PFP SOFA. Ovaj sporazum predstavlja inteziviranje i poboljšanje saradnje Ministarstva Odbrane BiH i OS BiH sa ministarstvima i oružanim snagama država članica NATO/PFP.

Predsjedništvo BiH je u junu 2009. godine donijelo odluku da aplicira za MAP (Akcijski plan za članstvo). BiH je pozvana da se pridruži MAP-u u aprilu 2010. godine.

MAP- Akcijski plan za članstvo predstavlja posljednju etapu koju država zainteresovana za članstvo u NATO savez mora da prođe prije nego što dobije poziv za punopravno članstvo u Savezu. MAP je ustanovljen na samitu NATO-a u Vašingtonu 1999. godine. Svaka članica MAP-a priprema svoj Godišnji nacionalni program (ANP) kojeg predstavlja Savezu. Proces završava usvajanjem Izvještaja o napretku koji se usvaja na temelju prezentiranog ANP-a, i taj izvještaj moraju da prihvate sve članice NATO-a. BiH je 2018. godine odobreno da podnese svoj prvi ANP iz Akcijskog plana za članstvo u NATO, i ovom odlukom NATO je odobrio aktivaciju MAP-a za BiH, a u praktičnoj je primjeni od početka 2020. godine. Svaka država mora proći barem tri ciklusa MAP-a.

Za razliku od postratnog perioda kada je NATO djelovao kroz prisustvo 60.000 vojnika na teritoriji BiH, nastojeći obezbjediti stabilno sigurnosno stanje, danas BiH ima odgovornost za svoju sigurnost, dok je uloga NATO saveza usmjerena na savjetovanje i pružanje pomoći bosanskohercegovačkim vlastima u ispunjavanju obaveza prema NATO-u.

Unutrašnja politika Bosne i Hercegovine *"ima za cilj da doprinosi stabilnosti i sigurnosti kroz zaštitu ustavnog uređenja, razvitak demokratskog političkog sistema, jednakopravnosti naroda i građana i poštivanju ljudskih prava i osnovnih sloboda, održavanju trajnog mira, kao i drugih, Ustavom utvrđenih, vrijednosti. U cilju zaštite ustavnog poretka, izvršena je reorganizacija i dogradnja ustavno-pravnog i sigurnosnog sistema."*¹¹⁵

Efikasno ostvarivanje unutrašnje politike BiH podrazumijeva puni angažman sva tri nivoa vlasti. Sigurnosna politika BiH naglašava da će subjekti unutrašnje politike u kontinuitetu doprinosti jačanju instiucionalno-pravnog okvira kao osnova za sankcionisanje svih formi nasilnog i diskriminatornog ponašanja, kao i obezbjeđivanja i razvoja prava i odnosa u svim sferama društva.

¹¹⁵ Sigurnosna politika BiH (2006), str.8.

Također, Sigurnosna politika BiH akcentira predanu posvećenost subjekata sigurnosnog sistema u neutralisanju i reduciranju destabilizirajućih pojava poput terorizma, organizovanog kriminala, ilegalnih migracija, korupcije, i sl., u svrhu postizanja ciljeva unutrašnje politike.

Odbrambena politika BiH razmatra i definiše sve bitne karaktersitke, elemente, i procese u oblasti odbrane BiH. Kao važan i neizostavan dio Sigurnosne politike BiH utemeljena je na strateškim načelima koji su kompatibilni sadržaju Sigurnosne politike BiH i Općim pravcima i prioritetima za provođenje vanjske politike BiH:

- demokratskoj, civilnoj kontroli vojske, uz parlamentarni nadzor;
- transparentnosti aktivnosti u oblasti odbrane, uključujući planiranje i budžetiranje odbrane;
- uravnoteženosti snaga i mogućnosti unutar BiH, podregija i jugoistočne Evrope;
- modernizaciji snaga, uključujući razvoj interoperabilnosti Oružanih snaga Bosne i Hercegovine s NATO-om;
- integraciji u evroatlantske kolektivne sigurnosne strukture;
- saradnji u oblasti kontrole naoružanja i mjerama izgradnje sigurnosti i povjerenja, uključujući učešće u sigurnosnim strukturama i protokolima jugoistočne Evrope;
- izgradnji sistema odbrane, zasnovanog na navedenim principima, čime će Bosna i Hercegovina realizovati ciljeve odbrambenih reformi na putu od individualne ka kolektivnoj sigurnosti.¹¹⁶

Uzimajući u obzir da je sistem odbrane BiH nakon 1995. godine egzistirao u duhu vojnog dualizma, odnosno počivao na entiteskim vojnim snagama - Vojska FBiH i Vojska RS-a, postajala je moguća i realna prijetnja po sigurnost BiH. Takav sistem odbrane, utemeljen na dijametralno suprotnim doktrinama, fokusirao je Bosnu i Hercegovinu kao jedinog međunarodno priznatog subjekta koji nema zaokružen sistem odbrane, odnosno ne posjeduje jedinstvene oružane (odbrambene) snage na nivou države. Shodno navedenom, reforma odbrambenog sektora se javila kao potreba i nužnost u konstruisanju funkcionalnijeg i organizovanijeg sistema odbrane, koji će biti spreman odgovoriti na savremene izazove i prijetnje. Cikotić (2013:196) u navedenom kontekstu zaključuje da *"reformu odbrambenih*

¹¹⁶ Ibid, str.10.

snaga, pored pritiska međunarodnih organizacija i postojanja političke volje u pojedinim političkim i odbrambenim strukturama unutar BiH, uslovile su i karakteristike samog sistema odbrane , koji nije bio sposoban odgovoriti izazovima i zahtjevima koji su se pred njega postavljali."

Rezultat uloženi napore krunisan je donošenjem Zakona o odbrani BiH 2003. godine. Navedenim zakonom utemeljen je zakonski okvir za konstruisanje Oružanih snaga BiH, kao i uspostavu efikasnog državnog aparata za pitanja odbrane. Zakonom o odbrani BiH (2003) propisana je uloga Oružanih snaga BiH, te uspostavljena državna struktura odbrane, sačinjena od Ministarstva odbrane BiH, Zajedničkog štaba i Operativne komande. Također, kroz odredbe Zakona naglašen je cilj BiH da postane dio članstva NATO-a, propisan je demokratski pralamentarni nadzor nad OS BiH na državnom nivou, te su regulisani vojnoobavještajni poslovi. Dakle, cilj svih aktivnosti reforme u oblasti odbrane je bio identifikacija i otklanjanje manjkovasti sistema i strukture odbrane, kako bi se postigla učinkovitost i funkcionalnost koja bi Bosnu i Hercegovinu dovela u poziciju da postane kredibilan kandidat za članstvo u NATO savez, što bi se u konačnici pozitivno reflektovalo na cjelokupan sigurnosni sistem, kao i na cjelokupan društveno-politički ambijent. Međutim, postati vjerodostojan i kredibilan kandidat Programa Partnerstvo za mir zahtjevalo je širi i efikasniji angažman koji bi podrazumijevao implementaciju svih do tada ostavarenih pomaka. Na samom početku kao *"primarni problem ostaje to što je primjena ili pokušaj primjene ovih reformi istakao postojeće slabosti u sistemu odbrane. Zbog tih slabosti nije ostvaren glavni cilj reformi u oblasti odbrane iz 2003. godine, a to je da država Bosna i Hercegovina postigne punu sposobnost vršenja komande i kontrole nad svojim oružanim snagama."*¹¹⁷ Ipak, postojanje zadovoljavajućeg stepena političke volje domaćih aktera u datom periodu, kao i odlučnost Međunarodne zajednice da Bosna i Hercegovina krene putem euro-atlantskih integracija, ubrzali su proces praktične primjene svih donesenih normativno-pravnih rješenja i odluka, a što je realizirano u 2004. godini i početkom 2005. godine.¹¹⁸ Nakon aktivnog političkog dogovora i prenosa ovlaštenja sa entitetskih

¹¹⁷ Izvještaj Komsije za reformu u oblasti odbrane Sarajevo, 2005., str. 14.

¹¹⁸ Zakon o službi u Oružanim snagama BiH je usvojen 2005. godine, nakon okončanja reforme odbrambenog sektora i prenosa nadležnosti sa entiteta na državni nivo. Svojim sadržajem Zakon je zadovoljio standarde neophodne za saradnju i u konačnici priključenje u NATO savez.

odbrambenih institucija na državni nivo odbrane, Parlamentarna skupština BiH je 2005. godine usvojila Zakono o odbrani BiH (2005), čime su stvorene pretpostavke za napredak države BiH, te definisane jedinstvene oružane snage i odbrambeni sistem na nivou države što je propisano članom I zakona, gdje se navodi da *"Ovaj zakon regulira jedinstveni odbrambeni sistem Bosne i Hercegovine, uspostavlja i definira lanac komandovanja i ulogu svih elemenata kako bi Bosna i Hercegovina imala pun kapacitet u civilnom nadzoru i zaštiti suvereniteta i teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine. Zakon utvrđuje prava, dužnosti i postupke institucija Bosne i Hercegovine, Oružanih snaga Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Oružane snage) i entitetskih organa za odbranu suvereniteta i teritorijalnog integriteta, političke nezavisnosti i međunarodnog subjektiviteta Bosne i Hercegovine kao i pružanje pomoći civilnim vlastima."*¹¹⁹

Oružane snaga BiH od 2001. godine aktivno doprinose operacijama podrške miru kroz angažman u misijama u Etiopiji i Eritreji, Kongu, Iraku, Afganistanu, Maliju i Centralnoafričkoj Republici.¹²⁰ Odlukom Predsjedništva predviđeno je da OSBiH broje 10.000 aktivnih vojnika, međutim *"OSBiH trenutno broje oko 3900 profesionalnih vojnika, i razlozi tome su različite prirode – od nezadovoljstva plaćama, zaposlenja u inostranim zemljama, preusmjeravanje na civilne poslove, i sl."*¹²¹ Bosna i Hercegovina je kao prva država u regiji 2010. godine usvojila Akcioni plan za provođenje UNSCR 1325 i jedna od 19 zemalja u svijetu koje su ga usvojile. Također, u navedenom kontekstu Bosna i Hercegovina je 2019. godine usvojila i Politiku rodne ravnopravnosti u Ministarstvu odbrane BiH i Oružanim snagama BiH, u cilju institucionalnog rodnog integriranja u oblasti odbrane. U OS BiH trenutno se nalaze *"622 pripadnice, što čini oko 6,5% sveukupnog brojnog stanja OS BiH, posebno je istaknuto da su žene prisutne na svim nivoima komandovanja i kontrole u*

¹¹⁹ Zakon o odbrani BiH "Službeni glasnik BiH", br. 88/05

¹²⁰ Sva pitanja koja se tiču upućivanja vojske BiH u mirovne misije definisana su Zakonom o učešću pripadnika oružanih snaga Bosne i Hercegovine, policijskih službenika, državnih službenika i ostalih zaposlenika u operacijama podrške miru i drugim aktivnostima, kao i u Pravilniku o sudjelovanju pripadnika Ministarstva odbrane i Oružanih snaga Bosne i Hercegovine u operacijama podrške miru i drugim aktivnostima u inostranstvu.

¹²¹ Dostupno na : <https://www.slobodnaevropa.org/a/oruzane-snage-bih-niske-place-odlazevojnici/30483849.html> pristupljeno: 15.10.2021.

sveukupnom rasponu činova, od vojnika i civilnih lica do brigadira, u svim rodovima i službama OS BiH."¹²²

Dokument odbrambene politike donesen je 2008. godine, i od tada nije redizajniran. Reformski procesi koji proizilazi iz NATO integracija nalažu upostavu jasne odbrambene strategije i ubrazno donošenje neophodnih odluka. Obzirom da BiH određeni period nema potpun politički konsenzus u pogledu punog članstva u Savezu, očekivano se javljaju određeni izazovi i slabosti u kontekstu odbrambene politike. Kao posljedica složenog političkog sistema BiH javljaju se određene slabosti u odbrambenoj politici BiH. BiH ima malu vojsku sa nedovoljnim kapacitetima za odbranu od vanjskih i drugih prijetnji. Oružanim snagama BiH nedostaje potrebna modernizacija vojne opreme i tehnologije, kako bi se podigao stepen opremljenosti i sposobnosti za odgovor na različite vidove prijetnji, i kako bi se iskazala spremnost za punopravno članstvo u NATO savezu. Savremena geopolitička kretanja, i težak historijski put BiH jasno ukazuju da BiH svoju odbrambenu politiku mora razvijati u pravcu NATO integracija. Međutim, nedostatak šireg političkog konsenzusa domaćih predstavnika vlasti predstavlja izazov koji će zahtijevati predano ulaganje napora kako bi se približili različiti stavovi i postigao osnovni vanjskopolitički cilj BiH, za koji je godinama unazad uloženo mnogo napora i truda.

Socijalna politika Bosne i Hercegovine kao organizovana djelatnost države i društva usmjerena je na unaprjeđenje sistema socijalne pomoći i zaštite kako bi se osigurao jednak i jedinstven tretman za sve građane u konzumaciji njima pripadajućih socijalnih prava. Ostvarivanje socijalne sigurnosti neophodno je u razvoju demokratskog društva, i u tom kontekstu BiH kao zemlja u tranziciji i evropskom integracijskom procesu ima obavezu da na temelju prakse i standarda EU gradi svoju socijalnu politiku. Socijalna politika u BiH se bavi pitanjima zdravstvene i socijalne zaštite, a kao posebne ciljne grupe izdvajaju se socijalno ugrožene kategorije: povratnici, invalidi, mladi, Romi, raseljena lica, bolesni, itd.

U cilju razvoja i usklađivanja socijalne politike, Bosna i Hercegovina je ratifikovala *Evropsku socijalnu povelju (revidiranu)*, 7. oktobra 2008. godine, kao i *Povelju o socijalnoj zaštiti*, ali

¹²² Dostupno na:

http://os.mod.gov.ba/vijesti/default.aspx?id=14324&langTag=bsBA&template_id=181&pageIndex=1
pristupljeno: 15.10.2021.

još uvijek nema usvojenu Strategiju socijalnog uključivanja na nivou države. Međutim, Strategije socijalnog uključivanja su usvojene na nivou entiteta i Brčko Distrikta BiH za period 2021-2027, i one čine zajedničku strategiju za cijelu zemlju u pogledu ciljeva i EU standarda, uz specifičnosti koje proističu iz razlika između entiteta i BD BiH.

Bosna i Hercegovina posebno fokusira važnost unapređenja mjera protiv siromaštva, kao i kontrole sigurnosti vode i hrane, zatim kontrole trgovine lijekovima i narkoticima, te kontrole prometa radioaktivnih materija.

Zaštita i inkluzija ranjivih kategorija su i dalje neadekvatni, posebno za osobe s invaliditetom, djecu, pripadnike LGBT zajednice, romske zajednice, osobe lišene slobode, migrante i tražitelje azila.¹²³

U pogledu pružanja adekvatne zdravstvene usluge građanima u BiH, činjenica je da javni sektori zdravstvene zaštite na svim nivoima u BiH nemaju potrebne kapacitete. Postojali su određeni pomaci u nastojanju da se zakonski obuhvate i zanemarane socijalne kategorije, međutim, i dalje je aktuelan nedovoljan pristup zdravstvenim uslugama, a osnovni razlozi takvog stanja su nedovoljna finansijska sredstva, neefikasno korištenje budžetskih sredstava u cilju obezbjeđivanja zdravstvene zaštite, kao i nedostatak volje kreatora politika da se odgovori na zahtjeve ugroženih kategorija društva.

U cilju adekvatnog odgovora na probleme bolesti, BiH, odnosno Vijeće ministara BiH je usvojilo *Strategiju prevencije i borbe protiv Hiv-a i Aids-a u BiH 2004-2009*, i *Strategiju za odgovor na HIV/AIDS u BiH 2011-2016*. Na temelju ovih dokumenata BiH je uspješno implementirala *Program prevencije HIV/AIDS-a i tuberkuloze*, te uspostavila kvalitetan sistem za prevenciju i rani početak liječenja ovih bolesti, međutim trenutno stanje nije na zadovoljavajućem nivou, obzirom da BiH od 2016. godine nema usvojenu državnu strategiju, što joj onemogućava dobijanje međunarodne pomoći neophodne za efikasno bavljenje navedenim pitanjima. BiH nema usvojenu ni strategiju protiv pandemije i drugih zaraznih bolesti, čiji nedostatak posebno došao do izražaja 2019. godine kada je cijeli svijet, tako i BiH, suočena sa pandemijom COVID-19, čiji je uticaj posebno pokazao nedostatke zdravstvenog sistema i sistema socijalne zaštite. Aktuelnost pandemije COVID-a 19 naglašava potrebu

¹²³ Socijalna uključenost u BiH, Nacionalni izvještaj o humanom razvoju za 2020. godinu, str.6.

izgradnje adekvatne strategije koja će uvažiti mišljenja i analize stručnjaka, i akademske zajednice, kao i prakse drugih zemalja svijeta.

Finansijska politika Bosne i Hercegovine predstavlja važan segment ukupnog sistema države, neophodan za uspješno funkcionisanje države i društva. Usporena političko-ekonomska tranzicija BiH utiče na stepen razvoja ekonomije, te uspostavu jedinstvenog ekonomskog prostora u BiH. Imati ekonomsku moć, sigurnost, i stabilnost, znači imati mogućnost sudjelovanja u regionalnim, međunarodnim, i globalnim odnosima, a upravo finansijska moć države predstavlja bitnost za ekonomski razvoj države. Za razliku od perioda postratne rekonstrukcije, kada je BiH uspješno prošla fazu obnove, gdje "*zahvaljujući ino-donatorima u velikoj je mjeri obnovljena infrastruktura i otklonjen makroekonomski nered*"¹²⁴, BiH postepeno ulazi u fazu razvoja samoodrživosti, u kojoj će uz podršku međunarodnih aktera u BiH, nastojati pristupiti strateškim reformama.

U kreiranju pretpostavki za efikasno provođenje ekonomskih reformi, i razvoja samoodržive ekonomije, Sigurnosna politika BiH poseban značaj vidi u provođenju:

- *strategije ekonomskog razvoja,*
- *strategija razvoja poljoprivrede,*
- *strategija razvoja elektroenergetike,*
- *strategija razvoja transporta,*
- *strategija razvoja informaciono-komunikacijskih tehnologija, itd.*¹²⁵

U cilju uspostavljanja jedinstvenog ekonomskog prostora, smanjenja sive ekonomije, poticanja stranih ulaganja, i smanjenja vanjskotrgovinskog deficita, 2005. godine uspostavljena je *Uprava za indirektno oporezivanje*, a od 2006. uvodi se sistem poreza na dodanu vrijednost (PDV). Direktni porezi (porez na dohodak, dobit, imovinu i drugi), i socijalni doprinosi, su u nadležnosti entiteta i Brčko Distrikta.

Kao poseban problem fokusira se finansijska opterećenost Bosne i Hercegovine, koja dodatno usložnjava sigurnosnu situaciju u BiH. Prema podacima Ministarstva finansija i trezora BiH,

¹²⁴ Sigurnosna politika BiH (2006), str.13.

¹²⁵ Ibid, str.14.

ukupni javni dug BiH je prešao 12 milijardi KM.¹²⁶ Neefikasno korištenje sredstava dobijenih iz kreditnih zaduženja, nedovoljna posvećenost relevantnih institucija u donošenju i implementaciji strateških dokumenata, mjera i planova u smjeru upravljanja javnim dugom, politička nestabilnost i selektivne blokade, te tendencije vladajućih političkih subjekata iz entiteta RS-a da pitanja finansija vrata u punu nadležnost entiteta, samo su neki od faktora koji negativno utiču na finansijko-ekonomski sektor BiH, što se negativno odražava i na stanje sigurnosti u BiH.

Demokratizacija i ljudska prava predstavljaju oblasti kojima BiH pridaje posebnu važnost, obzirom da je osiguravanje demokratizacije i poštivanja ljudskih prava preduslov za izgradnju i funkcionisanje demokratske države i društva. BiH je *"prihvatila osnovne međunarodne instrumente koji regulišu zaštitu ljudskih prava i sloboda, od kojih je većina uključena u Ustav Bosne i Hercegovine kao standard za zaštitu ljudskih prava i sloboda."*¹²⁷ Ustavom, BiH je iskazala opredjeljenost za puno poštivanje međunarodnog humanitarnog prava, te poštivanje i uvažavanje Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, Deklaracije o pravima osobama koje su dio etničke, religijske, nacionalne i jezičke manjine, zatim međunarodnih ugovora o socijalnim, kulturnim, političkim i građanskim pravima, kao i druge instrumente o ljudskim pravima. Zadovoljavajući nivo demokratizacije i poštivanja ljudskih prava, a samim time i sigurnosti građana, zavisi od efikasnosti rada administracije, sudova i policije, čija je zadaća da omoguće pravična suđenja, osiguravanje principa ravnopravnog zastupanja pred sudom, nezavisan i nepristrasan rad, i sl. U svrhu inkorporiranja međunarodnih standarda u domaće zakonodavstvo, i u cilju osiguravanja većeg stepena poštivanja ljudskih prava i sloboda za svoje građane, u BiH " je provedena reforma pravosudnog sistema, koja je donijela nove i usklađene zakone iz oblasti krivičnog i upravnog prava i na svim nivoima vlasti izvršila ponovno imenovanje sudija i tužilaca, restrukturiranje, odnosno smanjenje broja sudova i tužilaštava i uspostavila centre za pružanje obuke pravosuđu i tužilaštvu."¹²⁸

Članstvo BiH u Vijeću Evrope omogućava građanima BiH da usljed nezadovoljstva na rad i odluke domaćeg pravosuđa u pogledu Ustavom zagaranovanih prava, mogu pristupiti Sudu za ljudska

¹²⁶ Dostupno na : <https://www.mft.gov.ba/Content/OpenAttachment?id=b326db25-fa55-4c6c-83a2-5c9df91aa10f&lang=bs> pristupljeno 20.10.2021.

¹²⁷ Ibid, str. 14.

¹²⁸ Ibid, str. 15.

prava u Strazburu. Evropski sud za ljudska prava je do 2020. godine donio ukupno 395 presuda¹²⁹ protiv države BiH zbog povrede ljudskih prava, što se svakako fokusira kao izazov po finansijsku sigurnost BiH, i garanciju poštivanja prava i sloboda, kao jednog od osnovnih uslova za pristupanje BiH Evropskoj uniji. Primjera radi, u slučajevima Sjedić-Finci iz 2009., Azra Zornić iz 2014. godine, Ilijaz Pilav iz 2016. godine, Svetozar Pudarić iz 2020. godine, Sud je presudio protiv BiH zbog diskriminacije, odnosno povrede političkih prava, a što je posljedica Ustava BiH koji isključivo za konstitutivne narode prepoznaje mogućnost učešća u politici na najvišem institucionalnom nivou. Nedostatak političke volje, odnosno različiti politički interesi vladajućih struktura, jedan je od osnovnih razloga ne pokretanja reforme Ustava, neophodne za rješavanje diskriminativnog odnosa, i nužne za bržu integraciju BiH ka EU članstvu. Iako se Ustavom BiH obavezala da će osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda za svoje građane, evidentno je da i dalje postoje brojni primjeri povrede prava svih građana, a osobito Roma, LGBT populacije, osoba sa invaliditetom, porodilja, žena i djece, migranata, povratnika, i raseljenih lica. Navedene populacije su diskriminirane u pogledu zapošljavanja, zdravstvene zaštite, obrazovanja, učešća u politici, ravnopravnosti spolova, i sl. Nakon procesa spajanja tri odvojene institucije u jedinstvenu Instituciju ombudsmana za ljudska prava BiH, u periodu od 2006. do 2008. godine, pravnim i fizičkim licima BiH je omogućeno da u slučaju povrede njihovih prava koriste mehanizme navedene institucije. Zakonom o ombudsmanu za ljudska prava BiH određeno je da *"Ombudsmen za ljudska prava Bosne i Hercegovine je nezavisna institucija uspostavljena u cilju promoviranja dobre uprave i vladavina prava, zaštite i sloboda fizičkih i pravnih lica, kako je garantirano posebno Ustavom Bosne i Hercegovine i međunarodnim sporazumima, koji se nalaze u dodatku tog Ustava, koja će s tim u vezi nadgledati aktivnosti institucija Bosne i Hercegovine, njenih entiteta i Brčko Distrikta, u skladu sa odredbama ovog zakona."*¹³⁰

Zaštita čovjekove okoline *"odnosi se na poslove zaštite vodnih resursa, zraka, zemljišta i biljnog materijala"*.¹³¹ Navedena pitanja su u interesu za globalno čovječanstvo, a njihova zaštita predstavlja obavezu za sve države.

¹²⁹ Dostupno na : http://www.mhrr.gov.ba/ured_zastupnika/odluke/default.aspx?id=170&langTag=bs-BA pristupljeno 20.10.2021.

¹³⁰ "Sl. glasnik BiH", br. 19/2002, 35/2004, 32/2006, 38/2006 - ispr. i 50/2008, član 1.

¹³¹ Sigurnosna politika BiH (2006), str.16.

Potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju 2008. godine, BiH je preuzela obavezu da pitanja zaštite okoliša uskladi i dimenzionira u skladu sa standardima i pravnom stečevinom EU, te se ova oblast podrazumijeva kao jedan od kriterija čiji će rezultati diktirati intezitet priključivanja BiH u EU članstvo, a posebna prepreka tome jeste to što BiH još uvijek nema državnu strategiju djelovanja u oblasti okoliša. Važan korak predstavlja harmonizacija strategijskog djelovanja na svim upravnim nivoima, i u tom kontekstu Vijeće Ministara BiH je 2018. godine usvojilo *Strategiju usklađivanja propisa BiH sa pravnom tečevinom Evropske unije u oblasti zaštite okoliša Bosne i Hercegovine*. Ovim potezom se nastoji obezbjediti izgradnja harmoniziranog sistema djelovanja u oblasti zaštite okoliša na svim nivoima, odnosno unaprijediti zakonski okvir, ojačati administrativni kapaciteti i sistemi za monitoring, te unaprijediti međuinstitucionalna saradnju između svih tijela nadležnih za zaštitu okoliša.

U slučaju BiH brojni su institucionalni akteri koji se na različitim nivoima - državni, entitetski, Distrikt, kantonalni, općinski, bave pitanjima zaštite okoliša i životne sredine. Pitanje zaštite okoliša u BiH je zakonski definisano na entiteskom nivou i nivou Brčko Distrikta. *"Zakoni o zaštiti okoliša Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH), Republike Srpske (RS) i Brčko distrikta (BD) Bosne i Hercegovine, kao i zakoni o vodama, su osnovni zakonski akti koji definiraju i utvrđuju ciljeve, načela, mjere, odgovornosti, dokumente, finansiranje i nadzor zaštite okoliša u Bosni i Hercegovini (BiH), te propisuju obavezu nadležnih ministarstava da uspostave sistem informiranja o okolišu i omoguće monitoring stanja okoliša."*¹³²

Prema podacima *"Izveštaja o napretku BiH"*, koji se objavljuje od strane Evropske komisije, primjetno je da BiH godinama unazad ostvaruje ograničen napredak u oblastima poput: kvaliteta zraka, upravljanje otpadom, kvaliteta vode, zaštita prirode, kontrola industrijskog zagađenja, klimatske promjene itd. Upravo će rezultati napretka u navedenim oblastima kreirati pretpostavke da EU prihvati BiH kao državu koja je spremna biti pouzdan partner u rješavanju i doprinosu pitanjima zaštite okoliša i životne sredine.

¹³² Dostupno na:

<https://www.fmoit.gov.ba/upload/file/okolis/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20stanju%20okoli%C5%A1a%20u%20BiH.pdf> pristupljeno 23.10.2021.

5. NEDOSTACI I PERSPEKTIVA

Analizom dokumenta Sigurnosna politika BiH (2006), uviđamo da postoje određeni nedostaci, koji nužno zahtjevaju revidiranje dokumenta Sigurnosna politika BiH (2006). Prije svega mislimo na sigurnosna pitanja čija je važnost nedovoljno naglašena, ili je pak u potpunosti izostavljena. Prihvatajući činjenicu da određena sigurnosna pitanja nisu u značajnom obimu bila izražena u periodu kreiranja i donošenja Dokumenta, odnosno nisu bitno uticala na stanje sigurnosti BiH, cijenimo da političko-sigurnosne okolnosti koje su nastale godinama poslije, a koje su produktovale određene izazove, rizike i prijetnje po sigurnost države i društva, moraju kao takva biti prepoznata u budućem modeliranju samog Dokumenta. Suština istraživanja kojoj smo pristupili ne podrazumijeva da potpuno naglasimo sve nedostatke sigurnosne politike, već da akcentiramo određene sigurnosne izazove, rizike, i nedostatke koji proizilaze iz sigurnosno-političkog konteksta na unutrašnjem i vanjskom planu, a koji bi zbog aktuelnog stanja sigurnosti u BiH, morali biti sadržajno prepoznati u revidiranom Dokumentu, i kao takvi adekvatno operacionalizirani u sistemu sigurnosti BiH.

5.1. Cyber sigurnost u BiH

Ekspanzija informacijsko-komunikacijskih tehnologija u sve većem obimu postaje dominantna naspram „klasičnih“ obrazaca poslovne djelatnosti, kako pojedinaca tako i organizacija različitog karaktera. Pored svih olakšica koje sa sobom donose savremene informacijsko-komunikacijske tehnologije, činjenica je da su takve cyber platforme veoma ranjive od strane zlonamjernih aktivnosti. Maliciozne cyber aktivnosti usmjerene su kako na elementarne sektore (zdravstveni, finansijski, sigurnosni, vojni, energetska, i dr.) države, tako i na ličnu imovinu građana. Kroz spomenute aktivnosti, države, organizovane kriminalne ili terorističke grupe, ili pak pojedinci, nastoje ostvariti različite ciljeve, koji mogu biti sigurnosnog, političkog, ekonomskog, socijalnog, ili finansijskog karaktera. Cyber prostor uveliko postaje arena u kojoj države imaju obavezu osigurati mjere koje će garantovati siguran i stabilan cyber prostor.

Prema podacima Globalnog indexa za cyber sigurnost¹³³ BiH se godinama unazad nalazi na samom dnu ljestvice u pogledu stepena sigurnosti u cyber prostoru. Uzimajući u obzir parametre po kojima su određene države u samom vrhu ljestvice, možemo zaključiti da su efikasno

¹³³ Dostupno na: <https://www.itu.int/en/ITU-D/Cybersecurity/Pages/global-cybersecurity-index.aspx>, pristupljeno 25.10.2022.

zakonodavstvo i adekvatna primjena tehnologije dva osnovna faktora u uspostavi zadovoljavajućeg stepena cyber sigurnosti.

Opređenost BiH da postane članica EU, zahtijeva obavezu usklađivanja pravnog i institucionalnog okvira u svim oblastima, sa principima, standardima i politikama na kojima počiva institucionalni i pravni sistem EU. Dakle, "u svjetlu opredijeljenosti za buduće članstvo u EU, Bosna i Hercegovina treba da usvoji novu legislativu i usaglasi postojeće zakonodavstvo u oblasti cyber sigurnosti. Vodeći dokumenti su Opća uredba EU o zaštiti podataka i Direktiva Evropskog parlamenta i Evropskog vijeća u vezi sa mjerama za visoki zajednički nivo sigurnosti mrežnih i informacionih sistema u cijeloj Evropskoj uniji („NIS direktiva“)."¹³⁴

BiH nema usvojen sveobuhvatni strateški okvir koji bi vodio do uspostave efikasnog sistema cyber sigurnosti. Shodno tome, uloženi su određeni napori od strane neformalne radne grupe eksperata sa različitih administrativnih nivoa i oblasti u BiH, a sve pod okriljem OSCE-a u BiH. Rezultat tih napora jeste kreiranje dokumenta *Smjernice za strateški okvir cyber sigurnosti u BiH*, a koji je objavljen u oktobru 2019. godine. Dokument nudi polaznu osnovu za sveobuhvatni strateški pristup u odgovoru na prijetnje i rizike cyber sigurnosti, te pomaže u što efikasnijoj izradi strategija i akcionih planova na različitim nivoima vlasti, čijom će se implementacijom umanjiti rizici po cyber sigurnost. Kada je u pitanju krivično-pravni okvir u BiH koji tretira pitanja iz oblasti cyber sigurnosti, evidentno je da u BiH postoji decentralizovan sistem, odnosno da različiti nivoi državnog uređenja imaju zaseban pristup u suočavanju sa izazovima, prijetnjama i rizicima iz ove oblasti – cyber kriminal, cyber terorizam, cyber nasilje, i sl. Dakle, važno je naglasiti potrebu harmonizacije zakona, kako bi se krivična djela iz navedenih oblasti identično tretirala na cjelokupnom teritoriju države, čime bi se omogućila pravna sigurnost fizičkim i pravnim licima. Taj proces je neophodno implementirati kroz preporuke institucija Evropske unije, i drugih relevantnih međunarodnih organizacija (Vijeće Evrope, UN, OSCE, i dr.).

U cilju uspostave efikasnog pristupa u suočavanju sa djelima koja ugrožavaju povjerljivost, dostupnost, i integritet digitalnih sistema, mreža i podataka, kao i sprječavanje zloupotrebe tih sistema, mreža i podataka, BiH je 2005. godine potpisala *Konvenciju Vijeća Evrope o kibernetičkom kriminalu*, koju je Parlamentarna skupština BiH ratifikovala zajedno sa njenim

¹³⁴ Smjernice za strateški okvir cyber sigurnosti u BiH, 2019., str. 7.

Dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/4/8/438386.pdf>, pristupljeno 25.10.2022.

Dodatnim protokolom u vezi kažnjavanja djela rasističke i ksenofobične prirode učinjenih putem kompjuterskih sistema, u mjesecu martu 2006. godine.¹³⁵ Međutim, krivična djela iz oblasti cyber kriminala regulisana su u zakonodavstvima na nižim nivoima, dok državni Krivični zakon ne prepoznaje djela kompjuterskog kriminala.

"Pristupanjem Konvenciji i potpisivanjem Dodatnog protokola, Bosna i Hercegovina je odredila Državnu agenciju za istrage i zaštitu (u daljem tekstu: SIPA) kao centralni organ za pružanje međunarodne pravne pomoći, dok je Zakonom o SIPA-i, koji uređuje nadležnost SIPA-e, propisano da SIPA postupa po nalogu Suda Bosne i Hercegovine i glavnog tužioca Tužilaštva Bosne i Hercegovine. Također, pristupanjem Konvenciji, Bosna i Hercegovina je odredila da će kontaktna tačka za Mrežu 24/7 biti Direkcija za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine".¹³⁶ Obzirom da je BiH dala nadležnost agencijama sa državnog nivoa, u pitanjima međunarodno pravne pomoći, te istraga u vezi sa cyber kriminalom, da se zaključiti *"da je krivičnopravna zaštita kompjuterskih sistema, odnosno elektronske obrade podataka i drugih krivičnih djela povezanih sa internet kriminalom, trebala biti pozicionirana u Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine, a ne u entitetskim krivičnim zakonodavstvima i krivičnom zakonodavstvu Brčko Distrikta."*¹³⁷ Uvidom u gore navedenu problematiku otvara se pitanje akitvnijeg angažmana nadležnih institucija države u cilju poboljšanja navedene oblasti.

Krivična djela cyber kriminala poput – oštećenja računarskih programa i podataka, računarsko krivotvorenje, računarska prevara, računarska sabotaza, iskorištavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije, upoznavanje djeteta sa pornografijom, su prepoznata u krivičnom zakonodavstvu nižih nivoa vlasti u BiH, međutim važno je spomenuti i određene negativne trendove u cyber prostoru, a koji zbog svoje aktuelnosti zaslužuju veći angažman nadležnih institucija i organa, tu prije svega mislimo na **cyber bullying (nasilje)**¹³⁸, i **govor mržnje u digitalnom prostoru**.

¹³⁵ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine – dodatak – Međunarodni ugovori, broj 6. od 11. maja 2006. godine.

¹³⁶ Pleh, H., Krivičnopravni aspekti zaštite kompjuterskih sistema, analiza stanja i de lege ferenda prijedlozi, Kriminalističke teme Zbornik radova Godina XX, Broj 5, 2019., str. 70.

¹³⁷ Ibid

¹³⁸ **Cyber nasilje** je zlostavljanje korištenjem digitalnih tehnologija. Može se događati na društvenim mrežama, platformama za dopisivanje i igranje igrica i mobilnim telefonima. Riječ je o ponašanju koje se ponavlja s namjerom zastrašivanja, izazivanja bijesa ili sramoćenja onih koji su na meti.

Preuzeto sa: <https://www.unicef.org/bih/pri%C4%8De/cyber-nasilje-cyberbullying-%C5%A1ta-je-i-kako-ga-zaustaviti> pristupljeno 25.10.2022.

Radi se o aktivnostima koje podrazumijevaju različite vrste zlostavljanja na internetu, a čije se posljedice mogu reflektovati iz virtuelnog (online) prostora u stvarni, fizički prostor. Govor mržnje na internetu i društvenim mrežama prije svega podrazumijeva negativne stavove usmjerene prema pojedincu ili grupi zbog njihove rasne, vjerske, nacionalne, ili etničke pripadnosti, seksualne ili rodne opredjeljenosti, a koji ima za cilj da potakne na nasilje. Kada je u pitanju cyberbullying, svi konzumenti interneta su podjednako izloženi, a istraživanja su pokazala da su mlade osobe najranjivija kategorija. Posljedice cyber nasilja su itekako štetne po zdravlje i život potencijalne žrtve, tako da postoje slučajevi gdje se žrtve cyber nasilja odlučuju na samopovrjeđivanje i samoubistvo. Važan korak u suzbijanju cyber nasilja i govora mržnje putem interneta i društvenih mreža jeste uspostava zakonske regulative koja će prepoznati sve prijetnje, odnosno definisati ih kao krivično djelo. Prepreka tome jeste što zakonodavstvo u BiH ne prepoznaje internet i društvene mreže kao javni prostor, izuzev entiteta Republika Srpska koji u svom zakonodavstvu prepoznaje online prostor kao javni prostor. S toga je važno da se na cjelokupnom teritoriju BiH internet i društvene platforme u okviru zakonodavnog okvira prepoznaju kao javni prostor, te da se internet nasilje i govor mržnje tretiraju kao sigurnosne prijetnje javnom redu i miru, čime bi se kreirao pravni osnov za njihovo sankcionisanje, a što bi vodilo ka smanjenju obima štetnosti koje sa sobom donose cyber nasilje i govor mržnje.

Informacije i podaci su važan resurs za svaku organizaciju, bilo da se radi o obrazovnim, zdravstvenim, monetarnim, sigurnosnim, ili drugim poslovnim organizacijama. Osigurati integritet, povjerljivost, i dostupnost informacija i podataka nameće se kao imperativ u opstojnosti, i uspješnom poslovnom djelovanju. Kada je u pitanju informaciona sigurnost, BiH nema okvirni zakon o informacionoj sigurnosti, niti postoji agencija na nivou države koja se bavi isključivo ovim pitanjem. Jedna od posljedica ne usvajanja državne strategije za sigurnost mrežnih i informacijskih sistema, jeste i nepostojanje državnog *Tima za odgovor na računarske incidente (CERT)*¹³⁹ za institucije BiH, pri čemu državni informaciono-komunikacioni sistemi ostaju podložniji cyber napadima. Vijeće ministara BiH je u julu mjesecu 2011. godine usvojilo Strategiju

¹³⁹ **CERT** (Computer Emergency Response/Readiness Team) je tim za prevenciju, podršku i odgovore na kompjuterske napade na informacione i automatizovane sisteme od opšte društvenog značaja (u daljem tekstu: kritična infrastruktura). CERT tim sačinjavaju eksperti koji u slučaju ozbiljnijih problema ili napada na računarsku sigurnost, upravljaju i koordiniraju odgovorom na napad, a sve u cilju zaštite materijalnih dobara i ljudskih života. (Strategija za uspostavu CERT-a u BiH, 2011.)

Više o CERT-u dostupno na ; <http://www.msb.gov.ba/dokumenti/strateski/default.aspx?id=6251&langTag=hr-HR>

za uspostavu CERT-a u BiH, a 2017. godine donijelo Odluku o određivanju *Tima za odgovor na računarske incidente za institucije Bosne i Hercegovine*¹⁴⁰ u okviru Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine, odnosno Sektora za informatiku i telekomunikacione sisteme, međutim, Vijeće ministara BiH nikada nije dalo potrebnu saglasnost za njegovu uspostavu, a razlozi su političke prirode. Na nivou FBiH takođe ne postoji Tim za odgovor na računarske incidente za institucije FBiH, dok je na nivou entiteta RS uspostavljen CERT. Obzirom na to, u kolikom se kapacitetu institucije države oslanjaju na pogodnosti informaciono-komunikacionih tehnologija, preporuka je da svaka od njih treba uspostaviti svoje CERT-ove, a važnost toga prepoznalo je Ministarstvo odbrane BiH, koje je nakon usvajanja svoje strategije o cyber sigurnosti 2017. godine, pokrenulo procedure za uspostavu svog tima za računarske incidente. Važan korak u zaštiti informacijskih sistema unutar javnih i privatnih institucija i organizacija jeste usvajanje i implementacija međunarodnog standarda *ISO 27001:2013*¹⁴¹, čime se jasno pokazuje da određena organizacija ima siguran i pouzdan sistem zaštite informacija. S toga je bitno da BiH kroz zvanične akte i politike motiviše poslovne organizacije iz javnog i privatnog sektora da implementiraju navedeni standard, kako bi se u najboljoj mjeri zaštili informacioni sistemi, i time podigao stepen povjerenja građana i poslovnih partnera, i poboljšao nivo efikasnosti rada.

5.2. Kritična infrastruktura u BiH

*"Kritična infrastruktura predstavlja infrastrukturu od vitalnog značaja svake države, ali i društvene zajednice u svijetu. Ovu infrastrukturu čine odgovarajući nacionalni kapaciteti, službe i informacioni sistemi koji su od tako vitalne vrijednosti da bi oštećenje na njima ili nemogućnost njihovog rada mogli imati uticaj na nacionalnu sigurnost, ekonomiju, zdravlje, i sigurnost stanovništva te efikasno djelovanje vlasti."*¹⁴²

¹⁴⁰ Službeni glasnik BiH, broj 25/17

¹⁴¹ **ISO 27001** je međunarodni standard objavljen od strane Međunarodne Organizacije za Standardizacije (ISO) i opisuje kako upravljati informacijskom sigurnošću u tvrtkama. ISO 27001 može biti implementiran u bilo kojoj organizaciji, profitnoj ili neprofitnoj, privatnoj ili državnoj, maloj ili velikoj. Napisali su ga najbolji svjetski stručnjaci na polju informacijske sigurnosti i propisuje metodologiju za primjenu upravljanja informacijskom sigurnošću u organizaciji. Također, omogućava tvrtkama dobivanje sertifikata, što znači da neovisno certifikacijsko tijelo daje potvrdu da je organizacija implementirala informacijsku sigurnost sukladno ISO 27001.

Vidjeti više na : <https://advisera.com/27001academy/hr/sto-je-iso-27001/>

¹⁴² Cikotić, S., Smajić, M., Delić, H., Subašić, N., Nacionalna sigurnost i privatna zaštita, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2018., str. 141.

Dakle, moglo bi se reći da *kritična infrastruktura*¹⁴³ predstavlja temelj na kojem počivaju moderne države, te je njena zaštita i funkcionalnost uslov u opstojnosti razvoja, sigurnosti i stabilnosti svake države i društva. Kritična infrastruktura može biti u privatnom ili javnom vlasništvu, a njeno ugrožavanje može voditi ka narušavanju kontinuiteta poslovanja privatnika u čijem je vlasništvu, ili pak ka sigurnosnoj, političkoj i ekonomskoj destabilizaciji države i društva.

*"Praksa koja je prisutna u mnogim zemljama razvijenog svijeta jeste da je uvjetovano donošenje pravnog okvira i pravnog propisa ili odluka i politika organa izvršne vlasti (vlade ili predsjednika), koji će konkretno definirati koja je to infrastruktura matične države (koja se mora obavezno štiti) ili vlada donosi propis kojim definira koji su to konkretno objekti i kako se oni štite."*¹⁴⁴ Na nivou države Bosne i Hercegovine još uvijek ne postoji jedinstveni zakon, niti državna strategija koji tretiraju pitanje zaštite kritične infrastrukture, niti postoje određeni registri koji sadrže elemente kritične infrastrukture od važnosti za državu BiH. Ista situacija je i na nivou entiteta FBiH, i Brčko Distrikta, dok je u entitetu Republici Srpskoj 2019. godine donesen *Zakon o bezbjednosti kritičnih infrastrukture u Republici Srpskoj*. Zašto do danas nije regulisano područje kritične infrastrukture u Bosni i Hercegovini, svakako treba prvobitno sagledati kroz prizmu nedostatka političke volje i selektivne opstrukcije određenih političkih opcija.

¹⁴³ Strukturu i elemente kritične infrastrukture jedne države čine:

- " *energetska postrojenja i mreže* (npr. električne energije, nafte i gasa, skladišta i rafinerije, prijenosni i distribucijski sistemi)
- *Informacijsko-komunikacijske tehnologije* (npr. telekomunikacije, sistemi odašiljanja, softver, hardver i mreže, uključujući i internet)
- *finansije* (npr. bankarstvo, vrijednosni papiri, ulaganja)
- *zdravstvo* (npr. bolnice, zdravstvena zaštita, službe traganja i spašavanja, hitne službe)
- *hrana* (sigurnost, sredstva proizvodnje, veleprodajna distribucija i prehrambena industrija i sl.)
- *voda* (brane, rezervoari, prerada, mreže, i sl.)
- *transport* (zračne luke, intermodalni objekti, mreže željezničkog i javnog prijevoza, i sistemi upravljanja prometom)
- *proizvodnja, skladištenje i prijevoz opasnih stvari* (hemijskih, bioloških, radioloških i nuklearnih materijala)
- *vlada* (kritični servisi, objekti, informacijske mreže, imovina i ključni nacionalni spomenici i lokacije)." (Cikotić, S., Smajić, M., Delić, H., Subašić, N., Nacionalna sigurnost i privatna zaštita, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2018., str. 142.)

¹⁴⁴ Ibid, str. 144.

Obzirom da se BiH nalazi na putu euroatlanskih integracija, te da ima obavezu da svoje zakonodavstvo i dodatne propise uskladi za praksama zemalja EU ¹⁴⁵, nužno je da pitanje kritične infrastrukture uredi kroz zakonsku regulativu, tako što će se jasno definisati navedena oblast, te odrediti sektori od značaja za državu i društvo, kao i subjekti odgovorni za procjenu i analizu rizika i utvrđivanje stepena/mjera zaštite u normalnom i vanrednom (kriznom) stanju, sve u cilju efikasnog upravljanja i zaštite kritične infrastrukture. Definisanjem navedenih odredbi kreiraće se uslovi za donošenje strategija, politika, odluka, i akcionih planova potrebnih za sigurno i kontinuirano funkcionisanje kritične infrastrukture. Simbolika područja kritične infrastrukture jeste i uska međusektorska poveznost, što pored pozitivnog dojma njihove povezane saradnje i podrške, podrazumijeva i potencijalnu povezanu ranjivost, na način da se ugrožavanje jednog sektora posljedično prenosi i na druge. Ovo pitanje otvara potrebu međusobne saradnje svih administrativnih nivoa u BiH, podrazumijevajući obavezu i potrebu nadležnih subjekata i institucija da slijedeći instrukcije državnog nivoa usaglase zajednički pristup u identifikaciji i utvrđivanju kritične infrastrukture, kako u realnom tako i u cyber prostoru. Kritična infrastruktura u savremenom dobu (naglašeno na energetske sektor, telekomunikacije, i dr.) se u velikoj mjeri oslanja na pogodnosti informaciono-komunikacijskih tehnologija. S toga je važno da se u budućim strategijama i politikama prepozna i kritična informaciono-komunikacijska infrastruktura u cyber prostoru, kako bi se naglasila potreba sigurnosti finansijskih, ekonomskih, socijalnih i drugih resura i potencijala koji su primarno sadržani u cyber prostoru, a čije se ugrožavanje može destabilizirajuće manifestovati na državu i stanovništvo. U ovom kontekstu bitno je spomenuti uspostavu efikasne javno-privatne saradnje u zaštiti kritične infrastrukture, zbog činjenice da sektor privatne sigurnosti/zaštite posjeduje potrebne fizičko-tehničke kvalitete i sposobnosti za sprječavanje i ublažavanje štetnih rizika i prijetnji. Sve navedene smjernice već su uveliko definisane i inkorporirane u regulativama, propisima, i politikama Evropske unije, i upravo je to područje pravi putokaz u kojem smjeru BiH treba definisati svoje zakonodavstvo i propise.

¹⁴⁵ Prioritetni dokumenti za usklađivanje i uređivanje regulative i propisa koji tretiraju kritičnu infrastrukturu BiH, trebaju biti:

- Direktiva Vijeća EU 2008/114/EC o identifikaciji i određivanju europskih kritičnih infrastrukture i procjeni potrebe za unapređenjem njihove zaštite;
- Direktiva 2016/1148 Evropskog parlamenta i Evropskog vijeća u vezi sa mjerama za visoki zajednički nivo sigurnosti mrežnih i informacionih sistema u cijeloj Evropskoj uniji („NIS direktiva“);

5.3. Pandemije/epidemije kao prijetnja sigurnosti BiH

Pandemije podrazumijevaju stanje *"kad od neke zarazne bolesti oboli tako veliki broj ljudi da se zarazna bolest proširi na velikom području u više zemalja i kontinenata"*¹⁴⁶, dok epidemije podrazumijevaju stanje *"kad od neke zarazne bolesti na nekom području oboli veći broj ljudi."*¹⁴⁷

Radi se o pojavama multidimenzionalnog karaktera koje mogu uzrokovati (ne)očekivanu sigurnosnu krizu na lokalnom, regionalnom ili globalnom nivou. Primarno pogađaju zdravstveni sistem države, ali posljedično mogu imati neželjeni efekat na ekonomsku, socijalnu, političku, i druge aspekte sigurnosti države i društva. U suočavanju sa pandemijama/epidemijama države uvode različite preventivne, restrektivne i mjere za ublažavanje negativnih posljedica. Pandemija COVID-19¹⁴⁸ koja se pojavila na koncu 2019. i početkom 2020. godine, postala je predmetom sekuritizacije u većini država, te je uzrokovala neočekivanu sigurnosnu krizu na globalnom nivou, otkrivši sve nedostatke i ranjivosti sigurnosnog sistema država, posebno u oblasti preventivnog djelovanja i upravljanja u kriznim situacijama. Na njene reprekusije nisu ostale imune ni države razvijenog svijeta koje u svojim strateškim dokumentima ozbiljno prepoznaju opasnost pandemije. Dakle, u kontekstu uticaja pandemije COVID-19 na sigurnost država, Tatalović i Malnar uviđaju da *"iako su sigurnosne politike suvremenih država u svojim strateškim dokumentima uglavnom akceptirale i ugrožavanje zdravstvene sigurnosti, sustavi nacionalne sigurnosti ipak nisu bili formatirani za učinkovit odgovor na ugrožavanje zdravlja ljudi zaraznim bolestima koje imaju pandemijske razmjere. Pokazalo se da su sustavi nacionalne sigurnosti i nadalje formatirani primarno za obranu države od oružane agresije, zbog čega su prvenstveno oslonjeni na elemente tvrde moći, odnosno obrambeni, policijski i sigurnosno-obavještajni segment. Pokazalo se da formalizacija pandemija/epidemija kao sigurnosnih prijetnji u strategijama sigurnosti nije bila*

¹⁴⁶ Dostupno na: http://www.zzjzv.hr/articlefiles/21_806_epidemiologija-zaraznih-bolesti.pdf
pristupljeno: 09.11.2022.

¹⁴⁷ Ibid

¹⁴⁸ "Krajem 2019. i početkom 2020. u kineskom gradu Wuhanu detektiran je prvi slučaj tada nepoznate virusne bolesti. Ta nepoznata virusna bolest širi se respiratornim putem, odnosno kapljicama prilikom kihanja, govorenja ili kašljanja. SARS-CoV-2 virus pripada skupini zoonotskih bolesti te se taj virus prenosi sa životinja na ljude. Klasični simptomi te bolesti su respiratorne te gastrointestinalne smetnje. Također, daljnjim istraživanjima znanstvenici su utvrdili da virus izaziva i druge simptome, poput kratkog daha, visoke temperature, proljeva, umora, kašlja, gubitka okusa i mirisa, otežanog disanja i slično. Zbog toga je Svjetska zdravstvena organizacija morala proglasiti opasnost od pandemije uzrokovane koronavirusom. Pandemija je i službeno proglašena 11. ožujka 2020. Frampantan je i podatak o brzini širenja virusa. Prvi slučaj izvan Kine dogodio se 13. siječnja 2020. na Tajlandu, da bi se nakon godinu dana proširio na 191 državu u svijetu."

Prskalo, D., Sigurnosni aspekt pandemije bolesti COVID-19 u Republici Hrvatskoj, 2021., str. 1.

praćena i operacionalizacijom u sustavu nacionalne sigurnosti koji bi jamčio učinkovit odgovor, kao što je to slučaj kod nekih drugih prijetnji, uključujući agresiju i terorizam.”¹⁴⁹

Pandemija COVID-a ponovo je naglasila prisutnost i opasnost netradicionalnih (nevojnih) prijetnji, prijetnji koje po svojoj učinkovitosti mogu biti opasnije od tradicionalnih, jer su nepredvidljive, i pogađaju sve segmente države i društva. BiH nema uređen strateški pristup u suočavanju sa pandemijama/epidemijama zaraznih bolesti, dakle, ne postoji određena nacionalna strategija, niti se navedeno pitanje u nekom većem obimu uviđa i na nižim administrativnim nivoima. Pitanje pandemije i zaraznih bolesti je u mizerno naglašeno u dokumentu Sigurnosna politika BiH (2006), na način da se kaže *"potrebno je implementirati Strategiju za borbu protiv AIDS-a, te kreirati Strategiju za borbu protiv drugih zaraznih bolesti i pandemija kojima može biti izložen i prostor BiH"*. Međutim, prijetnja pandemije COVID-a 19 koja je bez presedana uticala kako na globalnom nivou, tako i unutar BiH, otvorila je pitanje potrebe regulisanja strateškog pristupa u navedenoj oblasti. Metode i mjere koje je BiH uspostavila u suočavanju sa pandemijom bile su rezultat neizbježne reakcije na novonastalo stanje, slijedeći prakse drugih država (primarno država EU) zbog nedostatka vlastitih politika za odgovor na prijetnje takvog karaktera. Na primjeru COVID-a 19 uvidjeli smo u kojem obimu pandemija može podrivati društveni, ekonomski, politički i sigurnosni sistem, odnosno da se ne radi o isključivo zdravstvenom problemu. Na temelju detaljne analize i istraživanja uticaja pandemija/epidemija zaraznih bolesti na sve aspekte sigurnosti (društvena, ekonomska, ekološka, politička), nužno je kreirati strategije i politike kojima će se definisati smjernice u uspostavi efikasnog institucionalno-pravnog okvira za odgovor na problem pandemija/epidemija.

5.4. Zaštita i spašavanje ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća u BiH

Analizom dokumenta Sigurnosna politika BiH (2006) uvidjeli smo izostanak jasnih odrednica, i potpunu zanemarenost u pogledu zaštite i spašavanja, odnosno civilne zaštite kao organizovanog segmenta sistema zaštite i spašavanja koji se kao važan element sistema sigurnosti BiH u najvećoj mjeri bavi rizicima i prijetnjama koje mogu biti uzrokom prirodnih kretanja ili ljudskog djelovanja (požari, poplave, zemljotresi, klizišta, olujni vjetrovi, snježne padavine i lavine, i dr.), a čije posljedice mogu uzrokovati katastrofe štetne po zdravlje i život ljudi, i općenito funkcionisanje

¹⁴⁹ Tatalović, S., Malnar, D., Pandemija COVID-19 i novo razumijevanje sigurnosti, Politička misao, god. 58, br. 3, 2021., str. 150.

države. Na koji način funkcioniše sistem zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća u BiH predočili smo ranije¹⁵⁰, te ćemo u ovom dijelu ukazati na nekoliko odrednica koje nalažu potrebu da se navedenoj oblasti u sigurnosnoj politici posveti poseban značaj. Dva su osnovna faktora koja naglašavaju važnost područja zaštite i spašavanja za sigurnost BiH:

- Kontinuirano prisustvo rizika na prostoru BiH, koji su produktovani prirodnim ili drugim katastrofama i nesrećama;
- BiH ima obaveze iz oblasti zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih ili drugih nesreća, koje proizilaze iz članstva u međunarodnim organizacijama (UN, OSCE, i dr.), kao i obaveze koje su uslovljene euroatlanskim integracijama.

BiH sa svim svojim geološkim, reljefnim, klimatskim, pedološkim. i geografskim karakteristikama predstavlja državu čiji je teritorij podložan različitim prirodnim rizicima. Ti rizici su se kontinuirano godinama unazad manifestovali kroz poplave, zemljotrese, požare, snježne nanose, klizišta, i dr., i predstavljali su stvarnu prijetnju po stanovništvo i materijalna dobra. **Poplave** kao prirodne pojave predstavljaju opasnost sa destruktivnim efektima po zdravlje i život ljudi, okoliš, kulturno-historijska dobra, poljoprivredne aktivnosti i uopće ekonomiju i sigurnost države. Poplave koje su pogodale BiH u toku 2010. godine napravile su velike štete tako što su *"poplavljene velike površine zemljišta i ugrožena najviše privatna domaćinstva, te kolektivni, stambeni i privredni objekti i saobraćajnice. Ukupna šteta od poplava u 2010. godini u Bosni i Hercegovini, prema procjeni, bila je oko 230 miliona konvertibilnih maraka."*¹⁵¹ Također, razarajuća dejstva pokazala se u poplavama koje su *"zadesile BiH u maju 2014. godine, kada je izuzetno jaka kiša uzrokovala katastrofalne poplave i klizišta što je rezultiralo smrtnim ishodom, razaranjem te velikom štetom na javnoj i privatnoj infrastrukturi, kućanstvima, sredstvima za život, prihodima i proizvodnji. Prema Procjeni potreba za oporavkom od poplava u BiH (EU, 2014.), ovaj događaj je najozbiljnija prirodna katastrofa u zemlji u posljednjih 120 godina, a zahvatila je približno jednu trećinu područja zemlje i više od jednog miliona ljudi. Ukupni ekonomski uticaj*

¹⁵⁰ Vidjeti na str. 36-40.

¹⁵¹ Dostupno na:

http://msb.gov.ba/onama/struktura/zastita_spasavanje/aktuelnosti/default.aspx?id=8128&langTag=hr-HR, pristupljeno: 10.11.2022.

katastrofe procijenjen je na 3,98 milijardi KM (2,03 milijarde EUR). ¹⁵² **Požari** u šumskim, industrijskim i urbanim zonama mogu nastati kao prirodne nesreće (udar groma, visoke temperature, i sl.) ili kao rezultat ljudskog (ne)namjernog djelovanja (namjerna i nenamjerna paljevina, industrijske eksplozije, i dr.). Požari spadaju u skupinu rizika koji nisu ograničeni vremenom i prostorom nastanka. Šume i šumska zemljišta predstavljaju prirodna bogatstva BiH, a upravo je ovaj resurs, usljed prirodnih faktora i ljudske nemarnosti podložan učestalim požarima. Praktično, tokom svake godine, posebno u ljetnom periodu, javlja se nekoliko šumskih požara koji nerijetko zahtijevaju i traženje međunarodne pomoći. U BiH postoji velika koncentracija **klizišta**, koja su uzrokovana prirodnim pojavama (kišne padavine, podzemne vode, i dr.) ili kao produkt ljudske aktivnosti (npr. zagađenjem rijeka dolazi do poplava, te poplave uzrokuju klizišta i odrone, zatim nelegalna gradnja, i dr.). Rizik od klizišta je posebno opasan zbog toga što nije dovoljno istražen, i čije su pojave nepredvide, te mogu uzrokovati velike materijalne štete, i direktno ugroziti zdravlje i život stanovništva. Procjenjuje se da u BiH ima nekoliko hiljada područja koja mogu biti tretirana kao potencijalna klizišta. **Zemljotresi** su prirodne pojave koji mogu imati izuzetno štetne posljedice po ljude i materijalna dobra. Teritorij Bosne i Hercegovine je jedan od seizmološko najintezivnijih područja na Balkanu, koji se nalazi u sastavu sredozemno-trans-azijskog seizmičkog pojasa. Procjenjuje se da seizmografski uređaji u BiH godišnje zabilježe oko 1000 zemljotresa, od kojih najveći broj ne uzrokuje ozbiljne štete, niti ih ljudi osjete. Međutim, historijski promatrano, postoji cijeli niz jakih zemljotresa " koji su zabilježeni do sada u BiH: 1905. godine, u Petrovcu, jačine 5,0, 1907. u Počitelju, jačine, 5,7, 1908., Vlasenica, 5,3, 1916., Bihać, 5,0, 1923. Jajce, 5,0, 1927., Ljubinja, 6,0, 1940., Derventa, 5,1, 1950., Drugovići / Banja Luka, 5,7, 1962., Treskavica, 6,0, 1967., Srebrenica, 5,1, 1969., Gacko, 5,0, 1981., Banja Luka, 5,4, 1974., Lukavac, 5,0, 2003., Stolac-Hutovo blato, 3,6, 2012., Zenica, 4,7 stepeni prema Richтеру."¹⁵³ **Snježne lavine** primarno se vežu za planinski teren, te predstavljaju ozbiljne rizike za ljude, putnu infrastrukturu, i infrastrukturu naselja. BiH ima izrazito brdsko-planinski reljef, što ukazuje na prisustvo navedenog rizika. Zbog takvog struktuiranog reljefa, javlja se i mogućnost rizika od **visokog snijega i snježnih nanosa**. Nije nužno da visoka nadmorska visina uslovljava pojavu velikih sniježnih padavina, jer događaji iz 2011. godine svjedoče rekordnim sniježnim

¹⁵² Dostupno na: <http://heis.ba/projekti/mape-opasnosti-i-mape-rizika-od-poplava-u-bosni-i-hercegovini> , pristupljeno: 10.11.2022.

¹⁵³ Dostupno na: <https://www.aa.com.tr/ba/arhiva/hronologija-zemljotresa-u-bih/351797> pristupljeno: 10.11.2022.

padavinama koje su zadesile BiH, i dovele do ozbiljnog kolapsa u svim sferama društva. Sniježne padavine mogu dovesti do blokada u cestovnom, vazdušnom i vodenom saobraćaju, narušiti rad energetskih postrojenja i drugih važnih infrastrukturnih objekata, te uticati na svakodnevne životne potrebe. Dakle, naveli smo samo nekoliko u nizu rizika koji su prisutni na prostoru BiH, a koji su primarno u nadležnosti struktura zaštite i spašavanja, koje imaju ulogu da se bave njihovom prevencijom, smanjenjem njihovog uticaja, otklanjanjem i sanacijom posljedica koje mogu uzrokovati.

BiH je potpisala mnoge međunarodne sporazume i konvencije iz oblasti zaštite i spašavanja, što je obavezuje da u razvoju svog institucionalnog i pravnog okvira u potpunosti poštuje i primjenjuje smjernice, preporuke i propise iz oblasti zaštite i spašavanja. Između ostalog, to podrazumijeva i jačanje, unapređivanje, i usklađivanje postojećeg sistema zaštite i spašavanja sa standardima, pravilima, propisima i praksama EU i NATO-a. Ulaskom u program Partnerstvo za mir (2006.), Bosna i Hercegovina je dobila mogućnost da može računati na pomoć NATO-a u slučaju prirodnih i drugih nesreća i katastrofa. Bitno je napomenuti da je u kontekstu saradnje sa EU, Bosna i Hercegovina ostvarila značajan napredak realizacijom projekta „EU za bolju civilnu zaštitu – Izgradnja kapaciteta i priprema Bosne i Hercegovine za Mehanizam civilne zaštite Evropske Unije“ koji je provodilo Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Hrvatske – Ravnateljstvo civilne zaštite i Asocijacija za upravljanje rizicima (AZUR), čime su se stekli uslovi za podnošenje zahtjeva za punopravno članstvo u Mehanizmu unije za civilnu zaštitu. BiH je od 2015. godine kroz bilateralnu i regionalnu saradnju provela niz projekata u cilju jačanja kapaciteta civilne zaštite BiH, te je ostvarila uspješne rezultate u implementaciji Direktive EU o upravljanju poplavnim rizikom, tako što je implementirala "Projekt specijalne mjere za oporavak od poplava i upravljanje rizikom od poplava/ Podrška civilnoj zaštiti" za koji je Evropska komisija u okviru IPA-e izdvojila 2,5 miliona eura (1,5 miliona eura za obuku i 1 milion eura za nabavku opreme), čime su se stekli uslovi za članstvo u Mehanizmu EU za civilnu zaštitu.¹⁵⁴ "Ministarstvo sigurnosti BiH uz saradnju i podršku UNDP-a u Bosni i Hercegovini, te u saradnji sa entitetskim upravama civilnih zaštita

¹⁵⁴ Bosna i Hercegovina je na koncu 2022. godine postala punopravna članica Mehanizma EU za civilnu zaštitu, čime su se stekli "uvjeti da se institucije iz sistema zaštite i spašavanja BiH, u saradnji s drugim zemljama članicama ovog mehanizma, opremaju, obučavaju i osposobljavaju prema standardima EU. Također, zemlje članice ovog mehanizma dužne su podržavati druge države članice pogođene katastrofom kada je to potrebno i do stepena koji mogu ponuditi. Saradnja, između ostalog, uključuje razmjenu informacija, koordiniranje njihovih operacija i, kada je to moguće, podjelu resursa (npr. sredstava za transport) da bi se osigurao brži i efikasniji odgovor na katastrofu." Dostupno na: <https://www.paragraf.ba/dnevne-vijesti/18072022/18072022-vijest3.html>, pristupljeno: 11.11.2022.

(Federalna uprava civilne zaštite Federacije Bosne i Hercegovine i Republička uprava civilne zaštite Republike Srpske), organizuju konferenciju Platforme za smanjenje rizika od katastrofa Bosne i Hercegovine." Kao članica Ujedinjenih nacija, Bosna i Hercegovina je u skladu sa zaključcima „Svjetske konferencije o smanjenju rizika od katastrofa“ UN–a, održane u januaru 2005. godine u Kobeu u Japanu bila obavezi uspostaviti platformu za smanjenje rizika od katastrofa. Rezultat kolektivnog napora održane konferencije o smanjenju opasnosti od katastrofa je „Hyogo okvirni plan djelovanja od 2005. do 2015. godine: Izgradnja otpornosti naroda i zajednica od katastrofa“, kojim se definišu pravci djelovanja u razvoju zaštite i spašavanja u svijetu. Dobra praksa smanjenja rizika u svijetu je nastavljena usvajanjem Sendai deklaracije na Trećoj konferenciji o smanjenju rizika od katastrofa održanoj u martu 2015. godine u Sendaiu u Japanu.¹⁵⁵ Bosna i Hercegovina kao članica UN-a je potpisnica Sendai okvira za smanjenje rizika od katastrofa za period 2015-2030.¹⁵⁶ Riječ je međunarodnom sporazumu koji ima za cilj spriječiti i odgovoriti na rizike od katastrofa širom svijeta, te značajno smanjiti rizike od katastrofa i gubitaka života, sredstava za život i zdravlja. Implementacija Sendai okvira za BiH podrazumjeva djelovanje u četiri oblasti: 1) razumijevanje rizika od katastrofa; 2) jačanje upravljanja rizicima od katastrofa; 3) ulaganje u smanjenje rizika od katastrofa radi povećanja otpornosti; i 4) jačanje spremnosti u slučaju katastrofe za efikasan odgovor i poboljšanu obnovu tokom oporavka, rehabilitacije i rekonstrukcije. "Agencije Ujedinjenih nacija pokrenule su 2019. godine zajednički program Vlade Švicarske i UN-a pod nazivom „Smanjenje rizika od katastrofa u Bosni i Hercegovini za održivi razvoj“. Vlada Švicarske finansira ovaj program koji provode UNDP, UNICEF, UNFPA, UNESCO i FAO. Zajednički program Vlade Švicarske i Ujedinjenih nacija na smanjenju rizika od katastrofa pruža podršku za najugroženije kategorije i 10 visokorizičnih lokalnih zajednica u pripremi i prilagođavanju rizicima od katastrofa u različitim sektorima. Cilj je izgraditi snažno lokalno vlasništvo i vodstvo nad procesom smanjenja rizika od katastrofa."¹⁵⁷

¹⁵⁵ Dostupno na: <http://www.platformabh.ba/o-nama/>, pristupljeno: 11.11.2022.

¹⁵⁶ **Okvir za smanjenje rizika od katastrofa iz Sendaija za period 2015 – 2030.** je međunarodni document globalnog karaktera koji je usvojilo 187 zemalja članica Ujedinjenih nacija (uključujući i Bosnu i Hercegovinu) na Svjetskoj konferenciji koja je održana u periodu od 14. do 18. marta 2015. godine u Sendaiju u Japanu i koji je prihvatila Generalna skupština Ujedinjenih nacija (u daljem tekstu: Sendai okvir). Nasljednik je Hjogo okvira: Izgradnja otpornosti naroda i zajednica na katastrofe, koji je bio na snazi od 2005. do 2015. godine kao prvi sveobuhvatni međunarodni sporazum u oblasti smanjenja rizika od katastrofa. Dostupno na: http://www.platformabh.ba/wp-content/uploads/2018/06/Promotivni-materijal-Sendai-okvira_SRPSKI-JEZIK-LATINICA.pdf pristupljeno: 11.11.2022.

¹⁵⁷ Dostupno na: <https://www.undp.org/bs/bosnia-hercegovina/blog/smanjenje-rizika-od-katastrofa-u-fokusu>, pristupljeno: 12.11.2022.

Razvijanje sistema zaštite i spašavanja prije svega podrazumijeva osnaživanje kapaciteta institucija civilne zaštite kroz materijalno-tehničko opremanje, obuku kadrova i građana, podizanje stepena spremnosti za odgovor na prirodne i druge katastrofe, i razvijanje održivih sistema za smanjenje rizika od katastrofa. Postoji mnogo razloga zbog kojih je potrebno ulaganje u smanjenje rizika od katastrofa u BiH, a neki od njih su: sve veće prisustvo, nepredvidivost i intenzitet prirodnih opasnosti u BiH, manjkavosti u insitucionalnoj i međuresornoj koordinaciji, nedovoljna procjena, analiza i mapiranje rizika, nedovoljna razvijenost sistema za rano upozoravanje i monotornig. Sukhrob Khoshmukhamedov, zamjenik rezidentne predstavnice UNDP-a u Bosni i Hercegovini je stava da *"Bosna i Hercegovina mora razviti sistem smanjenja rizika od katastrofa (engl. DRR) zasnovan na višesektorskom pristupu, snažnoj vertikalnoj i horizontalnoj međuinstitucionalnoj koordinaciji, modernim alatima, tehnologijama i znanju. Sistem bi trebao biti integrisan u razvojne strategije i programe, a nakon toga slijedi odgovarajuće ulaganje u prevenciju i spremnost. Neće biti moguće postići održivi ekonomski oporavak ako se ne ispune ti preduslovi.*¹⁵⁸

Činjenica je da BiH ima ograničene kapacitete u pogledu opremljenosti i obučenosti i sredstava neophodnih za učinkovito reaogovanje u kriznim situacijama. Složena organizacija i decentralizovana struktura civilne zaštite u BiH onemogućavaju brzo, efikasno i adekvatno djelovanje u reagovanju na prirodne i druge nesreće, čime se kao nužno nameće organizovanje i jačanje zaštite i spašavanja na nivou države. BiH je u integracijskom procesu ka euroatlanskim strukturama preuzela obavezu da kroz reforme unaprijedi svoj sigurnosni sistem, u cilju podizanja stepena sigurnosti države i društva, i jačanja vladavine zakona i prava. Za razliku od policijske i vojne reforme koje su postigle pozitivne rezultate u dimenzioniranju organizacija na nivou države, segment zaštite i spašavanja (civilne zaštite) praktično nije ostvario zavidne rezultate. Također, od velike je važnosti da BiH ima ustrojenu operativnu jedinicu za zaštitu i spašavanje na nivou države, koja će kao takva biti spremna pariticipirati u aktivnostima međunarodne saradnje, i u ime države BiH dati doprinos u razvoju sistema kolektivne sigurnosti. Formiranje takve jedinice je propisano Okvirnim zakonom (2008), međutim zbog nedostatka političke volje (naglašeno na entitet RS), navedeno pitanje još uvijek nije riješeno. Jedan od glavnih problema ujedno predstavlja i Jedinstveni evropski pozivni broj - 112, kojeg BiH još uvijek nije prihvatila zbog nedostatka

¹⁵⁸ Ibid

političke volje predstavnika iz RS-a. Kroz jedinstveni broj 112 u svim evropskim zemljama se može zatražiti pomoć od svih nadležnih službi (vatrogasci, policija, hitna služba, operativni centar, civilna zaštita), međutim u BiH se svaka od navedenih službi mora zasebno kontaktirati, ili na poseban broj koji se koristi u BiH - broj 121. Ovo svakako predstavlja jedan od problema, koji se praktično odražava i na mogućnosti brzog reagovanja u slučaju neke nesreće.

5.5. Državni registar sigurnosnih rizika

Rizik se može definisati *"kao vjerojatnost da će se određeni negativan događaj desiti za vrijeme datog vremenskog razdoblja ili će proizaći iz određenog izazova."*¹⁵⁹

*"Upravljanje sigurnosnim rizicima predstavlja identifikaciju i procjenu opasnosti ili prijetnje sigurnosnog karaktera, analizu njihovih nosilaca, stupnja izloženosti ljudi, imovine i društva, uključujući sposobnost sustava sigurnosti za odlučivanje o prioritetima i načinima eliminacije, smanjenja ili kontrole sigurnosnih rizika."*¹⁶⁰ Dakle, organizacije i institucije nastoje da kroz identifikaciju, analizu i procjenu rizika strukturiraju sistem u kojem će kontrolisati i upravljati prepoznatim rizicima, i na taj način biti sposobne da brzo i učinkovito odgovore na štetne događaje. Postojanje sistema za upravljanje rizicima omogućava organizacijama i institucijama da svakodnevno stiču određena znanja i iskustva, a koja su bitna u predviđanju budućih rizika. Upravljanje rizicima je veoma složen proces koji zahtijeva puni angžaman unutar organizacije ili institucije, kako bi se određeni rizici pravovremeno identifikovali, te poduzele mjere i uspostavile aktivnosti za njihovu eliminaciju, smanjenje ili kontrolu njihovog uticaja. Sigurnosni rizici imaju poseban značaj u kreiranju strateških dokumenata države. Oni utiču na oblikovanje državnih interesa, a na temelju državnih interesa države određuju sigurnosne ciljeve koje žele ostvariti. U razvijenim državama, sistemi za upravljanje rizicima su inkorporirani kao (pod)sistemi u nadležnosti različitih elemenata (pod)sistema nacionalne sigurnosti. Elementi sistema sigurnosti imaju odgovornost da samostalno unutar svojih organizacija urede sistem koji će biti sposoban da odgovori na različite štetne događaje.

¹⁵⁹ Lisica, D., Sigurnosni rizici i temeljne društvene vrijednosti u Bosni i Hercegovini, Knjiga 2, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2011., str. 21.

¹⁶⁰ Ibid, str. 63.

Efikasno upravljanje sigurnosnim rizicima zahtjeva čvrstu poveznost svih elemenata (pod)sistema sigurnosti, a u ovom kontekstu autor Lisica navodi 6 načela neophodnih za efikasno funkcionisanje sistema za upravljanje sigurnosnim rizicima unutar sveobuhvatnog sistema nacionalne sigurnosti:

1.Zasnovanost na politici sigurnosti, strategiji nacionalne sigurnosti, drugim strategijama, doktrinarnim dokumentima, procjenama, zakonima i preuzetim međunarodnim obavezama zemlje.

Ovi dokumenti predstavljaju polazište za sagledavanje konteksta unutar kojega se vrši upravljanje rizicima, u njima se distribuira odgovornost subjekata za rizike i definiraju kriteriji za vrednovanje rizika i njihove prihvatljivosti.

2.Sve snage nacionalne sigurnosti organiziraju svoje posebne podsustave za upravljanje rizicima prema istim pravilima.

3.Standardi za upravljanje rizicima, stručna terminologija i definicije trebaju biti zajednički i usklađeni sa međunarodnim standardima i drugim propisima.

4.Procesi upravljanja rizicima trebaju biti kompatibilni, oblikovani prema istim pravilima i opisani istim jezikom. U načelu, svaki proces upravljanja rizikom obuhvaća potprocese za procjenu rizika (identifikacija, analiza, evaluacija i kontrola rizika), potprocese za postupanje s rizicima (eliminiranje rizika, smanjenje rizika, distribucija rizika i dr.) i potprocese komunikacije rizika (komunikacija i konsultacija između specijaliziranih organizacija i agencija, komunikacija sa javnostima, komunikacija sa izvorima prijetnji).

5.Supsidijarnost u postupanju sa rizicima. Mnoštvo rizika različitog značaja podrazumijeva da treba postojati vertikalna podjela odgovornosti za postupanje sa rizicima, po načelu da se sigurnosnim rizicima koji imaju manji potencijal ugrožavanja bave niže razine sustava sigurnosti, bliže građanima koji osjećaju takve rizike. Rizicima koji se ocjene kao prijetnja po društvo i zemlju u cjelini se bave više razine u organizaciji sustava sigurnosti.

6.Centralizacija u evidentiranju rizika. Informacijski sustav za evidentiranje rizika treba omogućiti vođenje nacionalnog (državnog) registra rizika o kojemu se brinu najviše razine sustava nacionalne sigurnosti. Pored nacionalnog registra rizika, svakoj organizaciji odgovornoj za

upravljanje rizicima treba omogućiti vođenje vlastitog registra rizika prema zajedničkim standardima i uz obavezu dostavljanja podataka višoj razini.¹⁶¹

Na osnovu navedenog, uviđamo sve bitne uslove koje je potrebno ispuniti kako bi se uspostavili za sistem nacionalne sigurnosti prihvatljivi sistemi upravljanja rizicima. Navedeni uslovi zapravo imaju za cilj doprinijeti uspostavljanju održivog sistemskog upravljanja rizicima, u kojem su jasno prepoznate organizacije i institucije koje se bave procesom upravljanja rizicima, njihove nadležnosti i odgovornosti, u kojem postoji visok nivo komunikacije i dinamična razmjena informacija, te sve organizacije prihvataju zajednički set mjera i aktivnosti koje odgovaraju priznatim međunarodnim standardima, odnosno, *"trebaju biti dio integriranog, međusobno povezanog i funkcionalno jedinstvenog upravljanja sigurnosnim rizicima."*¹⁶²

U primjeru sigurnosnog sistema BiH primjećujemo određene nedostatke, a koji su ujedno i posljedica ne postojanja navedenih načela. Kao što smo ranije konstatovali, BiH je država sa složenim političko-sigurnosnim uređenjem. Svaki administrativni nivo ima uglavnom različite zakonske i druge propise na osnovu kojih kreira svoje političko i sigurnosno djelovanje. U sigurnosnom sistemu BiH, ali i van njega, postoje organizovane strukture koje se na određeni način bave procjenom i upravljanjem rizicima, a čija nadležnost i odgovornost proizilazi iz određenih zakona i propisa. Pored državnih organizacija i institucija, također, nevladine organizacije i naučno-istraživački instituti se u okviru svog djelovanja na određeni način involvirani u procjeni rizika. Lisica (2011:157) navodi nekoliko faktora koji onemogućavaju razvoj sistema za upravljanje rizicima u sigurnosnom sistemu BiH:

-Nedovoljna koordinacija, preklapanje zakonskih nadležnosti i neadekvatna razmjena podataka među snagama sistema sigurnosti;

-Ne postojanje jedinstvenog zakonskog okvira;

-Informatička nepovezanost, i nekompatibilne baze podataka i informacija;

-Nedostatak znanja o rizicima, upravljanju rizicima, standardima i terminologiji upravljanja rizicima;

¹⁶¹ Ibid, str.65-65.

¹⁶² Ibid str. 155.

Navedeni faktori predstavljaju pretpostavke koje je nužno ispuniti kako bi se uspostavio adekvatan sistem za upravljanje sigurnosnim rizicima, kroz povezivanje svih kapaciteta sigurnosnog sistema. Ispunjavanje navedenih pretpostavki moguće je realizovati, tako što će se kontinuirano raditi na edukaciji i osposobljavanju snaga sigurnosti, raditi na usklađivanju modela za procjenu i analizu sigurnosnih rizika, zatim, donošenjem jedinstvenog zakonskog okvira koji će odgovarati priznatim međunarodnim standarima i potrebama sistema sigurnosti, te uspostavljanjem digitalne povezanosti, i usklađivanjem baza i evidencija podataka, odnosno vlastitih registara organizacija. Samo u ovako kreiranim uslovima moguće je uspostaviti vjerodostojan i funkcionalan državni registar sigurnosnih rizika.

Uspostava **državnog registra sigurnosnih rizika**¹⁶³ kao organizacijske forme, predstavljat će centralnu bazu koja objedinjuje sve bitne podatke o sigurnosnim rizicima, koji su prethodno dostavljeni od strane institucija i organizacija sa svih nivoa sigurnosnog sistema, a koje su nadležne za procjenu i upravljanje rizicima iz svoje oblasti djelovanja.

Državni registar sigurnosnih rizika može ponuditi stvarne prijetnje, opasnosti i izazove po sigurnost BiH, a koje su rezultat studijske analize i procjene, što nadležnim državnim organima omogućava učinkovitije određivanje prioriteta i ciljeva sigurnosne politike, i drugih stratejskih dokumenata, dok paralelno pozitivno utiče na funkcionalnost i razvoj samog sistema sigurnosti. Upravljanje sigurnosnim rizicima mora biti prepoznato kao neizostavan proces unutar institucija ili organizacija, neizostavan segment u planiranju i donošenju odluka, a akceptiranje u revidiranom dokumentu sigurnosne politike će podrazumijevati praktičnu posvećenost elemenata sigurnosnog sistema u unaprijeđivanju mehanizama za identifikaciju, analizu i procjenu, i upravljanje rizicima.

¹⁶³ Bosna i Hercegovina još uvijek nema jedinstveni državni registar sigurnosnih rizika.

5.6. PERSPEKTIVA

● **Mogli bi zaključiti da perspektiva sigurnosti BiH i dalje ostaje uslovljena snažnim uticajem međunarodnih aktera, stepenom provedbe reformi na euroatlanskom putu, stepenom političkog dogovora unutrašnjih aktera, i stepenom sposobnosti sistema sigurnosti u odgovoru na sigurnosne prijetnje i izazove.** Dakle, na vanjskom planu sigurnosna perspektiva zavisi od inteziteta i rezultata provedbe reformi koje proizilaze iz euroatlanskih integracija, i upravo će stepen realizovanih aktivnosti i zadataka u sigurnosnom, odbrambenom i drugim sektorima diktirati mogućnosti napretka i razvoja BiH na vanjskom sigurnosnom, političkom i ekonomskom planu. Aktuelna geopolitička kretanja (odnos NATO-a i Rusije) zahtijevaće ubrzan angažman i jasno strategijsko opredjeljenje BiH na međunarodnom sigurnosnom i političkom planu. Važno je da se sigurnosna politika nastavi razvijati u smjeru jačanja sistema unutrašnje sigurnosti kroz izgradnju i jačanje institucija i snaga sigurnosti, posebno kroz jačanje sigurnosnih kapaciteta na državnom nivou. Zatim kroz aktivno učešće u međunarodnim organizacijama i konvencijama, i saradnju sa susjednim državama posebno u oblastima borbe protiv terorizma, organizovanog kriminala, migracija, cyber kriminala, kontrole granica, i sl. Pomirenje i približavanje stavova između vladajućih etnonacionalnih predstavnika i dalje će biti osnov za pokretanje konkretnih koraka u izgradnji funkcionalnog sistema sigurnosti BiH koji će biti sposoban da u najvećoj mjeri obezbjedi i garantuje stabilno sigurnosno stanje, a ujedno i osnov za konkretne reforme ka punopravnom članstvu u EU i NATO savez.

● **U redefinisaniu dokumenta sigurnosne politike posvetiti poseban značaj pitanjima iz područja zaštite i spašavanja, cyber sigurnosti, kritične infrastrukture, zaraznih bolesti, migracija, terorizma i korupcije, nudeći potrebne smjernice za sistemski odgovor na štetne posljedice koje proizilaze iz ovih sigurnosnih pitanja.**

● **U procesu izrade novog dokumenta sigurnosne politike uključiti veći broj aktera, pored državnih institucija i organa, uključiti i saradnju sa predstavnicima civilnog društva – nevladine organizacije, naučno-istraživačke centre, mediji i akademsku zajednicu.** Pored eksperata koji dolaze iz institucija i organa nadležnih za izradu i provedbu Sigurnosne politike, važno je uključiti i eksperte koji djeluju u institucijama civilnog društva. Suočavanje sa transnacionalnim sigurnosnim prijetnjama i izazovima zahtijeva angažman šireg kruga aktera – od vladinih institucija i organa do institucija nevladinog sektora. Subjekti civilnog društva trebaju

aktivno sudjelovati u procesu donošenja strategijskih dokumenata, kao i odluka od interesa za sigurnost, osobito onih koje se odnose na zaštitu ljudskih prava i sloboda, i vladavinu zakona i prava. Sektor civilnog društva ima stručni i naučni potencijal da predloži mišljenja i stavove koji se odnose na smjernice, mjere i aktivnosti za unaprjeđenje sigurnosti države i društva. Institucije i organizacije civilnog društva mogu dati bitne informacije i smjernice u pogledu procjene i analize sigurnosnih rizika, kao i pružiti potrebne edukacije o sigurnosnim pitanjima kako za vladine službenike tako i za građane. Civilno društvo svojim kapacitetom može kroz informisanje javnosti promovirati značaj sigurnosne politike, te ponuditi nezavisnu kontrolu implementacije sigurnosne politike, i uticati na vlasti da predano provode neophodne mjere u cilju zaštite države, društva i građana.

- **Kreirati uslove za donošenje državnog registra sigurnosnih rizika.** Državni registar sigurnosnih rizika može ponuditi stvarne prijetnje, opasnosti i izazove po sigurnost BiH, a koje će biti rezultat studiozne analize i procjene, što nadležnim državnim organima omogućava učinkovitije određivanje prioriteta i ciljeva sigurnosne politike, i drugih strategijskih dokumenata, što će u konačnici doprinijeti i unaprijeđenju sigurnosnog sistema BiH.

- **Posvećeno raditi na izgradnji funkcionalnog sistema sigurnosti, kroz uspostavu, jačanje i razvoj institucija sistema sigurnosti.** Kroz kontinuirano opremanje kapaciteta, obuku i edukaciju kadrova, graditi institucije i snage sistema sigurnosti koje će biti sposobne da efikasno štite vrijednosti i interese države i društva. Poseban fokus mora biti na institucijama pravosudnog sistema, policijskog, odbrambenog i sistema zaštite i spašavanja. Uvažavajući preporuke međunarodnih aktera nastojati postići veći nivo međusobne saradnje i koordinacije sigurnosnih institucija i struktura na svim administrativnim nivoima u BiH, i u svim sigurnosnim područjima, kao i na međunarodnom planu, uključujući harmonizaciju zakonskih regulativa, strategija i planova u skladu sa državnim strategijama i opredjeljenjima. Samo sigurnosni sistem u kojem svi akteri djeluju harmonizirano, i na temelju identičnih strategijskih stavova, može biti sposoban da učinkovito odgovori na sigurnosne izazove i prijetnje.

● **Aktivan doprinos izgradnji kolektivne sigurnosti na regionalnom i globalnom nivou, kroz učešće u međunarodnim organizacijama, a osobito onih koje se tiču euroatlanskih integracija.** Specifičnost savremenog sigurnosnog konteksta, transnacionalna karakterističnost sigurnosnih izazova i prijetnji, i potreba za sigurnim i stabilnim okruženjem zahtijevaju angažman i doprinos svake države ponaosob. Shodno tome, BiH ima obavezu da sukladno svojim mogućnostima nastavi aktivno sudjelovanje u procesima koji vode ka izgradnji stabilnog sigurnosnog okruženja. Aktivnim sudjelovanjem BiH će pokazati sposobnost za dugoročnim partnerstvom, i samim time kreirati pretpostavke za poboljšanje pozicije i uticaja na međunarodnom nivou. Kroz međunarodnu saradnju sa drugim zemljama BiH može poboljšati ekonomsku i sigurnosnu perspektivu, unaprijediti privredni potencijal, i doprinijeti razvoju države i društva.

● **Kroz zajedničko djelovanje državnih institucija i institucija na nižim nivoima državnog uređenja, aktivno provoditi reforme neophodne za članstvo u EU, te nastojati postići opći politički konsenzus u pogledu integracije BiH u NATO savez.** Bitno je jasno odrediti obaveze, odgovornosti i nadležnosti u svim oblastima koje su prioritetne za postizanje punopravnog članstva u EU. Iako su euroatlanske integracije prodeklamovane kao glavni vanjskopolitički i vanjskosigurnosni cilj, BiH je u određenom vremenskom periodu izgubila jedinstven politički stav u pogledu NATO integracija, dok je u pogledu integracija ka EU zadržala jedinstven politički konsenzus, i nastoji realizovati zadane zadatke i obaveze. Međutim, u smijeru NATO puta, praktično je ostvarila ogroman napredak ka punopravnom članstvu, i trenutno se nalazi u etapi MAP-a, odnosno aktivirala je Akcijski plan za članstvo koji ujedno predstavlja posljednju etapu prije dobijanja punopravnog članstva. Članstvo u NATO savezu donosi brojne benefite za državu i društvo. Pored toga što država dobija zaštitu u slučaju vanjskog napada, onda također dobija različite vidove pomoći u slučaju bilo kakve vanredne situacije. Države članice dobijaju mogućnost unaprjeđenja saradnje sa ostalim članicama u različitim oblastima, te se kreiraju mogućnosti za razvoj na ekonomskom, sigurnosnom i političkom planu. Jedinstven politički stav je nužan u provođenju reformi neophodnih za ulazak u NATO savez, a osobito reformi koje proizilaze iz ANP-a (Godišnji nacionalni program). Samo kroz jedinstven stav donosioca odluka bez obzira kojem političkom korpusu pripadali u BiH, BiH može ostvariti pozitivne rezultate ka članstvu u NATO savez.

• **Obzirom na transnacionalnost i nadnacionalnost savremenih sigurnosnih prijetnji kao što su organizovani kriminal, međunarodni terorizam, međunarodne migracije, zarazne bolesti i dr., te obzirom na dinamična geopolitička kretanja na međunarodnom i globalnom nivou, potrebno je da nadležne institucije i organi BiH uvedu praksu revidiranja dokumenta Sigurnosna politika svake 4 (četiri) godine.** Svaka nova promjena koja bude prepoznata u Dokumentu mora podrazumijevati i konkretne napore nadležnih organa i institucija u njenoj operacionalizaciji, odnosno donošenju odgovarajuće zakonske regulative i adekvatnom institucionalnom pristupu u praksi.

• **Važno je da naredno revidiranje dokumenta sigurnosna politika BiH bude rezultat volje i spoznaje unutrašnjih aktera, a ne da postane predmetom političke ucjene od strane vanjskih aktera odnosno NATO i EU.** To je moguće samo kroz prevazilaženje društvenih i političkih animoziteta, kroz iznalaženje modela za dugoročno pomirenje stavova, izgradnju povjerenja i saradnje, prepoznavanje zajedničkih društvenih vrijednosti i posvećnost njihovom očuvanju i razvoju.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Kroz istraživački proces nastojali smo dati širi uvid u sadržaj ove oblasti, polazeći od teorijskog određenja pojmova sigurnosti i politike, njihove međusobne korelacije, te užeg i šireg razumijevanje značaja sigurnosne politike za državu i društvo. Pored pojmovnog određenja prožetog u naslovu istraživačkog rada, dali smo uvid i u sadržaj sigurnosnog sistema BiH, te ukazali na važnost i značaj njegovih elemenata neophodnih u provođenju sigurnosne politike. Navedena pitanja smo razmotrili u II i III poglavlju rada. U poglavlju broj IV bavili smo se procjenom stanja u pogledu sigurnosnih prijetnji i rizika, kao i procjenom stanja u oblastima koje utiču na stanje sigurnosti u BiH, a koje sadržajno oblikuju sigurnosnu politiku – socijalna politika, finansijska politika, vanjska politika, zaštita čovjekove okoline, demokratizacija i ljudska prava.

Cyber sigurnost, pandemije i zarazne bolesti, kritična infrastruktura, područje zaštite i spašavanja, nedostaci u polju procjene sigurnosnih rizika, predstavljaju neka od pitanja koja su zanemarena u postojećem dokumentu sigurnosne politike, a koja su važna za sigurnost jedne države. Navedenim pitanjima smo posebnu pažnju posvetili u V poglavlju, ukazujući na koji način utiču na stanje sigurnosti, te u kojem obimu i na koji način se navedena pitanja tretiraju u BiH. Također, ponudili smo i određene preporuke koje mogu biti korisne u budućem modeliranju sigurnosne politike.

Prema svemu navedenom kroz istraživački rad, možemo sumirati nekoliko bitnih zaključaka:

- Usvajanjem dokumenta Sigurnosna politika BiH od strane Predsjedništva BiH, 8. februara 2006. godine, BiH je iskazala opredjeljenje za intenzivnu saradnju i integracije na političkom, ekonomskom i sigurnosnom planu u okviru evroatlantskih struktura, kao i davanje doprinosa daljoj izgradnji demokratske, miroljubive i stabilne Evrope i svjetskog mira u cjelini. Sigurnosna politika BiH predstavlja najvažniji dokument koji tretira oblast sigurnosti jedne države i društva. Dokument sadrži okvirni set mjera i aktivnosti koje država planira implementirati u pogledu ekonomske politike, socijalne politike, lične sigurnosti, odbrambene politike, ekološke politike, finansijske politike, kulture, zdravstva, energetike, i u drugim oblastima koje utiču na ukupno sigurnosno stanje države, a sve u cilju zaštite građana i države. Sigurnosna politika svojim sadržajem ne daje sveobuhvatne odgovore u pristupu različitim sigurnosnim pitanjima, ona zapravo predstavlja polaznu osnovu naglašavajući obaveze neophodne za postizanje stabilnosti, sigurnosti i razvoja BiH, a koje moraju biti inicirane i realizirane od strane nadležnih organa, tijela i institucija BiH.

- Međunarodna zajednica je imala bitnu ulogu u izgradnji političko-sigurnosnog sistema BiH. Posredstvom Međunarodne zajednice uspješno je provedena reforma odbrambenog sektora, i uspostavljene su jedinstvene oružane snage. Iako reforma policije i pravosuđa nije u potpunosti ispunila zacrtani cilj – uspostava jedinstvenog pravosudnog i policijskog sistema, kroz reformu sigurnosnog sektora, osobito reformu policije i pravosuđa, formirane su brojne sigurnosne, policijske i pravosudne institucije na državnom nivou. Uspostavljen je jedinstveni obavještajni sistem, formiranjem Obavještajno-sigurnosne agencije BiH 2004. godine. Također, uspostavljen je i jedinstveni carinski sistem uspostavom Uprave za indirektno oporezivanje 2005. godine. Osjetljivost područja kojom se bave policijske, obavještajne i vojne strukture zahtjevala je uspostavu državnog instrumenta koji će omogućiti da navedena djelatnost ostane u okvirima demokratske kontrole i nadzora, tako da su 2003. i 2004. godine uspostavljene dvije parlamentarne Komisije: *Zajednička komisija za sigurnost i odbranu* i *Zajednička sigurnosno – obavještajna komisija za nadzor nad radom Obavještajno-sigurnosne agencije BiH*.

- Za provođenje sigurnosne politike veoma je važno da sigurnosni i političko/administrativni sistem BiH funkcioniše na integralan i sveobuhvatan način. Međutim, BiH ima veoma složeno državno uređenje, a time i složen sigurnosni sistem države, pri čemu se nerijetko dešava da različiti nivoi imaju drugačije pristupe u kreiranju svojih politika, strategija i planova u aspektima sigurnosti. Shodno tome potrebno je raditi na usaglašavanju stavova, kroz međusobnu saradnju i djelovanje, razmjenu informacija i podataka, harmonizaciju zakonskog okvira, poštivajući strategijske stavove najviših organa države, kao i preporuke organa Evropske unije, i drugih organizacija čiji je BiH potpisnik.

- Dokument sigurnosna politika od svog zvaničnog donošenja 2006. godine nikad nije ažurirana, te je njeno redefinisavanje prijeko potrebno, kako bi išla u korak sa vremenom, i ponudila rješenja za aktuelni sigurnosni kontekst u kojem se BiH nalazi. U postojećem dokumentu i dalje se tretiraju sigurnosne prijetnje koje su bile aktuelne na početku 21. stoljeća. Činjenica je da su sigurnosne prijetnje izražene u tom vremenskom periodu manje-više prisutne i danas, u istom ili jačem intezitetu, a radi se o prijetnjama poput: međunarodnog terorizma, međunarodne migracije, organizovanog kriminala, proliferacije biološkog, hemijskog i nuklearnog oružja, društveni i politički animoziteti, nepotpuna implementacija Daytonskog mirovnog sporazuma, problemi političke tranzicije, problemi tranzicije ka tržišnoj ekonomiji, odlazak visokoobrazovanih mladih

ljudi, velik broj nagaznih mina i neeksplodiranih minske-eksplozivnih sredstava na teritoriji cijele države, razni ekološki izazovi, i dr.

- Analizirajući stanje u oblastima od značaja za sigurnosnu politiku BiH, a prethodno cijeneći izvještaje Evropske komisije o napretku BiH, kao i druge relevantne izvještaje i analize, evidentno je da BiH postiže ograničen napredak u oblastima socijalne politike, finansijske politike, demokratizacije i ljudskih prava, zaštite čovjekove okoline i dr. oblastima od interesa za sigurnost. Neke od prepreka koje koče intenzivniji pristup jesu nedovoljna posvećenost relevantnih institucija u donošenju i implementaciji strateških dokumenata, neujednačenost zakonske regulative na različitim administrativnim nivoima u BiH, selektivne političke blokade, nedostatak institucionalne saradnje na unutrašnjem planu. U suštini, navedene oblasti predstavljaju područja koja su prioritarna za članstvo u EU, tako da će rezultati reformi u ovim oblastima imati važnu ulogu u konačnoj procjeni da li BiH zadovoljava kriterijume za ulazak u EU.

- BiH se kao većina država suočava sa istim ili sličnim sigurnosnim prijetnjama, međutim ima ograničene kapacitete i sposobnosti za efikasan odgovor na iste. U pogledu odbrane, BiH ima mali broj aktivnih vojnika, i nedostaje joj potrebna modernizacija vojne opreme i tehnologije. Sistem zaštite i spašavanja je u dobroj mjeri razvijen, ali izostaje adekvatna oprema i sredstva neophodna za učinkovit odgovor u slučaju kriznih/vanrednih situacija. U području cyber sigurnosti evidentno je da BiH nema dobro razvijen sistem za odgovor na štetne cyber aktivnosti, to podrazumijeva nedostatak stručnih osoba za odgovor na hakerske napade i druge maliciozne aktivnosti, kao i ne postojanje adekvatnog strategijskog i zakonodavnog okvira. Policijski sistem je dobro razvijen i opremljen, različite policijske agencije djeluju na različitim administrativnim nivoima. U ovom području osnovni nedostatak se ogleda u nedovoljnoj međuagencijskoj koordinaciji koja je nužno potrebna u odgovoru na organizovani kriminal, i dr. sigurnosne prijetnje, kao i prisustvo koruptivnog ponašanja kod policijskih službenika, što narušava policijski profesionalizam i proizvodi nepovjerenje građana u rad policije. Također, kao posebni nedostaci javljaju se nizak stepen zastupljenosti žena u policijskim strukturama, kao i nedovoljan civilni nadzor nad radom policijskih agencija.

- Članstvo u Evropskoj uniji i NATO savezu jeste nužna sigurnosna perspektiva, i predstavlja strateški cilj Bosne i Hercegovine prodeklamovan u dokumentu Sigurnosna politika BiH, i drugim važnim strateškim dokumentima. Moglo bi se zaključiti da je proces euroatlanskih integracija bitno uticao na izgradnju sigurnosnog i političkog sistema BiH, a ujedno i diktira uslove koje je potrebno ispuniti kako bi se postigla učinkovitost i funkcionalnost koja bi BiH dovela u poziciju da postane kredibilan kandidat za članstvo u NATO savezu i Evropskoj uniji, što bi se u konačnici pozitivno reflektovalo na cjelokupan sigurnosni sistem, kao i na cjelokupan društveno-politički ambijent.

SKRAĆENICE

BiH – Bosna i Hercegovina

NATO – Sjeveroatlanski savez

EU- Evropska unija

EUFOR - Snage Evropske unije

OSCE- Evropska organizacija za sigurnost i saradnju

UN- Ujedinjene nacije

FBIH- Federacija Bosne i Hercegovine

RS- Republika Srpska

BD BiH- Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine

ZiS- Zaštita i spašavanje

CO- Civilna odbrana

CZ- Civilna zaštita

SFOR- Snage za stabilizaciju

DRC- Defence Reforme Commission – komisija za reformu u oblasti odbrane

PPF- Program Partnerstvo za mir

SKVP - Stalni komitet za vojna pitanja

OS BiH – Oružane snage Bosne i Hercegovine

IPTF- International Police Task Force, Međunarodne policijske snage

UNMIBH - Misija Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini

EUPM BiH - Policijska Misija Evropske unije u Bosni i Hercegovini

SIPA - State Investigation and Protection Agency, Državna agencija za istrage i zaštitu

OSA- Obavještajno sigurnosna agencija

MUP- Ministarstvo unutrašnjih poslova

IFOR – Snage za implementaciju

PARP- Proces planiranja i revizije

IPP- Individualni partnerski program

MAP - Akcijski plan za članstvo

ANP- Godišnji nacionalni program

CERT- Computer Emergency Response/Readiness Team, Tim za prevenciju, podršku i odgovore na kompjuterske napade na informacione i automatizovane sisteme od opšte društvenog značaja.

LITERATURA

a) Knjige

1. Abazović, M., Državna bezbjednost, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 2002.
2. Abazović, M., Državna bezbjednost – izmjenjeno o dopunjeno izdanje, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo, 2012.
3. Beridan, I., Politika i sigurnost, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2008.
4. Caramani, D., Komparativna politika, 2020.
5. Cikotić, S., Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2013.,
6. Cikotić, S., Smajić, M., Delić, H., Subašić, N., Nacionalna sigurnost i privatna zaštita, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2018.
7. Colins, A., Savremene sigurnosne studije, Politička kultura, Zagreb, 2010.
8. Dautović, K., Sistem sigurnosti Bosne i Hercegovine, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2021.
9. Fejzić, E., Država i globalizacija, Hrestomatija za internu upotrebu, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2014.
10. Grizold, A., Tatalović, S., Cvrtila, V., Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti, Fakultet političkih znanosti; Hrvatska udruga za međunarodne studije, Zagreb, 1999.
11. Huseinbašić, S., Civilna zaštita u euro-atlanskim sistemima sigurnosti, Sarajevo, 2008.
12. Lisica, D., Sigurnosni rizici i temeljne društvene vrijednosti u Bosni i Hercegovini, Knjiga 2, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2011.
13. Mahmutagić, A., Pravna sigurnost građana u Bosni i Hercegovini: Paralelizmi u državnoj strukturi i vlasti, A-DIZAJN d.o.o., Sarajevo, 2016.
14. Masleša, R., Teorije i sistemi sigurnosti, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 2007.
15. Smajić, M., Turčalo, S., Seizović, Z., Humana sigurnost u postkonfliktnom kontekstu, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2017.
16. Termiz, Dž., Metodologija društvenih nauka, NIK "Grafit", Lukavac, 2003.

b) Naučni i stručni članci, analize i izvještaji

17. Ahić, J., Harmonizacija zakonske regulative privatne sigurnosti u BiH u kontekstu Evropskih integracija, Centar za društvena istraživanja Internacionalnog Burč Univerziteta, Sarajevo, 2015.
18. Brošura: Granična policija BiH, 2021.
19. Centar za sigurnosne studije – BiH, Zaštita i spašavanje u BiH, Sarajevo, 2010.
20. Centar za sigurnosne studije BiH, Bosna i Hercegovina u mirovnim misijama, Sarajevo, 2018.
21. EU-Bosna i Hercegovina, SPP strukturisani dijalog o pravosuđu, tehničke informacije koje zahtjeva Evropska Komisija, Sarajevo, 2011.
22. Finansijska, organizaciona i administrativna procjena BiH policijskih snaga i državne granične službe, Konačni izvještaj procjene, Sarajevo, 2014.
23. Hadžović, D., Kržalić, A., Kovačević, A., Pregled stanja u oblasti policije u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2013.
24. Hadžović D., Dizdarević E., Mihajlović S., Kržalić, A., Pregled reforme sigurnosnog sektora u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2012.
25. Inicijativa za monotornig evropskih integracija BiH, Sarajevo, 2016.
26. Izvještaj Komisije za reformu u oblasti odbrane, Sarajevo, Septembar 2003.
27. Izvještaj Komsije za reformu u oblasti odbrane Sarajevo, 2005.
28. Kontekst analiza reforme sigurnosnog sektora u Bosni i Hercegovini 1990-2009., Sarajevo, 2011.
29. Kovačević, G., Smajić, M., Ahić, J., Korajlić, N., Novi koncepti razumijevanja odnosa sigurnosti i politike, Policija i sigurnost, Vol.22 No 2/2013., str. 239.
30. Kržalić, A., Trnčić, L., Trend privatne sigurnosti u BiH, 2017.
31. Masleša, R., Oblikovanje sigurnosne politike na nivou Bosne i Hercegovine, Kriminalističke Teme, III (3-4).
32. Nerma Halilović-Kibrić, Razvoj sigurnosne politike BiH u svjetlu euroatlanskih integracija, Međunarodna naučno-istraživačka konferencija – Usklađivanje zakonodavstva s Acquis-em (Zbornik radova), Sarajevo, 2016

33. Pleh, H., Krivičnopravni aspekti zaštite kompjuterskih sistema, analiza stanja i de lege ferenda prijedlozi, Kriminalističke teme, Zbornik radova Godina XX, Broj 5, 2019.
34. Program razvoja sistema zaštite i spašavanja institucija i organa Bosne i Hercegovine 2021-2025.
35. Prskalo, D., Sigurnosni aspekt pandemije bolesti COVID-19 u Republici Hrvatskoj, 2021.
36. Smajjić, M., Turčalo, S., Sigurnost i povjerenje građana u institucije sigurnosti Bosne i Hercegovine, Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću i Centar za društvena istraživanja Internacionalnog Burč Univerziteta, UDK 351.78(497.6), 2014.
37. Smajjić, M., Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine, Država, politika i društvo u Bosni i Hercegovini - Analiza postdejtonskog političkog sistema – institucionalni sistem, University Press, Magistrat, Sarajevo, 2011.
38. Smjernice za strateški okvir cyber sigurnosti u BiH, 2019.
39. Socijalna uključenost u BiH, Nacionalni izvještaj o humanom razvoju za 2020. godinu.
40. Strategija za rad policije u zajednici u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2007.
41. Stanje privatne sigurnosti u Bosni i Hercegovini, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2009.
42. Tatalović, S., Malnar, D., Pandemija COVID-19 i novo razumijevanje sigurnosti, Politička misao, god. 58, br. 3, 2021.

c) Riječnici i leksikoni

43. Beridan, I., Tomić, I., Kreso, M., Leksikon sigurnosti, DES, Sarajevo, 2001.
44. Huseinbašić, Č., Rječnik civilne zaštite, Sarajevo: Evropska unija i Federalna uprava civilne zaštite, 2004.

d) Normativno-pravni akti

45. Dokument Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine - broj dokumenta: 01-011-142-35-1/06.
46. Ustav Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 25/2009.

47. Zakon o odbrani BiH "Službeni glasnik BiH", br. 88/05.
48. Zakon o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu, Službeni glasnik br. 27/04.
49. Zakon o Direkciji za koordinaciju policijskih tijela i o Agencijama za podršku policijskoj strukturi Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, broj:36/08.
50. Zakon o Službi za poslove sa strancima, Službeni glasnik BiH, broj:54/05,36/08.

e) Internet izvori

51. <https://www.nato.int/>
52. https://europa.ba/?page_id=900
53. <https://www.fpzg.unizg.hr/images/50016335/Komparativne-sigurnosne-politike.pdf>
54. http://msb.gov.ba/PDF/Amandman_I_na_Ustav_BiH_bos.pdf
55. http://www.mod.gov.ba/OS_BIH/Struktura/default.aspx?id=21870
56. http://os.mod.gov.ba/o-oruzanim-snagama-bih/misija/Default.aspx?id=41&langTag=bs-BA&template_id=181&pageIndex=1
57. <https://www.parlament.ba/committee/read/43>
58. <https://www.slobodnaevropa.org/a/oruzane-snage-bih-niske-place-odlaze-vojnici/30483849.html>
59. http://os.mod.gov.ba/vijesti/default.aspx?id=14324&langTag=bs-BA&template_id=181&pageIndex=1
60. <https://www.dei.gov.ba/bs/stabilization-agreement>
61. <http://www.ohr.int/wp-content/uploads/2015/12/Mostarska-deklaracija.pdf>
62. <http://www.sipa.gov.ba/bs/o-nama/generalne-informacije>
63. <http://www.granpol.gov.ba/Content/Read/49?title=Historijat>
64. <https://www.ifimes.org/ba/istrazivanja/bosna-i-hercegovina-2020-posnulo-pravosude-rak-rana-bh-drustva/4694>
65. <http://www.uino.gov.ba/h/Carina/>
66. <http://www.new.uino.gov.ba/bs/O-NAMA>
67. http://www.msb.gov.ba/onama/struktura/zastita_spasavanje/zastita_spasavanje/default.aspx?id=6771&langTag=bs-BA
68. http://www.css.ba/wp-content/uploads/2011/06/OrganizKrim_BHS.pdf

69. <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2011/03/Uparedna-analiza-BiH-zakonskog-okvira-sa-UNCAC1.pdf>
70. <https://www.klix.ba/vijesti/bih/bih-po-organizovanom-kriminalu-peta-zemlja-u-evropi-najvise-trugujemo-heroinom-i-oruzjem/211002016>
71. http://www.css.ba/wp-content/uploads/2011/06/OrganizKrim_BHS.pdf
72. http://www.msb.gov.ba/onama/struktura/zastita_spasavanje/dokumenti/drugi_doc/?id=2661
73. <https://www.mft.gov.ba/Content/OpenAttachment?id=b326db25-fa55-4c6c-83a2-5c9df91aa10f&lang=bs>
74. http://www.mhrr.gov.ba/ured_zastupnika/odluke/default.aspx?id=170&langTag=bs-BA
75. <https://www.itu.int/en/ITU-D/Cybersecurity/Pages/global-cybersecurity-index.aspx>
76. <https://www.osce.org/files/f/documents/4/8/438386.pdf>
77. <https://www.unicef.org/bih/pri%C4%8De/cyber-nasilje-cyberbullying-%C5%A1ta-je-i-kako-ga-zaustaviti>
78. http://www.zzzzv.hr/articlefiles/21_806_epidemiologija-zaraznih-bolesti.pdf
79. <http://heis.ba/projekti/mape-opasnosti-i-mape-rizika-od-poplava-u-bosni-i-hercegovini>
80. <https://www.aa.com.tr/ba/arhiva/hronologija-zemljotresa-u-bih/351797>
81. <https://www.paragraf.ba/dnevne-vijesti/18072022/18072022-vijest3.html>
82. <http://www.platformabh.ba/o-nama/>
83. <https://www.undp.org/bs/bosnia-herzegovina/blog/smanjenje-rizika-od-katastrofa-u-fokusu>

Kao student magistarskog studija na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu potpisujem izjavu da sam upoznat sa Zakonom o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo i Etičkom kodeksu Univerziteta u Sarajevu.

Ovom izjavom potvrđujem da sam magistarski rad napisao samostalno i koristeći se isključivo navedenom bibliografijom, te da ovaj rad nije korišten pri bilo kakvom drugom ocjenjivanju.

Saglasan sam da jedan primjerak mog rada bude javno dostupan preko biblioteke Fakulteta političkih nauka.

Mjesto/datum _____

Potpis _____